

The book cover features a dark, moody illustration. In the foreground, two young boys are shown in profile, looking towards the left. The boy on the right has dark hair and is wearing a purple and black striped shirt. The boy on the left is wearing a dark jacket. In the background, a soldier in silhouette stands guard behind a wire fence. The scene is set in a dark, possibly jungle-like environment with some foliage visible. The title and subtitle are presented on a piece of torn, yellowish paper that appears to be pinned to the background.

TOT ZIENS ACHMAD

*Van Hollandse jongens
in Japanse tijd*

A. MIDDELKOOP

A. Middelkoop

TOT ZIENS, ACHMAD

Van Hollandse jongens in Japanse tijd



J. N. VOORHOEVE - DEN HAAG



Hans voelt hoe de aarde trilt, en hij verstijft van schrik... (blz. 44)

EEN BEETJE POLITIEK

„**N**ou, Moeder, hoe vindt u 'm?”
 „Keurig, Hans! Werkelijk prachtig, hoor! Maar nu moet je 'm nog vernissen zeker?”
 „Natuurlijk! 'k Verf 'm niet hoor. Meneer zegt altijd, dat een werkstuk daar meestal niet mooier door wordt.”
 „Maar, waar zet je nu „Nederland zal herrijzen”?, vraagt Willy, Hans z'n zus van elf.
 „Hier, onder de wieken, daar is nog plaats genoeg!”
 „'t Zal mij benieuwen, wat-ie opbrengt!”, zegt Willy en ze laat nog eens keurend haar ogen over de inderdaad prachtige Hollandse molen in het bollenveld gaan.
 „Minstens vijf gulden,” schat Hans. „Denkt u ook niet, Moeder?”
 „Vijf gulden is wel een heleboel, jongen! Maar wie weet! Op een bazaar zijn de mensen meestal nogal eens royaal, hè!”
 „En vooral voor dit doel, moet u niet vergeten!”, voegt Hans eraan toe.

Ja, het doel is wel erg belangrijk.

Hans en de andere jongens van de klas zijn de laatste tijd erg druk in de weer, om Churchill, de geniale Engelse oorlogsleider, een handje te helpen de strijd in Europa te winnen.....

Dat is zeker geen kleinigheid!

En niet alleen de kinderen helpen, maar iedereen is ervoor in de weer. Niemand wil achterblijven, om dat ene doel te bereiken: „Nederland zal herrijzen”.

Toen het vaderland, na vijf dagen van moedig maar wanhopig verzet de ongelijke strijd tegen de overmachtige vijand moest opgeven, zijn er in heel Nederlands Oost-Indië, zelfs tot in de kleinste plaatsjes, comité's opgericht, die op allerlei manieren geld verzamelen om Holland te helpen bevrijden.

„Nederland zal herrijzen,” is de slagzin voor jong en oud, voor rijk en arm!

De jongens van Hans z'n klas weren zich ook dapper. De één zaagt uit triplex een prachtig werkstuk en levert dit in bij een bazaar, een ander vervaardigt een mooie tekening en een derde geeft een mooi

boek uit z'n boekenkast. En Hans heeft een keurig lepelrekje van triplex gemaakt.

Volgende week zal er in Medan een grote bezaar gehouden worden en daar worden al deze dingen verkocht.

„Wat doen ze nu met al dat geld, Moeder”, vraagt Willy. „Zo'n bazaar brengt misschien wel honderd gulden op!”

Moeder glimlacht.

„Als het niet meer is, kunnen we beter helemaal niets doen, kind. Nee, ik schat, dat deze bazaar 4 à 5 duizend gulden netto zal opbrengen. En dat sturen we dan naar het hoofd-comité in Batavia en dat verzendt het, met het geld van andere bazaars naar Engeland. En Churchill weet er wel raad mee!”

„Die koopt er Spitfires voor!” weet Hans. „Dat zijn van die razend snelle jagers, waarmee de Engelse piloten de Duitse bommenwerpers aanvallen! Dat heeft meneer Eiram op school verteld.”

Aan Willy d'r gezicht kun je heel goed zien, dat ze dit voor het eerst hoort.

„Meisjes hebben geen verstand van oorlog!”, merkt Hans daarom schamper op.

„Die weten van niks!”

„Omdat meneer Eiram jullie nu toevallig wat verteld heeft, maar anders wist jij het ook niet, mannetje!”, smaalt Willy terug.

„Tut-tut!”, sust Moeder de opkomende ruzie. „Beginnen jullie nu weer! 't Was net zo gezellig!”

Ja, die twee zitten elkaar nogal eens dwars.....

Moeder wordt er soms wanhopig onder.

„'t Lijkt warempel wel, of jullie de grootste vijanden van elkaar zijn! Is er nog geen ruzie genoeg op de wereld?” zegt ze vaak.

Nu, met die vijandschap valt het heus wel wat mee.

Op school en op straat moet niemand proberen het Willy lastig te maken, want dan krijgt hij met Hans te doen. En als die kwaad wordt, is hij lang niet mis. Een paar weken geleden heeft hij een Batakse jongen nog een flink pak slaag gegeven en dat was Sachloels eigen schuld. Hans had hem al enkele malen gewaarschuwd Willy met rust te laten en van haar vlechten af te blijven. Maar Sachloel kon niet laten er aan te trekken elke keer als Willy in zijn buurt komt.

En toen Sachloel z'n handen weer eens niet kon thuishouden, was Hans op hem afgevlogen en had hem er geducht van langs gegeven. Maar thuis...!! Waar ze maar kunnen, zitten ze elkaar in het vaarwater. Behalve als het om Truusje gaat. Want daar zijn ze allebei dol op. En geen wonder!

Truusje is de jongste telg van de familie Verheul en is pas vier jaar geworden. Ze heeft twee parmantige vlechtjes, de trots van Vader en als ze lacht, krijgt ze kuiltjes in haar wangen: aan elke kant een. Achmad, de trouwe huisbediende van de familie, en Eba, de baboe, zijn eveneens dol op nonni Truus. „In heel Medan is er geen nonni zo lief als die van hen!” zeggen ze met stralende ogen. En Hans vindt, dat ze groot gelijk hebben.

Maar nu ligt ze in bed, en de bedienden zijn al lang naar huis.

Moeder, Hans en Willy zitten gezellig bij elkaar in de binnengalerij en ze zijn alle drie bezig voor Holland in nood.

Moeder borduurt een ontbijtlaken, Hans maakt een prachtig lepelrekje en Willy zit een boek uit te zoeken voor de bazaar.

En Vader is aan het vergaderen. Hij is reserve-kapitein in het leger en moet met andere officieren besprekingen voeren over de stadswacht.

In alle plaatsen van enige betekenis zijn namelijk stadswachten opgericht en uit de naam kun je al wel begrijpen wat de bedoeling daarvan is. Als de militairen in Indië eens niet meer in de gelegenheid zijn de orde en de rust in de stad te bewaren, moeten de burgers dat zelf doen en daarom oefenen ze nu reeds regelmatig.

Vader is één van de leiders van de Medanse stadswacht. Vandaar die vergaderingen.

Hans heeft aan Vader gevraagd, waarom die stadswacht er nu toch eigenlijk is.

„We hebben hier toch niet te vrezen voor de Duitsers, Vader? Die zijn allemaal gevangen gezet!”

„Ja, je hebt gelijk. Dat was op 10 mei van het vorige jaar. In heel Indië zijn ze toen gevangen genomen, gelijk met de N.S.B.-ers, je weet wel, Neerlands Slechtste Burgers. Maar van die kant dreigt er ook geen gevaar! Je moet de andere kant uitkijken, jongen. Niet naar het westen, maar naar het oosten!”

En toen heeft Vader hem haarfijn uitgelegd, hoe de vork in de steel zit. „Japan ligt al jarenlang op de loer om ons Indië te veroveren. „Het gele gevaar” werd dat genoemd. Maar tot nu toe heeft Japan er geen kans toe gehad.

Maar nu heeft het met Duitsland een verbond gesloten en wil in Azië hetzelfde doen als wat zijn bondgenoot in Europa wil: alleenheerser worden. Natuurlijk willen Amerika en Engeland daar een stokje voor steken. Maar Engeland is in Europa in de strijd met Duitsland gewikkeld en heeft daar al zijn kracht en macht nodig. Vandaar dat Amerika hier de voornaamste tegenstander van Japan is.

Om een behoorlijke reden tot een oorlog te hebben eist Japan van Uncle Sam, dat hij afstand zal doen van een eilandengroep in de Stille Oceaan en daar voelt eerstgenoemde heel weinig voor.

En zodoende is er in het „Verre Oosten” een spanning ontstaan, waarvan ieder vreest, dat die op een oorlog uitloopt.

„En, Hans, als Japan en Amerika hier met elkaar in oorlog komen, kunnen wij onmogelijk neutraal blijven, dat begrijp je wel. Dan zullen wij Amerika helpen, want anders gaan wij er ook nog aan! Eendracht maakt macht! En nu wachten wij niet maar werkloos af, wat er verder gebeuren gaat, maar maken ons paraat. Daarom zijn die stadswachten er, snap je?”

Ja, die grote wereldpolitiek is Hans nog niet helemaal duidelijk, maar hij doet maar net, of hij het begrijpt...

Op school is die wereldpolitiek vaak het onderwerp van gesprek onder de jongens. En zij weten precies hoe het nu verder moet.

Als de staatslieden der wereld maar eens zo verstandig waren naar de jongens te komen luisteren, dan zou je eens wat zien...!

Hans en zijn vriend Wim bomen er vaak over.

De eerste verkondigt met veel bravour allerlei wijsheden, die hij van Vader heeft gehoord en Wim laat zich ook niet onbetuigd.

Ja, die twee moeten hoog nodig naar Washington en naar Londen om Roosevelt en Churchill te adviseren wat zij doen moeten om heel vlug de oorlog te winnen!

Meneer Eiram, het hoofd der school en tevens de klasse-onderwijzer van de twee vrienden, praat vaak met de klas over de toestand in de wereld.

„Jullie zitten nu in de zevende klas,” zegt hij, „en hopen volgend jaar naar de H.B.S. te gaan, dus mogen jullie heus wel eens de krant lezen. Anders gaan jullie met de ogen dicht door het leven en weet je niet, wat er om je heen gebeurt.”

Hans geniet altijd erg van die gesprekken. Bijna vindt hij hetgeen meneer Eiram zegt nog belangrijker dan wat Vader vertelt!

Maar in de klas zit er een, die er anders over denkt.

Dat is diezelfde Sachloel Simandjoentak, waar Hans zo mee gevochten heeft.

Hij is een Toba-batak en woont eigenlijk in Balige, aan het Tobameer. Maar hij is hier in Medan in een internaat en gaat alleen met de vakanties naar huis.

De jongens van de klas mogen hem niet erg.

Niet, omdat hij een Batak is! Stel je voor! Er zitten in de klas van Hans en Wim wel meer Bataks en daar zijn ze de beste vrienden

mee. En een Chinese jongen en een Javaan en een paar Ambonezen. Nee, dat is het niet. Maar ze vertrouwen die Sachloel niet. Hij kijkt zo gluiperig uit z'n ogen en als hij grijnst, schrik je van de uitdrukking op z'n gezicht...

Als de jongens met elkaar aan het „politieken” zijn, houdt Sachloel er steeds een afwijkende mening op na.

Liem Mu, de Chinees, is zijn verklaarde tegenstander. Zijn vader heeft een grote toko met Chinees aardewerk en zo, en neemt in Medan een belangrijke positie in.

Dat zit zo: een jaar of drie geleden is Japan reeds begonnen zijn plannen ten uitvoer te brengen om alleenheerser in Azië te worden en is in China binnengevallen, en probeert dit geweldige rijk te veroveren.

De Chinezen in Indië doen net als de Hollanders en trachten op allerlei manieren hun vaderland te hulp te komen.

In Medan is een Chinees Rode Kruis opgericht en daarvan is Liems vader de leider. Je begrijpt, dat hij een verschrikkelijke hekel heeft aan alles wat maar Japans is.

En dat schijnt Sachloel niet te bevallen.

De jongens van de klas verbazen zich er telkens over, dat hij de Jappen altijd verdedigt en over hun macht en dapperheid zo opschept.

Wat zou daar toch achter zitten??

En, als ze het hebben over de strijd in Europa, lacht hij de jongens dikwijls uit.

„Nou, waar blijven jullie nu?”, vraagt hij smalend, als Hitler zijn zoveelste overwinning behaald heeft. „Engeland en Amerika zijn niks waard, dat zie je nou!”

Nee, de jongens mogen die Batak niet erg.

Hij zal op school ook nooit eens wat maken voor de bazaars ten behoeve van Nederland. Als je er goed over nadenkt en het een met het ander combineert is er met die Sachloel vast iets niet in orde...

De kranten zijn de laatste weken niet erg optimistisch wat betreft de verhouding tussen Amerika en Japan.

Geen van beide wil toegeven en Japan slaat een toon aan tegenover Amerika dat het niet mooi meer is!

Hans praat er eens met Vader over en die zegt:

„Weet je, hoe dat komt? Kijk, in Europa verloopt de oorlog voor Duitsland de laatste weken niet meer zo voorspoedig. De Russen hebben hen diep in hun land gelokt en nu zijn de Duitsers vastgelopen. Amerika stuurt aan Engeland en Rusland steeds meer wapens

en dat vindt Hitler helemaal niet leuk, dat begrijp je. Daarom hitst hij zijn bondgenoot Japan op tegen Amerika in de hoop, dat het hier op een oorlog uitloopt. Dan kan Amerika zijn bondgenoten niet meer helpen en heeft Duitsland nog een kans om de oorlog in Europa te winnen!"

„Maar, Japan zal zich toch wel twee maal bedenken, voor hij ter wille van Duitsland een oorlog begint met het machtige Amerika?“, vraagt Moeder, die zich ook in het gesprek mengt.

„Dat hopen we natuurlijk allemaal. Moeder,“ antwoordt Vader, „maar Japan heeft nog nooit zo'n mooie kans gehad om alleenheerser te worden als nu. En je moet ook bedenken, dat Nippon zich jarenlang op een oorlog heeft voorbereid!"

„De mens wikt, God beschikt!“, zegt Moeder en Vader geeft haar daar volkomen gelijk in. En Hans is het volledig eens met Moeder dat Amerika oppermachtig is.

Morgen zal hij zijn lepelrek-molen in het bollenveld- bij de bazaar inleveren.

„O zo,“ zegt hij, „Oranje zal overwinnen!"

DIEF EN DIEFJESMAAT

Het is een vreemde Sint dit jaar. De kranten staan vol over de strijd in Europa en over de onderhandelingen tussen Uncle Sam en het land van de rijzende zon, Nippon.

De grote mensen praten nergens anders over dan over het dreigende konflikt.

En tussen al die bedrijven door moet het Sinterklaasfeest gevierd worden...

Bij Hans doen ze er dit jaar niets aan.

„Ik vind het nu geen tijd om feest te vieren, kinderen!”, zegt Moeder. „Later, als het hier vrede blijft, halen we de schade wel in!”

En Vader heeft het veel te druk om aan de Sint te denken.

Hij is directeur van een grote importzaak en veel van zijn employé's zijn reeds onder militaire dienst opgeroepen, zodat hij het dubbel druk heeft op kantoor.

Bovendien is er nog de stadswacht. Hoe spannender de verhouding tussen Amerika en Japan wordt, des te meer vergadert Vader met de officieren en houdt hij oefeningen met z'n manschappen.

Maar... de mensen zijn blijkbaar nodeloos zo ongerust geweest!

Want, daags na Sinterklaas komt het verblijdende bericht, dat Japan een extra-afgezant naar Washington zendt om nog eens met Amerika te onderhandelen. En die heeft een speciale boodschap van de Japanse Keizer bij zich voor de president van Amerika.

„Een vredesboodschap,” zeggen de Jappen!

Wat een opluchting brengt dit nieuws allerwegen!

't Is, alsof er plotseling een grote druk van de mensen afgenomen is.

„Jammer, dat dit bericht niet een paar dagen eerder is gekomen,” zegt Moeder. „Dat zou dan een fijn Sinterklaascadeautje geweest zijn!”

Vader is zo blij met dit nieuws, dat hij aan Hans voorstelt na het avondeten een partijtje te schaken.

„Dat moet er nu maar eens af, hoor!”, zegt hij. We hebben al in zo'n lange tijd niet met elkaar gespeeld. Heb je zin?”

Hoe kan Vader nu zo iets vragen?!

Als Truusje met veel ceremonieën naar bed is gebracht, gaan de heren schaken. En de dames?

Willy duikt in een piksplinter nieuw boek, dat ze van haar vriendin geleend heeft en Moeder gaat verder met haar borduurwerk.

Om acht uur bevestigen de radioberichten nogmaals het nieuws.

Radio Tokio heeft gezegd, dat de Keizer van Japan alles in het werk wil stellen om de vrede in het Verre Oosten te handhaven en dat hij vurig hoopt, dat Roosevelt dit ook zal doen!!

„Nou, als het van Amerika afhangt, zal er hier geen oorlog komen,” merkt Vader op.

„Maar ik vertrouw die Jappen niet,” zegt Moeder. „Het zijn de vrienden van Hitler, moet je niet vergeten! Dief en diefjesmaat!”

„Kom, kom, Moeder, niet zo pessimistisch, hoor! Je mag onze blijdschap over deze goede berichten niet bederven! Op deze manier praat je jezelf altijd de put in!”, antwoordt Vader.

Hans weet niet goed, wie hij gelijk moet geven.

't Liefst is hij het natuurlijk met Vader eens, maar als hij het ernstige gezicht van Moeder ziet, twijfelt hij weer.

Willy is het volkomen met Vader eens. „Er komt hier geen oorlog, dat zegt Greet ook!” zegt ze.

Vader glimlacht. „Hè,” zegt hij, „wat is dat een geruststelling, dat jouw vriendin het met mij eens is!”

't Wordt een echt-ouderwets-gezellige avond: Moeder schenkt iets lekkers in en heeft nog een heerlijk koekje in de trommel, Vader rookt een goede Hollandse sigaar en Hans spant zich tot het uiterste in, om te winnen. Als het partijtje is afgelopen en Vader inderdaad schaakmat gezet is, gaat Moeder achter de piano zitten en zingen ze met z'n vieren de oude, bekende liederen. Vader zingt de tweede stem en dat vinden de kinderen machtig mooi.

Om half elf gaan Vader en Moeder ook naar bed. Samen lopen ze nog even langs de bedden der kinderen en voorzichtig dekt Moeder hen toe. Tegen de ochtend wordt het vaak kil en daarom trekt ze nu maar vast een dun dekentje over hen heen.

„Wat liggen ze toch vredig te slapen, hè!”, zegt Vader. „Als je hen zo ziet liggen, zou je niet weten, dat de wereld der grote mensen in zo'n spanning verkeert.”

„Als de grote mensen maar werden als de kinderen,” zucht Moeder. En in die nacht...

In de grote Amerikaanse oorlogshaven Pearl Harbour in de Filipijnen ligt de vloot voor anker.

De manschappen en officieren hebben zware vermoeiende dagen achter de rug en iedereen verkeerde in spanning.

Gelukkig is de grote dreiging voor oorlog iets afgenomen, want de Japanse extra gezant is op weg naar Washington om te onderhandelen over de vrede. En zolang er geconfereerd wordt, wordt er niet gevochten, niet waar?

De kommandant heeft dan ook aan officieren en manschappen, die maar enigszins gemist kunnen worden, verlof gegeven en zij maken er een dankbaar gebruik van...

Maar, als de burgers en de militairen op deze wijze door Japan in slaap zijn gesust, geeft de opperbevelhebber in Tokio opdracht om de bommenwerpers startklaar te maken...

7 december 1941.

Als officieren en manschappen der Amerikaanse vloot uitblazen van de vermoeienissen van de laatste dagen, verschijnen plotseling de eskadrons der Jappen boven de haven... En zonder enige oorlogsverklaring, zonder enige waarschuwing, werpen zij hun satanische inhoud op de nietsvermoedende vloot...!

De paniek is verschrikkelijk!

Zo volkomen zijn de Amerikanen overrompeld, dat de eerste ogenblikken niemand begrijpt, wat er gaande is. En vóór de wachtdoende bemanning tot zich zelf is gekomen komt daar de tweede golf bommenwerpers al aanstormen en strooit dood en verderf over de vloot.

De slag komt ontzettend aan!

Twee slagschepen worden tot zinken gebracht, drie buiten gevecht gesteld en drie zwaar beschadigd. Verder worden drie kruisers, drie torpedojagers en een mijnenlegger naar de bodem van de zee gezonden en 247 vliegtuigen geheel of gedeeltelijk vernield...

Het verlies aan mensenlevens is verbijsterend groot...

Als Vader in de vroege morgen van 8 december 1941 opstaat en zich gebaad heeft, zet hij in de eetkamer de radio aan om de nieuwsberichten te horen. En daar komt het ongelooflijke...

Vader weet niet, of hij waakt of droomt!

Moeder komt ook uit de slaapkamer en samen staan ze te luisteren naar de ontstellende berichten, die door de radio klinken.

„Ontzettend, Vader,” fluistert Moeder, „dus toch...”

„Dus toch...,” herhaalt Vader als in een droom. „Dus je had gisteravond toch gelijk, vrouw!”

Na het voorlezen van het verschrikkelijke nieuws kondigt de omroeper aan, dat de Gouverneur-Generaal een woord zal spreken.

In een plechtige toespraak vertelt hij hoe verraderlijk Japan Ame-

rika heeft aangevallen en dat onze regering in Londen niet gearzeld heeft ogenblikkelijk aan Japan de oorlog te verklaren en zich aan de zijde van Amerika te stellen.

„Wij zijn nu dus in oorlog met Japan en we zullen trachten met Gods hulp met onze bondgenoten Amerika, Engeland, China en Australië de overwinning te behalen op deze listige en wrede vijand,” zo zegt hij. „En ik roep alle ingezetenen van Nederland-Oost-Indië op tot de grootste eendracht om gezamenlijk de strijd aan te binden met deze machtige vijand.”

Daarna klinkt plechtig, maar somber het prachtige Wilhelmus... De eerste ogenblikken kunnen Vader en Moeder niets zeggen. Moeder valt op een stoel neer en bedekt haar gelaat met de handen. Vader gaat naar haar toe en legt zijn arm beschermend om haar schouders.

„Kom, Moeder, kom!”, zegt hij zacht. „We moeten moedig zijn en de toestand rustig onder ogen zien!”

Maar de teleurstelling klinkt ook in zijn stem. Gisteravond nog die hoopvolle tijding over een mogelijke vreedzame oplossing en nu ineens dit heel erge.

„Die schurken!”, mompelt Vader. „Dat zendt nog iemand naar Washington, zogenaamd om over vrede te spreken en intussen hebben ze de bommenwerpers al klaar staan!

„Ze zijn nog gemener dan de Duitsers, geloof ik,” zegt Moeder. „Ik moet er niet aan denken, wat het betekent hier in oorlog te zijn. Wat moet er van onze kinderen terechtkomen?”

Vader weet niet goed, wat hij zeggen moet.

Moeder heeft gelijk, wat de Jappen hebben gedaan overtreft in geraffineerde gemeenheid nog wat de Duitsers hebben gedaan met Holland.

„Ik ga Hans roepen,” zegt hij. „Arme jongen, wat zal hij opkijken!” Maar, Hans kijkt helemaal niet op!

Hij denkt, dat Vader hem voor de gek houdt.

„'t Bestaat niet!”, zegt hij lachend, terwijl hij uit z'n bed stapte. „Die Japanse gezant is nauwelijks in Amerika aangekomen!”

Maar, als hij het ernstige gezicht van Vader ziet, dringt het toch tot hem door, dat het ernst is.

Vlug doet hij z'n badjas aan over z'n pyama en volgt Vader naar de eetkamer.

„Dus het is heus waar?”, vraagt hij nog ten overvloede.

„Helaas wel, jongen!”, antwoordt Moeder. „Wie had dat ooit kunnen denken!”

Omdat de radio voorlopig geen nieuwsberichten meer geeft, gaat Hans maar baden en zich aankleden.

Als hij in de eetkamer terugkomt, leest de omroeper net allerlei bevelen voor van de militaire kommandant in Bandoeng. Alle militairen en reservisten moeten zich zo spoedig mogelijk melden bij de afdeling, waartoe ze behoren en alle verloven zijn plotseling ingetrokken.

„Dus u moet opkomen, Vader?“, vraagt Hans verschrikt.

„Ja, inderdaad, jongen. Maar dat verwachtte ik al zo lang, zodat ik op kantoor alles in gereedheid heb gebracht voor het geval ik plotseling vertrekken moest!“

Daar komt Willy de eetkamer binnen. Op haar rug zit Trusje en die zingt met haar leuke stemmetje: „Verse vis, verse vis, die vannacht gevangen is!“

Willy zet haar met een zwaai bij Moeder op schoot, maar ziet dan meteen het droevige gezicht van Moeder.

„Wat is er aan de hand?“, vraagt ze verwonderd.

Ze kijkt van Moeder naar Vader en van hem naar Hans. Trusje heeft ook al gezien, dat Moeder verdriet heeft.

„Heeft mamma pijn?“, vraagt ze lief en duwt haar wang tegen die van Moeder.

Hans legt fluisterend aan Willy uit, wat de radio heeft verteld, maar zij kan het verschrikkelijke nieuws niet geloven.

Achmad, de huisjongen, komt ook binnen.

Hij is wat later dan gewoonlijk, want hij heeft in de kampong vreemde dingen gehoord... Bij een groepje jongemannen heeft hij even staan luisteren, want die spraken zo opgewonden met elkaar, dat hij nieuwsgierig was naar wat ze elkaar vertelden. Maar Achmad wilde het niet geloven, wat ze hem vertelden en hij is daarom maar op de fiets gestapt en naar zijn werk gereden. Hij zal aan zijn toean wel eens vragen, wat ervan waar is.

Maar als hij in de eetkamer komt, wordt hij door niemand opgemerkt, zo is ieder in gedachten bezig met wat hij gehoord heeft.

En daarom kucht Achmad eens bescheiden om de aandacht te trekken.

„Goedemorgen, Achmad!“, zegt Vader. „Je hebt het zeker al gehoord?“

„Tabee, toean! Ja, toean, maar Achmad gelooft het niet, toean!“

„Maar het is toch heus waar!“, zegt Moeder.

„Hoe durft Nippon dit te doen, mevrouw!“, zegt de trouwe huisbediende verontwaardigd. „Dit is toch te erg! En Nippon kan toch nooit van de blanda's winnen? Dat hoort ook niet!“

Vader glimlacht om die goeie Achmad!

In diens wereldje hoort het niet, dat de blanda's aangevallen worden. Zijn levenlang heeft hij niet anders geweten, dan dat de blanda's oppermachtig waren. En zijn vader en zijn grootvader ook niet. En Achmad vindt, dat het zo maar blijven moet. Onder de blanda's is er vrede en rust en welvaart voor ieder, waarom moet dat nu veranderen?

Hij vindt het ontzettend brutaal van Nippon om Amerika aan te vallen en hij rekent erop, dat dit behoorlijk gestraft zal worden.

Hans is het volkomen met hem eens.

„We zullen hen wel mores leren, Achmad!”, zegt hij. „Geloof maar, dat ze van de Amerikanen lelijk op hun kop zullen krijgen!”

„Kom!”, zegt Moeder, „we moeten nodig gaan ontbijten, want de kinderen moeten naar school!”

„Naar school!”, vraagt Willy hoogst verbaasd. „Moeten we vandaag nog naar school?”

„Wat dacht jij dan!”, antwoordt Vader lachend. „Wil jij er soms een vrije dag uitslaan? Nee, hoor, alles gaat gewoon door vandaag!”

Willy is wel een beetje teleurgesteld, want ze is dol op een onverwachte vrije dag.

Aan het eind van het ontbijt moet Hans, zoals gewoonlijk, de bijbel aan Vader geven en hij loopt meteen naar de scheurkalender om te zien, welk gedeelte vanmorgen gelezen moet worden.

„Dat hoeft vandaag niet, jongen!”, zegt Vader. „Ik lees nu een ander stuk!” En hij slaat psalm twintig op en leest die plechtig voor.

Het is een gebed om de overwinning voor de koning en de kinderen luisteren heel aandachtig. Hans begrijpt wel, waarom Vader afwijkt van de gewoonte. En als Vader komt aan de verzen 8 en 9 verbaast Hans er zich over, hoe juist deze psalm van toepassing is op de oorlogsberichten van deze morgen.

„Dezen beroemen zich op wagens en genen op paarden, maar wij roemen in de Naam van de Heer, onze God. Zij zinken neder en vallen, maar wij richten ons op en houden stand. Here, schenk de koning de overwinning. Hij antwoorde ons ten dage dat wij roepen!”

„Prachtig,” zegt Moeder, als Vader met lezen klaar is. „Ik wist werkelijk niet, dat dit in de bijbel stond. 't Is, of het voor deze dag geschreven is! Wonderlijk!”

Zo is het. De bijbel is een boek zoals geen enkel ander. Het is het

Woord van God en bestemd voor elke dag, voor elke situatie, voor alle tijden en voor iedereen!

„Wat zijn wij toch dom in de put te gaan zitten, als we de bijbel in huis hebben!”, zegt Vader. „Wie op God vertrouwt, is onoverwinnelijk!”

Na het dankgebed pakken Hans en Willy haastig hun tassen en gaan naar school. Het is de hoogste tijd en meneer Eiram heeft een hekel aan telatkomers...

OP SCHOOL EN DAARNA

Maar de school is nog lang niet aan!
Op de galerij staan de dames en heren druk met elkaar te praten, natuurlijk over de oorlog en meneer Eiram vergeet helemaal te bellen!

Alleen de kleintjes zijn aan het stoeien en ravotten, maar de groten uit klas zes en zeven staan in groepjes bij elkaar. Ze bespreken het opwindende nieuws van de oorlog.

Hans voegt zich bij één der groepjes van de oudste jongens. Z'n boezemvriend, Wim van der Meyden, staat er al.

„En mijn vader zegt, dat de Jappen er flink van langs zullen krijgen,” roept Siem Bongers.

„Ze zijn niks waard, zegt mijn broer,” vertelt Gerrit de Waard minachtend.

„Ja, pas op! Ze hebben de Amerikaanse vloot anders al lelijk toegetakeld,” waarschuwt Liem Mu.

„Ook een kunst, als die geen aanval verwachtte,” zegt Wim.

„Mijn vader zegt, dat dat juist zo erg is,”

„Och man, wat weet jouw vader ervan,” smaalt Arie van Eem.

„Die heeft verstand van porcelein en kristal, maar niet van de oorlog.”

Liem Mu zwijgt. Het is zijn gewoonte niet, op dergelijke grofheden in te gaan.

„Mijn vader moet vandaag al opkomen,” deelt Hans mede.

„Opkomen? Wat is dat?,” vraagt Bong, de bijnaam van Sachloel Simandjoentak.

„Nou, dan moet-ie soldaat worden,” legt Jan Verdonck hem uit. Hij is de enige van klas zeven, die zich met Bong bemoeit.

„O, dus jouw vader is soldaat?,” vraagt hij aan Hans. Aan de toon waarop hij dat vraagt, kun je wel horen, dat hij dat niet veel zaaks vindt.

„'t Gaat jou natuurlijk niks aan, maar hij is kapitein,” antwoordt Hans vinnig.

„Zo, is hij kapitein. Nou, nou,” smaalt Bong, „hij is dus officier.”

„Als jij het tenminste goedvindt,” schampert Hans terug.

„Och jô, laat die vent kletsen,” kalmeert Wim zijn vriend. Gelukkig maakt de schoolbel een eind aan het gebekvecht. De klassen stellen zich op de galerij op om naar binnen te gaan en even later zitten Hans en Wim naast elkaar in de bank. Op zijn polshorloge ziet Hans, dat het al kwart over zeven is. De school is een kwartier te laat begonnen. „Dat gebeurt ook niet vaak,” denkt hij.

Meneer Eiram heeft de zevende klas. Hij bladert in het psalmboekje om een geschikt versje vinden. Maar dan klapt hij 't weer dicht, legt het op zijn lessenaar, en zegt tot de klas:

„Nee, jongens en meisjes, ik moet eerst even met jullie praten voor we samen zingen. Want er is sinds gistermiddag, toen jullie naar huis gingen, wel 't een en ander gebeurd. En er zullen nog wel meer dingen gebeuren, die we niet hebben verwacht.

In de eerste plaats dan de oorlog met Japan. Op dit ogenblik weten jullie daar net zoveel van als ik. Maar hoe het verder lopen zal, weet niemand dan God alleen. Wat we wèl weten, is, dat het in 't begin een zeer ongelijke strijd zal zijn, want Japan heeft zich al jaren op deze oorlog voorbereid. En, dat heb ik jullie al eens eerder verteld. We noemden dat altijd: „het gele gevaar,” weet je nog?

En in de tweede plaats jongelui, we zullen proberen de moeilijkheden zo goed mogelijk het hoofd te bieden. Alle mannen, die daar geschikt voor zijn, moeten militair worden. Ik ook. En meneer Jansen uit de zesde, en meneer Graven uit de vijfde klas eveneens. Alleen meneer Kopers blijft hier. Jullie herinneren je nog wel, dat die vorig jaar een paar maanden ziek geweest is, en toen afgekeurd is voor de militaire dienst.”

De klas zit aandachtig te luisteren. Enkelen kijken elkaar aan, alsof ze zeggen willen: „Wat een veranderingen opeens.”

„Dus,” vervolgt meneer Eiram, „meneer Kopers wordt waarnemend hoofd en komt morgen in deze klas. Hij zal proberen jullie klaar te krijgen voor de H.B.S. Blijf dus even hard werken, als je tot nu toe gedaan hebt.”

„Ah, Kopers komt hier, jongens,” hoort Hans achter zich fluisteren. Dat is Bong, die dit tegen zijn buurman zegt.

Meneer Eiram heeft het gehoord en frons de wenkbrauwen.

„Juist, Bong, menéer Kopers komt hier! Overigens ben ik blij, dat 't naar jouw zin is, dat meneer Kopers hier komt,” voegt hij er ironisch aan toe.

Bong kleurt tot achter zijn oren. Hij had niet bedoeld, dat meneer Eiram z'n opmerking zou horen, zo laf is hij wel.

„Ik reken op jullie, jongens en meisjes. Het is voor meneer Kopers een moeilijke opgave om met een zo zwakke gezondheid zo'n zware taak op zich te nemen. Jullie moeten hem daarbij helpen zoveel je kunt.”

„'t Zal aan mij niet liggen,” denkt Hans. Hij vindt het erg vervelend, dat meneer Eiram weggaat, want hij kan reusachtig goed met hem overweg. Maar meneer Kopers mag hij ook graag lijden. „Dan weten jullie dus, wat er op school alzo veranderen gaat. De hoogste klas van de school mag zo iets wel weten, vind ik,” gaat meneer Eiram verder. „Jullie begrijpen wel, dat ik vandaag eigenlijk geen tijd heb jullie les te geven. Er is nog zoveel te regelen, vóór ik weg kan. Daarom heb ik gedacht, dat jullie aanstonds maar naar huis moesten gaan. Morgenochtend gaan de lessen weer gewoon door.”

Nu is de aandacht gebroken en de tongen komen los.

Meneer Eiram glimlacht. „Zo zijn kinderen nu,” denkt hij, „ze zijn blij met een vrije dag, ook al is de reden daarvan nog zo ernstig.”

„Zeg, Marietje, vertel jij nu eens, met welk gezang we vanmorgen zullen eindigen,” vraagt hij aan één der meisjes vooraan.

Marietje Verboom kijkt hem verlegen aan. Op zo'n vraag heeft zij helemaal niet gerekend. Ze kijkt beduusd naar haar buurvrouw, maar die weet ook niets.

Daar steekt Gerrit de Waard zijn vinger op.

„Wat de toekomst brengen moge, meneer,” zegt hij.

„Uitstekend, jongen, ik vind dit een prachtig lied om daarmee afscheid van elkaar te nemen. Laten we hopen, dat het maar voor korte tijd is.”

Na het zingen eindigt meneer Eiram met gebed, net als aan het eind van iedere schoolmorgen.

Bij het naar huis gaan geeft hij iedereen een hand.

„Nou Hans, tot ziens hè. Kop op, jongen en denk erom, dat jij thuis de oudste bent. Wees een steun voor je moeder.”

„Ja, meneer, en ik hoop dat u maar gauw terugkomt.”

„Dat hoop ik ook, jô. Wie weet, gebeurt dat ook wel.”

In de fietsenloods, waar anders een drukte heerst van je welste, zijn de jongens nu merkwaardig stil. Niemand durft hardop praten, want ze zijn diep onder de indruk van dit vreemde vertrek.

Op de weg blijven de jongens nog even bij elkaar staan. Wat zullen zij doen? Dadelijk naar huis gaan, of eerst nog even de stad in om te kijken, wat daar te doen is?

Wim en Hans besluiten tot het laatste.

Bong Simandjoentak, de Batak, wil met hen mee. Maar dat is niet naar de zin van de twee vrienden. Om van hem af te komen, zegt Hans:

„Ga je mee naar huis, Wim? Dan bouwen we de meccano-brug af.”

„Goed,” zegt Wim. „Tabee, Bong. Tot morgen.”

„Jullie willen mij niet mee hebben, ja,” begrijpt Bong. Hij is danig in zijn wiek geschoten. Hij trekt z'n bovenlip op, waardoor zijn gezicht een sluwe, gemene uitdrukking krijgt, en zegt: „Wacht maar, blanda's! We krijgen jullie nog wel.” Nijdig stapt hij op en rijdt weg. Een eindje verder kijkt hij achterom en roept een gemeen Maleis scheldwoord.

„Zullen we hem achternagaan?”, vraagt Hans, die kwaad wordt.

„Laat gaan, jô,” adviseert Wim. „Ik vertrouw hem voor geen cent.”

„Op mij is hij altijd nog nijdig, omdat ik hem toen eens een pak rammel gegeven heb. Weet je nog wel? Omdat hij Willy steeds lastig viel.”

„Of ik dat nog weet! Man, ik had nooit gedacht, dat je hem aandurfde. Wat was je woedend.”

„Nou, dan moet ie z'n handen maar thuis houden. 'k Had 'm vaak genoeg gewaarschuwd.”

De jongens fietsten eerst een eindje in de richting van Hans z'n huis, slaan dan een zijstraat in en komen zo langs het gebouw van de Politieke Recherche. Dat is het bureau van de rechercheurs, die ervoor moeten waken, dat er geen onrust in de stad komt door onzure elementen, die tegen het Nederlandse gezag gekant zijn. In de verte zien Wim en Hans al, dat er een drukte van belang heerst. Als ze naderbij komen en afstappen om te kijken, wat er aan de hand is, zien ze op het erf verscheiden autobussen staan, waarin Japanse burgers zitten, streng bewaakt door Indonesische politie-agenten.

Telkens als er een bus aan de beurt is, stappen de Jappen eruit en worden het bureau binnengeleid. Erg zachtzinnig gaat dat niet. De agenten schreeuwen en snauwen, alsof de Jappen een troep wilde beesten zijn, die in een hok gedreven moeten worden. Een paar Hollandse inspecteurs kijken toe.

Ineens roept Hans: „Zie je dat, Wim! Daar gaat onze Japanse kapper.”

„Warempel,” zegt Wim „en daarachter loopt de fotograaf, waar wij onze kiekjes altijd lieten afdrukken.”

Ja, wat er in mei 1940 is gebeurd met de Duitse ingezetenen van

de stad en met hun vrienden de N.S.B.-ers, gebeurt nu met de Jappen. Ze worden uit hun huizen gehaald, omdat de regering het te gevaarlijk vindt, hen vrij te laten rondlopen.

De meesten wonen al jarenlang in Indië en niemand heeft ooit hinder van hen gehad.

Verscheiden waren fotografen, kappers, of hielden een winkel met Japanse snuisterijen.

Men zei wel eens, dat het allemaal spionnen waren. Maar of dat waar is, weet Hans niet en zijn vader betwijfelt dat ook.

Japan is overbevolkt en het is dus logisch dat vele inwoners, die in hun vaderland een armoedig bestaan hadden, naar andere landen emigreerden om daar een boterham te verdienen.

Natuurlijk heeft Japan ook wel spionnen gestuurd, maar het is heel moeilijk uit te maken, wie er één was en wie niet.

„De rechercheurs houden ze wel goed in het oog, maak je daar geen zorgen over,” had Vader een poosje geleden nog gezegd.

Maar nu er oorlog is met Nippon, worden alle Jappen „opgepikt” en geïnterneerd.

Terwijl de jongens staan te kijken, rijden er nog enkele busjes het erf op. Daar zitten echter geen mannen in, maar vrouwen en kinderen. Ook die worden verzameld en zullen straks naar concentratiekampen gebracht worden.

Een prettig gezicht is het niet, vinden Hans en Wim.

Een oud mannetje stapt uit een bus, een klein koffertje in de hand.

In de haast van het vertrek heeft hij nog kans gezien 't een en ander mee te nemen. Eén der agenten geeft een harde schop tegen het valiesje, zodat het uit zijn handen valt en op de grond open springt.

Er rollen allerlei kleine dingen uit: een paar houten klompjes, een kam, een spiegeltje en een opgerolde pyama. De agenten hebben er reuze plezier om.

't Oude mannetje is erg geschrokken. Haastig bukt hij zich om z'n schamele bezittingen bij elkaar te rapen en ze weer in het koffertje te bergen. Maar dat mag niet van die stoere agenten. Een geeft hem een trap en de ander schopt het koffertje een eind weg. Dan duwen ze hem de poort van het bureau door...

„Bah,” zegt Wim hartgrondig, „wat 'n flinke lui.”

„Ze mogen zeker niets meenemen,” veronderstelt Hans. „Ga je mee, ik heb er hier genoeg van. Wat een zielig gezicht.”

Maar net als ze willen opstappen, zien ze, dat 'n Hollandse rechercheur naar buiten komt en zorgvuldig bij elkaar zoekt, wat daar op de grond ligt. Netjes bergt hij alles op in het koffertje en brengt het naar binnen.

„Gelukkig,” zucht Wim, „dat oude baasje krijgt z'n spulletjes weer terug, zie je dat?”

„Ja, dat was meneer Barendrecht,” antwoordt Hans. „Ik ken hem wel, want hij woont bij ons in de buurt. Hij is inspecteur bij de recherche.”

De jongens zijn blij, dat ze dit nog net gezien hebben. 't Is, alsof ze nu weten, dat de oude Japanner toch wel goed behandeld zal worden.

In de stad is het verder merkwaardig rustig. Op de Kesawan, de grote winkelstraat, staan de winkeliers voor hun toko's met elkaar te praten. Chinezen, Brits-Indiërs, Hollanders, Maleiers overleggen, wat de gevolgen kunnen zijn voor hun zaken, nu er oorlog is met Japan.

Verschillende Japanse winkels zijn gesloten en de jongens zien dat de deuren verzegeld zijn. De eigenaars zijn gearresteerd en niemand mag er meer in.

Als de jongens voorbij de kazerne komen, heerst daar grote bedrijvigheid: ordonnansen op motorfietsen rijden, liefst met de knalpot wagenwijd open, de kazerne in en uit. Grote vrachtauto's worden volgeladen met kisten en rijden weg. Luxe-auto's, waarin hoge officieren streng en gewichtig voor zich uitkijken, snorren af en aan.

„Nou, nou, 't lijkt wel een bijenkorf,” zegt Hans.

„Of een mierennest, waarin net getrapt is,” zegt Wim.

Maar plotseling houdt hij op en grijpt Hans bij de arm.

„Kijk daar 's, jō.”

Verschrikt kijkt Hans in de richting, die Wim aanduidt.

Daar... ontdekt hij Bong Simandjoentak.

Heel aandachtig staat hij te kijken en neemt alles, wat om en bij de kazerne gebeurt, in zich op... En, warempel, de jongens zien het goed, hij maakt zelfs enkele aantekeningen in een of ander boekje. Wat heeft dat te betekenen?

„Kom mee,” zegt Hans, „ik wil weten, wat hij daar uitspookt.”

„Nee, jō, niet doen. Laat hem nog een poosje z'n gang gaan. Hij heeft ons nog niet gezien, geloof ik.”

Inderdaad, Bong weet nog niet, dat hij door de jongens bespied wordt. Zijn fiets staat tegen een boom en hij gluurt naar alles, wat er in de kazerne gebeurt. Er is verder niemand, die op hem let en af en toe schrijft hij iets op.

Na een poosje vermindert de drukte wat en Bong slaat z'n boekje dicht, stopt het in z'n schooltas en stapt op. Gelukkig gaat hij niet de kant op, waar de jongens staan.

„Vooruit, jô, we gaan hem achterna,” zegt Hans driftig. „Ik wil weten, waar hij nu naar toe gaat.”

Ze volgen Bong door de stad, maar krijgen de kous op de kop, want als de Batak bij het internaat is aangekomen, waar hij woont, fietst hij het erf op en de jongens zien hem achter het gebouw verdwijnen.

„Ik ben er toch nieuwsgierig naar, wat die vent heeft opgeschreven, jij niet?”, vraagt Hans.

„We zullen morgen proberen het boekje te pakken te krijgen,” belooft Wim. „Wie weet, is Bong aan het spioneren voor de Jap.”

„Maar de Jappen zijn toch allemaal weg, of door de politie opgepikt?”, antwoordt Hans. „k Zal eens aan Vader vragen, wat die ervan denkt.”

't Is intussen al elf uur geworden. Het zonnetje wordt warm en de jongens krijgen dorst. Samen fietsen ze naar Hans z'n huis en vinden daar Moeder druk in de weer met allerlei koffers en dozen.

„Wat bent u aan het doen, Moeder?”, informeert Hans.

„Alles in orde maken voor Vaders vertrek, jongen. Hij heeft zo juist uit kantoor opgebeld, dat hij vanavond weg moet. Zo, Wim, ben jij er ook, jongen? Hoe is het met jouw moeder? Is die ook zo druk aan 't werk?”

„Ik ben nog niet thuis geweest, mevrouw,” antwoordt Wim. „Hans en ik zijn net de stad in geweest.”

„De stad in geweest?”, vraagt Moeder verwonderd, „wat moesten jullie dáár nu doen?”

„Nou, we mochten van meneer Eiram al vroeg naar huis, want die moet ook opkomen, Moeder,” legt Hans uit. „En toen zijn we een eindje gaan fietsen in de stad.”

„Warempel,” zegt Moeder, terwijl ze op haar armbandhorloge kijkt, „'t is pas kwart over elf. Toen ik jullie zag, dacht ik dat 't al veel later was. Willen jullie wat dringen?”

In de voorgalerij gaan ze even uitblazen. Moeder van 't harde werken en de twee jongens van hun zwerftocht door de stad. Achmad brengt drie grote glazen vol met heerlijk citroensap. Dat zal smaken.

„Moet jouw vader ook opkomen, Wim?”, vraagt Moeder.

„Ik geloof van wel, mevrouw. Maar ik weet 't niet zeker.”

„Nou, dan zou ik maar naar huis gaan, om te zien of je je moeder niet wat helpen kan, vind je niet?”

Ja, dat vindt Wim eigenlijk ook. Jammer, dat-ie daar zelf niet aan gedacht heeft...

Truusje zit achter, bij de bijgebouwen. Zij heeft het ook erg druk,

Want al de poppenkleertjes moeten gewassen worden. Bovendien moet ze baboe Eba nog helpen, anders komt die nooit op tijd klaar... En ondertussen staat haar mondje niet stil. Maar baboe heeft eindelijk geduld en geeft op alles antwoord. Ze vindt het maar wat gezellig, dat kleine nonnie bij haar zit. Als ze klaar is met de was, zal ze Achmad gaan helpen met het klaarmaken van het middageten, want kokki is vandaag ziek.

Truusje vindt het geweldig interessant in de keuken en loopt de bedienden ijverig voor de voeten. Dat hoort erbij.

Willy komt om 12 uur thuis. Ze is hevig verontwaardigd dat de zevende klas zo vroeg naar huis mocht en haar klas niet. Dat vindt ze geen „stijl,” weet je.

„En waarom eigenlijk?“, vraagt ze nuffig aan Hans.

„Omdat meneer Eiram weg moest, dame,” legt deze uit.

„O, en jullie kunnen alleen werken als meneer Eiram in de klas is,” hoort Willy. „En dat is nu de examen-klas.”

Moeder heeft pret. Die Willy praat nu net als een echte schooljuf, die boos is op de klas, omdat die keet schopt als meneer er niet is. Hans zegt niets terug. Maar dat is een hele zelfoverwinning voor hem...

Moeder geeft hem een knipoogje, alsof ze zeggen wil: „Laat haar maar even.”

't Duurt niet lang meer of Vader rijdt het erf op. Nu kan de familie gaan eten.

Aan tafel wordt natuurlijk over niets anders gesproken dan over het nieuws van de dag. Hans vertelt, wat hij gezien heeft bij het bureau van de Politieke Recherche.

„Ja,” zegt vader, „'t is heel erg. Maar in oorlogstijd gaat alles nu eenmaal ruwer dan normaal. Daarmee praat ik de houding van die agenten niet goed. De gevaarlijke Jappen, de echte spionnen, zijn natuurlijk al lang naar Japan teruggegaan. Neem bijvoorbeeld die fotograaf op de hoek van de Coenstraat. Een paar weken geleden sloot hij plotseling zijn toko en ging er van door. Natuurlijk naar Japan, dat snap je wel.”

„Maar konden we hem dan niet tegenhouden, Vader? Als je toch weet, dat het een spion was?“, vraagt Hans verbaasd.

„Dat kon nu juist niet, jongen, want we leefden toen toch nog in vrede met Japan. En zonder duidelijke bewijzen kun je zo maar geen burgers van een „bevriende mogendheid” arresteren?”

Hans vindt het maar vreemd. Jammer, dat zo'n fotograaf maar rustig vertrekken kan met allerlei gegevens over Sumatra, die van groot belang voor de vijand kunnen zijn.

Hij vertelt aan Vader ook, wat Wim en hij gezien hebben van Bong Simandjoentak.

Vader luistert aandachtig en fronst het voorhoofd. „Is dat er zó één. Zo,” zegt hij, als Hans is uitverteld. „Ik moet vanavond al weg, dus kan ik er geen werk meer van maken, maar jij moet die knaap goed in de gaten houden. En zodra je nog weer wat verdachts merkt, moet je de politie waarschuwen. Jullie mogen wel bedenken, dat er overal verraad kan schuilen. De Jappen zullen ongetwijfeld heel wat Maleiers hebben omgekocht, om voor hen inlichtingen in te winnen. Die vormen in dit land een soort van vijfde colonne, net als in Nederland de N.S.B.-ers dat waren.”

VADER MOET WEG

Om vijf uur wordt de krant bezorgd. Moeder en Hans gaan die uitvoerig lezen, want hij staat vol met de eerste oorlogsberichten uit het Verre Oosten.

Willy is naar een vriendin en Truusje speelt in de tuin, dus hebben ze alle tijd alles rustig te bestuderen.

Erg opwekkend is het nieuws helaas niet. Maar dat had Moeder ook niet verwacht.

„'t Zal hier in het Verre Oosten wel net zo gaan als in Europa: We zullen eerst heel wat verliezen moeten lijden en heel wat terrein moeten prijsgeven, alvorens we de vijand een halt kunnen toeroepen,” leest Moeder voor uit een rede van een hooggeplaatste regeringsambtenaar. „Als we dit rustig onder de ogen zien, zullen we de tegenslagen moediger kunnen dragen. Maar eenmaal zullen we de weg naar de overwinning inslaan. Eenmaal komt de dag, dat de kansen zullen keren en dan zal de vijand er spijt van hebben, de wapens tegen ons en onze bondgenoten opgenomen te hebben. Onze bondgenoten en wij zullen alle krachten tot het uiterste inspannen, om dat ogenblik zo spoedig mogelijk te doen aanbreken. Japan zal de dag betreuren, dat het de euvele moed gehad heeft op zo'n verraderlijke wijze de oorlog te hebben ontketend.”

Hans leest over Moeders schouder mee.

Deze woorden doen hem goed. Ze geven hem het prettige gevoel, dat er iets is, iets onoverwinnelijks, dat Japan er nooit onder krijgt: de innerlijke overtuiging dat na deze donkere dagen de zon weer schijnen zal.

En Vader is dat met zijn zoon helemaal eens.

Hij is wat vroeger tehuisgekomen dan gewoonlijk en drinkt nu met hen een kopje thee mee, terwijl ze de nieuwsberichten bespreken.

Hij is anders wel heel ernstig gestemd. Het naderend afscheid van zijn vrouw en kinderen drukt hem terneer, hoewel hij zijn best doet, dit niet te laten merken.

„Heb je enig idee, hoe lang je zult wegblijven,” vraagt Moeder. „Nee, helemaal niet,” antwoordt Vader. „Het hangt er van af,

waar de commandant me heen stuurt. Maar ik hoop, dat ik met Kerstmis een paar dagen verlof krijg."

Ineens denkt Hans aan de bazaar, die nog gehouden zou worden.

„Die bazaar gaat nu zeker niet door, Moeder?“, vraagt hij.

„Nee, dat denk ik ook niet,“ antwoordt ze. „Maar dat is 't ergste niet! Er zullen heel veel belangrijker zaken ook niet meer doorgaan, vrees ik. Bewaar je molen maar goed, jongen. Wie weet komt hij nog wel eens van pas!“

Vader brengt ook van avond zijn jongste meisje naar bed en Truusje vindt het ontzettend leuk. Ze is dan ook bijzonder lief.

„Morgenochtend kom ik bij u in bed,“ belooft ze plechtig. Ze denkt zeker dat het dan zondag is en dat Vader wat langer blijft liggen.

„Goed, hoor wijfje,“ zegt Vader, „maar dan moet je erg vroeg opstaan, ja.“

„Kom eens even mee, Hans,“ zegt hij even later tegen zijn oudste en gaat hem voor naar zijn kantoortje. „Ik moet met jou eens even praten, voor ik wegga, jongen.“

Behalve Vaders bureau staan er in het kantoor twee makkelijke fauteuils en een laag tafeltje. Aan de wand hangen een paar mooie etsen, onder andere één van het Spaarne bij Haarlem. Die vindt Hans altijd bijzonder mooi, met de weerschijn van de bomen in het water en die stateige houtzaagmolen aan de oever.

Als hij tegenover Vader plaats neemt, kijkt hij er voortdurend naar en telkens als hij, ook maanden later nog, aan dit gesprek terugdenkt, weet hij nog steeds, hoe hij maar naar die ets zat te kijken...

„Ik ga aanstonds weg, dat weet je,“ begint Vader, nadat hij een sigaret heeft opgestoken, „en dan ben jij hier de enige man in huis.“

Hans glimlacht en Vader geeft hem een knipoogje.

„Ja, dat klinkt erg gewichtig hè, en toch is het zo. Over een paar maanden ben je dertien, moet je denken. En op jouw leeftijd ging ik al het huis uit. Je bent geen klein jochie meer! En daarom geloof ik, dat ik jou wel in vertrouwen kan nemen. Je begrijpt best, Hans, dat we zware tijden tegemoet gaan en dat er van ons allemaal heel veel moed gevraagd zal worden. Van mij en van Moeder, maar ook van jou. Natuurlijk weet ik niet, wat er gebeuren gaat in de toekomst. Dat weet God alleen! Maar het maakt mijn hart heel rustig, te weten, dat ons aller leven in Zijn veilige handen ligt. Als ik weg ben, moet jij voor Moeder en voor de meisjes een trouwe hulp zijn, ja. Tot nu toe besprak Moeder alle moeilijke dingen met mij, maar dat kan aanstonds niet meer. Dan zal ze dat met jou willen doen. En ik zou zo graag van je willen horen, dat

je je uiterste best wilt doen om dat te kunnen. Op kantoor heb ik vandaag de laatste regelingen getroffen en met de boekhouder, meneer Krouwels, afgesproken, dat jij elke maand bij hem komt, om voor Moeder geld te halen. Hij is de enige Hollander, die op kantoor achterblijft. Want hij is te oud om nog in militaire dienst te gaan. Hij zal het te druk krijgen om het salaris thuis te bezorgen en daarom moet jij hem daarbij helpen, snap je?"

Hans luistert aandachtig. Hij is onder de indruk van de ernst, waarmee Vader spreekt. Hij vindt het heerlijk, dat Vader hem dit opdraagt en hij knikt, dat hij hem begrepen heeft.

„En dan is nog iets, jongen. Jij en Willy kibbelen zo vaak met elkaar en daar heeft Moeder ontzettend veel hinder van. Zou je me nu niet willen beloven te proberen Willy aardig te vinden?"

„Ik vind haar best aardig!”, antwoordt Hans, die deze plotselinge wending in het gesprek niet verwacht heeft, „maar ze is soms zo vervelend.”

Vader glimlacht. Hij dooft zijn sigaret in het asbakje en tegelijk kijkt hij Hans aan. „Precies hetzelfde zegt Willy van jou! Jullie houden van elkaar en toch kunnen jullie niet nalaten, elkaar om de kleinste kleinigheden in de haren te vliegen. Wees jij nu toch wijzer, man! Toe, belof me, wat aardiger voor haar te zijn. Je zult zien, dat ze dan ook niet meer zo vervelend is. Willy is een meisje, moet je denken, en bovendien een paar jaar jonger dan jij. Vooruit, wees een kerel en belof me, dat je je best zult doen in huis de vrede te bewaren!"

Hans bijt zich op de lippen, want hij voelt tranen branden in zijn ogen en voor geen geld ter wereld wil hij nu huilen. Vader doet een beroep op zijn eergevoel en daar kan Hans niet goed tegen. Hij wil best beloven, dat Vader van hem vraagt, maar hij weet vooruit, dat hij het toch niet volhouden kan. En het is net, alsof Vader zijn gedachten leest, want hij zegt:

„Ik snap best, jongen, dat het niet altijd lukken zal, maar ik zou zo graag willen, dat je me belooft het te proberen. 't Zou voor mij zo'n geruststelling zijn. Waar een wil is, is een weg. Nou, hoe denk je erover?"

„Goed, Vader,” zegt Hans zacht.

„Je hand erop, Hans?" En Vader steekt hem de zijne toe.

Hans grijpt die en... dan weet hij ineens, dat hij het ook wil en vastberaden kijkt hij Vader aan: „Dat komt in orde, Vader. U kunt op me rekenen!"

„Dat dacht ik wel,” zegt Vader blij en hij knijpt nog eens extra stevig.

„Heb ik een flinke zoon, of niet? Je moest eens weten jô, hoe blij ik was, toen je geboren werd! Moeder heeft me vaak uitgelachen, als ik tegen onze vrienden over jou opschepte. Maar je zult zien, dat ik gelijk krijg,” zegt Vader lachend. Hij staat op, zoekt in zijn bureau en haalt uit één der laden een gele envelop.

„Kijk,” zegt hij, „hier is een brief. Die moet jij voor mij bewaren, tot ik terug ben. Alleen in uiterste nood mag je hem aan Moeder geven, Hans. Maar alleen in uiterste nood, hoor je? En... als ik eens niet terugkom, dan geef je hem direkt aan Moeder. Wil je daarvoor zorgen?”

Verwonderd neemt Hans de envelop aan en bekijkt hem, alsof hij nog nooit eerder een brief gezien heeft. „Voor Moeder” staat erop. Hij kijkt zijn Vader aan en ziet in diens ogen de grote ernst van dit ogenblik.

„Kan ik ervan op aan, Hans?”

„Natuurlijk, Vader!”, antwoordt hij flink.

„Als ik terugkom, krijg ik hem van jou terug. Zo niet, dan moet Moeder hem hebben. Maar praat er met haar niet over, wil je?”

„Goed, Vader,” fluistert Hans en hij kan met geen mogelijkheid zijn tranen nu nog terugdringen. Vader ziet het en legt zijn hand op Hans' hoofd.

„Ik geloof, dat je wel begrijpt, wat die brief betekent. Bewaar hem goed.”

Hans maakt zijn overhemd open en schuift de brief ertussen. Straks zal hij hem in zijn kamer goed opbergen. Vader kan erop rekenen, dat die bij hem veilig is...

Daar komen Moeder en Willy aan en Hans weet niet, hoe vlug hij zijn tranen moet wegvegen.

„Goed zo!”, zegt Vader, om Moeder en Willy te laten denken, dat hij met Hans over gewone dingen gesproken heeft. „Dus dat is afgesproken!”

„Wat is er afgesproken?”, vraagt Willy nieuwsgierig.

„Dat jij een kat bent!” plaagt Vader, „en een nieuwsgierig aagje.”

„Toe, zegt u nu, wat u met Hans afgesproken hebt,” houdt Willy aan.

„Nou, onder andere, dat hij hier in huis de baas is, als ik weg ben. Voortaan moet jij heel beleefd aan Hans vragen, of je 's middags naar het zwembad mag en zo.”

„Dat zou hij wel willen!”, roept Willy lachend.

„Drinken we eerst nog thee, voor je weggaat, Vader?”, vraagt Moeder.

„Ik weet niet hoe laat de auto komt,” antwoordt Vader. „Ik heb

met een paar collega's officieren afgesproken, dat ze me zullen afhalen. Laten we het maar proberen. Maar, dan ga ik eerst even afscheid van de bedienden nemen, ja!"

In Vaders kantoor wacht het viertal, tot de auto komt.

En dan vertrekt Vader.

Moeder neemt afscheid van hem, terwijl Hans en Willy naar buiten lopen, om de heren in de auto te begroeten.

Ze kennen hen wel en één van hen trekt Willy nog gauw even aan haar vlechten.

„We zullen goed op jullie Vader passen, hoor,” beloven ze.

„Dat kan Vader zelf wel!”, antwoordt Willy, bij-de-handje als ze is.

„Dat vind ik ook!”, zegt Vader, die juist komt aangelopen. „En jullie ook wel! Dag Willy, dag Hans! Ga maar gauw naar Moeder!” Dan rijdt de auto het erf af.

Op de voorgalerij staan Moeder, Willy en Hans hem na te wuiven.

„Dag!”, roepen ze. „Dag, Vader!”

Ze blijven de auto nakijken tot ze hem niet meer zien.

Hans steekt z'n arm door die van Moeder en duwt z'n harde jongenskop tegen haar schouder. En Willy legt aan de andere kant haar hand op Moeders arm en zo blijven ze met z'n drietjes nog even staan, voor ze teruggaan naar het kantoortje, waar de sigaret van Vader in de asbak te smeulen ligt...

BONG, DE SPION

De eerste dagen na Vaders vertrek is het erg vreemd in huis. Aan tafel is zijn plaats onbezet en Truusje vraagt wel honderd keer, waar Vader toch blijft.

Moeder probeert haar duidelijk te maken, dat hij op reis is en wel heel lang zal wegblijven.

„Als Vader terugkomt,” zegt Truusje, „dan leest hij me een heel stuk voor uit de nieuwe Bijbel, hè mam?”

„Natuurlijk, meisje. Een heel, heel lang verhaal, hoor,” belooft Moeder.

Truusje heeft twee Bijbels, moet je weten. De ene is een kinderbijbel met prachtige platen erin, maar die is al oud. Daar heeft Moeder aan Hans en Willy al uit voorgelezen, toen die zo klein waren als Truusje nu is. Enkele weken geleden heeft Moeder een voorleesboek gekocht, dat net zo groot is als de kinderbijbel en daarom noemt Truusje het „de nieuwe Bijbel.” Na het voorlezen bergt ze hem zorgvuldig op in haar poppenhuis en alleen Vader en Moeder mogen dat mooie plekje weten. „Anders pakt Hans hem,” zegt Truusje, „en dat mag niet.”

Langzamerhand echter wennen de kinderen eraan, dat Vader niet thuis is. Na het eten leest Moeder uit de Bijbel en ook dat vinden de kinderen na een paar dagen gewoon.

Hans doet zijn uiterste best om z'n belofte aan Vader vol te houden en geen ruzie met Willy te maken.

De brief heeft hij in z'n boekenkast weggeborgen en elke dag kijkt hij even, of hij er nog ligt.

Op school loopt alles ook weer normaal. Tenminste, als je het normaal vindt, dat er nu nog maar één meneer is en voor de andere klassen allemaal dames staan. Meneer Kopers is waarnemend hoofd en geeft les aan de 7de klas.

't Gaat goed, vindt Hans, hoewel hij het nog steeds jammer vindt, dat meneer Eiram er niet meer is.

Hij en Wim zien op een dag kans het aantekenboekje van Bong Simandjoentak in handen te krijgen. 't Moet wel op een vervelede manier gebeuren, maar dat kan nu eenmaal niet anders.

In de eerste pauze, als de hele klas naar buiten is, vraagt Hans aan meneer Kopers toestemming even naar binnen te mogen. Ondertussen houdt Wim Bong in het oog.

Zo vlug hij kan, zoekt Hans in Bongs kastje naar een opschrijfboekje. Daar vindt hij echter niets. Dan zit het zeker in z'n tas. Ja, warempel. Haastig legt hij het in zijn eigen kastje en gaat weer naar buiten. Onder de les tussen de eerste en tweede pauze zullen ze wel gelegenheid genoeg krijgen dat boekje eens rustig door te bladeren. Als meneer Kopers tenminste op dit uur geen huiswerk laat opschrijven, want dan heeft Bong het nodig en heb je de poppen aan het dansen natuurlijk.

Maar dat gebeurt gelukkig niet.

Zodra de klas een taalles moet maken, snuffelt Hans het boekje door.

Voorin staat het huiswerk van de vorige dagen, maar... Ineens krijgt Hans een schok: daar, achter in 't boekje ontdekt hij iets eigenaardigs! Er staan Japanse lettertekens in, eigenlijk letteterfiguren, zoals de Chinezen ze ook gebruiken. En achter elke figuur staat de betekenis ervan, in 't Maleis.

„Daar zul je het hebben,” denkt Hans. Hij stoot Wim aan en die kijkt ook voorzichtig in het boekje op Hans z'n knie. Met zijn vinger wijst Hans de lettertekens aan.

„Dat is Japans!”, fluistert Wim, terwijl hij schichtig naar meneer Kopers kijkt, bang dat die iets merken zal.

Achter één der figuren staat: bommenwerper, achter een ander: soldaat, achter weer een ander: transport. En zo gaat dat maar door. Hans bladert verder en... daar vindt hij de aantekeningen, die Bong gemaakt heeft bij de kazerne! !

„8 december. Vertrek kommandant uit kazerne, vrachtauto's vol met bundels papier. Ambonese soldaten vertrekken ook, vrouwen en kinderen blijven. Japanse toko's op slot. Alle Japanners gevangen. Auto kommandant no. 3417,” leest Hans in de haast.

„Is die jongen Verheul al klaar met zijn werk?”, hoort hij meneer opeens vragen. Hans schrikt zich naar! Vlug klapt hij 't boekje dicht, schuift 't in zijn kastje, en buigt zich over zijn taalwerk.

„Bijna gesnapt,” denkt hij.

Bij het wisselen van de lessen heeft hij gelegenheid zijn ontdekking aan Wim mede te delen.

„Wacht maar!” fluistert deze, „we zullen hem wel krijgen!”

Als de pauze aanbreekt, treuzelt Wim net zolang, tot alle kinderen weg zijn. Hij haalt het boekje uit 't kastje van Hans, kijkt het ook even in en stopt het weer in de tas van Bong.

Zo is dat gegaan.

Erg sportief vinden de jongens deze manier niet, maar hoe hadden ze 't anders moeten doen?

Moeder geeft hun de raad er met meneer Kopers over te praten. „Die moet toch weten, wat voor streken die Bong uithaalt! Ik verdenk die jongen ervan, dat hij voor de Jappen spioneert!”, zegt ze.

Meneer Kopers kijkt heel verbaasd, als hij 't verhaal hoort.

„Weten jullie het zeker?“, vraagt hij streng. „'t Is van het grootste belang wat jullie me vertellen en een zeer ernstige beschuldiging voor Bong. Denk daar goed aan.”

„Ja meneer, maar de tekens hebben wij allebei gezien,” antwoorden de jongens.

„Doe net alsof je niets weet,” raadt meneer aan. „Ik zal de zaak laten onderzoeken.”

En dat gebeurt. Een paar dagen later komt plotseling een rechercheur op school en vraagt aan meneer Kopers, of hij Bong Simandjoentak even spreken mag.

„Neem je tas maar mee, Bong,” gebiedt de rechercheur. Bong wordt grauw van schrik. Hij kijkt met wilde ogen eerst naar meneer Kopers, dan naar de rechercheur, en dan verschijnt weer die lelijke grijns op z'n gezicht. Hij begrijpt, wat er aan het handje is! ! Vlug duikt hij onder de bank, grijpt in zijn tas en probeert 't notitieboekje in zijn kastje te moffelen.

Maar de rechercheur is hem te vlug af. Het een paar grote stappen staat hij naast Bong, grijpt hem in de nek en snauwt:

„Juist ventje, dat dacht ik wel! Geef op dat boekje en ga mee!” Dat geeft een opschudding in de klas!

Bong stommelt zijn bank uit, geeft de tas van één der jongens nog een flinke trap en zonder iemand te groeten, gaat hij met de rechercheur mee.

Zo vertrekt Bong, de Batak, de spion.

Maar het is niet de laatste keer, dat de jongens met hem te maken hebben.

LUCHT-ALARM

In de stad heerst grote bedrijvigheid. Bij talloze huizen worden schuilkelders aangelegd, ook bij Hans z'n huis. Achter in de tuin wordt een diepe, brede geul gegraven en afgedekt met dikke balken. Daar bovenop gooit de Chinees, die de schuilkelder maakt, wel anderhalve meter grond en nu hoopt Moeder maar, dat ze daar veilig kunnen schuilen, als er een luchtaanval op de stad mocht komen.

Alle ramen worden met brede stroken papier beplakt om het versplinteren van glas te voorkomen. 's Avonds moet alles verduisterd. Fiets- en autolampen moeten afgeschermd worden en de straatlantaarns branden niet meer.

Hans heeft nooit gedacht, dat het 's avonds zo aardedonker kon zijn. De mensen zijn blij, als de maan schijnt, want dan kun je tenminste nog iets zien. De auto's rijden 's avonds bijna stapvoets en een paar keer heeft Hans al moeten helpen, als er één in de buurt van zijn huis in de diepe greppel langs de weg dreigde te vallen.

De avonden vindt hij verschrikkelijk. Ramen en deuren moeten gesloten worden en zelfs alle kieren dicht gestopt. Frisse lucht kan er niet binnen komen en het is binnenshuis om te stikken. Maar dat is toch altijd nog beter dan de hele avond in donker te zitten.

Een paar maal is er proef-alarm gegeven door de luchtbeschermingsdienst. De eerste keer 's morgens, om de mensen te leren dekking te zoeken.

Op school gaf dat een hele consternatie. Ongeveer twintig meter van het gebouw af zijn schuilkelders gemaakt, van elektrisch licht voorzien. Er staan lange banken langs de wanden, waarop de kinderen kunnen zitten.

Meneer Kopers heeft de zaak goed voor elkaar: In elke schuilkelder zijn ruim voldoende verbandmiddelen; er is drinkwater en zelfs gelegenheid om naar de W.C. te gaan. Aan alles heeft meneer gedacht.

De jongens van de 7e klas heeft hij in groepen verdeeld, zodat er in elke schuilkelder een paar grote jongens zitten, die daar even-

tueel kunnen helpen. Ook de meisjes krijgen een taak: zij dienen als eerste hulp bij ongelukken, en worden in de middaguren door de onderwijzeressen geoefend.

Bij het eerste luchtalarm loopt het nog niet naar wens en meneer Kopers laat het wel een paar keer overdoen. Vooral met de kleintjes gaat het nog moeilijk. Er zijn er een paar, die beginnen te huilen, en er is er één, die van bangheid moet overgeven... 't Is maar goed, dat dit nog maar een oefening is.

De mensen op straat weten ook nog niet goed, wat ze precies moeten doen als er luchtalarm gegeven wordt.

Hans moet erom lachen, als hij ziet welke vreemde capriolen sommigen maken.

Hij fietst juist bij Wim vandaan naar huis, 's middags om een uur of vier, als opeens de sirene loeit. Lucht-alarm! !

Hij springt van zijn fiets, zet die tegen een telefoonpaal en wil al wegkruipen in de diepe greppel, als er nog een sadoetje aankomt, met een paar mensen erin.

De koetsier springt eruit, de vrouwen achterin beginnen te gillen en tuimelen verschrikt op de kant van de weg, de koetsier achterna. Nu had, volgens de voorschriften, het paardje aan een boom of paal vastgebonden moeten worden, maar in zijn verbouwereerdheid denkt de koetsier daar helemaal niet aan. Hij duikt met een paar grote sprongen middenin de greppel en de vrouwen volgen hem zo snel ze kunnen na.

Het paardje voor de sado weet niet goed, wat het moet doen. Het zwaait wat met de kop op en neer, trekt eens aan de sado, merkt dat het heerlijk licht is en besluit er van door te gaan.

Maar de koetsier is weer wat tot bezinning gekomen. Hij kruipt tegen de kant van de greppel op en roept, zijn hoofd net boven de rand uit: „Stop! Stop! Padoe, stop!”

't Paardje schudt de kop, alsof het zeggen wil: „Dat doe ik niet” en begint te draven. In de greppel draaft de koetsier mee, struikelt een paar keer, en schreeuwt maar: „Stop! Stop!”

Hans ziet dat allemaal aan en schiet onwillekeurig in de lach. 't Is ook zo'n zot gezicht.

Bedaard wacht hij af, tot het paardje bij hem is, grijpt dan de teugels vast en brengt het sadoetje tot stilstand.

„Je moet je paardje vastbinden, vriend,” roept hij de eigenaar toe. Die klautert uit de greppel, maar staat op z'n benen te trillen, zo overstuur is hij. En dan doet hij, wat Hans hem heeft aangeraden. „Dank je wel, sinjo,” zegt hij. „Als sinjo niet geholpen had, zou mijn paardje op hol geslagen zijn!”

„Net als zijn baas!”, zegt Hans lachend en gelukkig heeft de koetsier genoeg gevoel voor het grapje, dat hij erom lachen kan.

„Soesah, sinjo! Niets dan soesah met Nippon!”, zegt hij, als ze even later samen in de greppel zitten. „Duurt de oorlog nog lang?”

„Nee, sobat, wij zullen de Jappen wel eens gauw verslaan, hoor!”

„Gelukkig,” zucht de man. „De blanda’s zijn sterk, hè, sinjo?”

„En of!”, scheidt Hans op. „Wij zijn bondgenoten van Amerika en Engeland, moet je niet vergeten!”

„Inderdaad, sinjo! En drie guldens zijn meer waard dan één dubbeltje!”

Hans heeft pret! Die koetsier is toch niet zo dom als hij eerst scheen!

„Maar waarom is er telkens lucht-alarm, sinjo? De vliegtuigen van Nippon kunnen toch niet hier komen? De blanda’s houden hen toch wel tegen?”

Ja, daar weet Hans niet zo gauw antwoord op. Eigenlijk vindt hij het ook een beetje beschamend, dat ze hier moeten wegkruipen uit angst voor Japanse vliegtuigen. Als ze nu toch zo sterk zijn, nietwaar...

’t Sado-mannetje kijkt Hans vragend aan. En, ziet Hans het goed, of is het maar verbeelding? ? ’t Is net, alsof er om de mond van de koetsier een sluw lachje speelt...

„Kijk, sobat!”, begint Hans aarzelend zijn antwoord, „dat zit zo: wij hebben natuurlijk een heleboel vliegtuigen, hè! Bommenwerpers, jagers, verkenners en zo, begrijp je? Maar die zijn op Java en op Borneo om dáár de Jappen tegen te houden. Dit lucht-alarm is maar een oefening, zie je!”

„Saja, sinjo, ik begrijp het,” antwoordt de koetsier. „Maar, als de Hollanders de Jappen daar tegenhouden, komen ze niet hier. En als ze niet hier komen, hoeven wij niet weg te kruipen, ja?”

Hans staat schaakmat en daarom gooit hij het gesprek maar gauw over een andere boeg.

„Jij moet je paardje vastbinden, als het luchtalarm is. Dat heeft de politie gezegd!”

„Goed, sinjo! En de blanda’s moeten Nippon vastbinden. Dat heeft de grote Heer in Batavia gezegd!”

Gelukkig voor Hans, dat het „alles-veilig”-signaal klinkt. Nu kan ieder zijns wegs gaan. Het gesprek met de koetsier werd wat pijnlijk voor hem...

Z’n nederlaag tegenover de Indonesiër zit hem lelijk dwars en thuisgekomen praat hij er eens met Moeder over.

„Hoe zit dat nu precies?“, vraagt hij. „Hebben we nu vliegtuigen, of hebben we ze niet?“

„Van oorlog en zo heb ik geen verstand, jongen, maar ik weet wel, dat de dikke luchtmaarschalk in Duitsland, Göring, je weet wel, de man met de 87 verschillende uniformen, in z'n brallende redevoeringen het volk wijsmaakte, dat er boven Duitsland geen vijandelijk vliegtuig verschijnen zou! Maar de R.A.F.-piloten lachen hem uit en verschijnen er, wààr en wanneer ze dat maar willen. Het lucht-ruim is zo groot, dat het onmogelijk is het af te sluiten. En zo zal het dus kunnen gebeuren, dat er ook boven Medan Japanse vliegtuigen verschijnen. Daarom moeten we alles in gereedheid brengen, begrijp je?“

Hans is volkomen tevreden gesteld en hij vindt, dat hij maar een knappe moeder heeft. Hij herinnert zich de foto's van Göring nog heel goed. Een heel dikke man, met een echte vierkante Germanenkop. Hij liet zich graag fotograferen, liefst met telkens weer een andere uniform aan, het ene al mooier dan het andere, en met op de borst een hele serie hoge onderscheidingen. Net echt... En hij beweerde, dat Duitsland van uit de lucht onaantastbaar en onkwetsbaar was! Maar, dat is heel anders uitgekomen, dan hij gedacht heeft. Eerst heeft hij de „slag om Engeland“ verloren, ten koste van zeer ernstige verliezen en thans bombarderen de Engelsen de Duitse steden...

„Voor elke bom, die de Duitsers op onze steden laten vallen, krijgen ze er tien terug,“ heeft Churchill beloofd en die belofte begint al aardig in vervulling te gaan. Maar, voor de Amerikaanse bommen op Japan zullen vallen, moet er nog heel wat veranderen! Voorlopig althans schijnt de vijand oppermachtig te zijn. De ene eilandengroep na de andere moet zich aan Japan overgeven en alleen de Filippijnen bieden lang tegenstand.

Maar de Jappen laten daardoor hun opmars naar het zuiden niet stagneren. Overal zetten ze troepen aan land en er is niemand die hen kan tegenhouden...

Engeland stuurt gelukkig een paar van zijn grootste slagschepen. Dat geeft een veilig gevoel, want de Amerikaanse vloot is nog steeds niet bekomen van de slag!

De Hollandse onderzeeërs verrichten wonderen: nu weer hier, dan weer daar zien ze kans Japanse troepentransporten te torpederen en de vijand lijdt gevoelige verliezen.

„Het blijkt duidelijk, dat in het Verre Oosten alleen de Nederlanders paraat waren!“, schrijft een Engelse courant.

Maar de Jappen zijn niet te stuiten: voor elke vijand, die valt,

komen er tien in de plaats. Het is net een mierenleger, dat niet tegen te houden is.

Onafgebroken voert de vloot van Nippon nieuwe troepen aan, dag en nacht, steeds maar door. „De gele mierenplaag,” noemen de mensen het.

Enkele dagen voor Kerstmis klinkt 's middags plotseling weer luchtalarm, maar nu is het geen oefening meer!

Moeder, de kinderen en de bedienden zoeken haastig een veilig heenkomen in de schuilkelder achter in de tuin.

Even later horen ze het geronk van een vliegtuig.

„Daar zijn ze!”, zegt Moeder zachtjes, opdat de bedienden het niet zullen verstaan. Maar je kunt aan hun gezichten wel zien, dat ze het vliegtuig ook al gehoord hebben, want ze kijken zo bang!

„'k Geloof, dat het er maar één is,” zegt Hans. „Zal ik eens gaan kijken?”

„Dat wil ik niet hebben!”, antwoordt Moeder beslist. „Stel je voor, dat ze gaan schieten!”

En nauwelijks heeft Moeder dit gezegd, of er klinken al schoten. Aan het geluid kun je horen, dat het gewerschoten zijn. Het vliegtuig beantwoordt het vuur, want het geratel van een machinegeweer klinkt.

„Zie je nu wel!”, zegt Moeder, „'t Is veel te gevaarlijk nu buiten te staan. We moeten dankbaar zijn, dat we zo'n goede schuilplaats hebben.”

Nog een paar keer wordt er geschoten en dan is het opeens erg stil...

De motor van het vliegtuig zwijgt ineens en Hans wil al juichen, omdat hij denkt, dat het door onze soldaten neergeschoten is!

Maar na een paar seconden begint het weer te ronken.

„Jammer!”, zucht hij, „'k Dacht, dat we hem geraakt hadden!”

Moeder schudt het hoofd en moet even lachen om dat „we” van Hans.

„Weet je, wat ik denk, dat het een Japans verkenningsvliegtuig is, dat hier de boel eens komt opnemen. En dat de motor zo ineens stopte, komt, omdat ze een foto van de stad en omgeving genomen hebben. Ik weet dat, omdat Vader me wel eens wat verteld heeft over lucht-fotografie!”

In de schuilkelder hoort men duidelijk, dat het vliegtuig zich verwijdert. En na een poosje is het volkomen stil in de lucht.

„'t Is er weer vandoor!”, zegt Hans. „Nog even en dan klinkt het signaal „alles veilig,” let maar op!”

Hij krijgt gelijk. En als hij op z'n polshorloge kijkt, ziet hij, dat ze nog geen twintig minuten in de schuilkelder gezeten hebben.

Truusje knippert met de ogen, als ze in het volle daglicht komt. „Is de boze vliegmachien nu weg, Mam?“, vraagt ze. Haar lievelingspop heeft ze stijf onder de arm geklemd...

Achmad en Eba zijn dolblij, dat het gevaar geweken is. Baboe lacht Achmad uit, omdat hij nog wat bleek om de neus is!

„Bang, Achmad?“, vraagt ze plagend.

„Helemaal niet, baboe. Maar jij zat vlak voor de ingang en daardoor kon er geen frisse lucht naar binnen!“, troeft hij haar terug.

„Ik heb 't een beetje benauwd gekregen!“

Hans kan onmogelijk thuis blijven. Hij moet en zal even op informatie uit.

Niet ver van zijn huis is een hulppost van de L.B.D. ¹⁾ en daar verneemt hij, dat Moeder inderdaad goed geraden heeft. 't Was een Japans jagertje: je kon de rode ballen op de vleugels duidelijk onderscheiden. En dat hij een foto van de stad gemaakt heeft, klopt ook.

De volgende dag komt het jagertje terug!

De kinderen zijn op school en moeten wel meer dan een half uur in de schuilkelder blijven!

Wie die bijnaam voor het eerst gebruikt heeft, weet niemand, maar vanaf die dag heet het verkennertje „de Japanse fotograaf.“ Het komt nu herhaaldelijk voor, dat het op dezelfde tijd verschijnt en dan heel lang de omtrek blijft verkennen. Op zekere dag zit de hele stad bijna een uur in de schuilkelders. Dat wordt toch te gek! „Zo'n simpel jagertje legt het leven in de stad volkomen lam!“, moppert meneer Kopers op school. „Zou daar nu niets aan te doen zijn?“

Het blijkt van niet, want ongestoord verschijnt de „fotograaf“ nu dagelijks op dezelfde tijd: ongeveer tien uur 's morgens. Het blijft op behoorlijke hoogte, zodat het van de grond af niet beschoten kan worden. En, afweergeschut hebben we in de stad niet.....

Maar er is wel iets ernstigers...

Enkele dagen geleden is er een generaal van Java gekomen, die het bevel over heel Sumatra zal voeren. Zijn hoofdkwartier heeft hij in één der grote gebouwen van de stad gevestigd. Generaal Overakker heet hij.

Maar nauwelijks is het Japanse jagertje verschenen, of radio-Tokio

1) Lucht Bescherming Dienst

roept op de avond van diezelfde dag, waarop de generaal is gekomen, in het Nederlands om, dat hij in dat en dat gebouw zijn intrek heeft genomen!

„Hoe weet de vijand dit zo gauw en zo precies?“, vraagt iedereen zich af.

De volgende dag verhuist het hoofdkwartier naar een ander deel van de stad, maar als de „fotograaf“ om tien uur verschijnt, meldt radio-Tokio 's avonds de nieuwe verblijfplaats van generaal Overakker!

Het lijkt wel het spel van kat en muis!

Wat geeft het een onveilig gevoel te merken, dat de vijand nauwkeurig op de hoogte blijkt te zijn van alle handelingen van onze militairen!

HET BOMBARDEMENT

Enkele dagen achtereen verschijnt het jagertje niet, tot grote blijdschap van alle bewoners van de stad. Maar, dan opeens.....

't Is in de middag, een uur of drie.

Hans is even bij Wim geweest en fietst nu op z'n gemak naar huis, want het is snikheet. Het is Kerstvakantie en hij heeft geen huiswerk. Waarom zou hij zich dus haasten?

Daar klinkt opeens het luchtalarm!

„De fotograaf is laat vandaag!”, mompelt Hans en onwillekeurig zoekt hij met de ogen de lucht af, of hij hem ook ziet.

Hij peddelt rustig door, want uit ervaring weet hij, dat het nog wel even duren zal, voor het vliegtuig boven de stad is.

Plotseling hoort hij achter zich in de lucht een geweldig geraas. Verschrikt springt hij van de fiets en zoekt dekking in de diepe greppel langs de weg. Angstig kijkt hij omhoog. Daar ziet hij twee groepen van vijf vliegtuigen, die keurig in formatie heel laag over de stad komen aanvliegen.

Hans denkt eerst nog, dat dit misschien de lang verwachte Amerikaanse vliegtuigen zullen zijn, waar ze al zovele dagen naar uitgeken hebben.

Maar dan ziet hij ineens de rode ballen op de zijanten!

„'t Zijn Jappen!”, gilt hij eensklaps. „'t Zijn de Jappen!”

Met razend geweld denderen de vliegtuigen laag over hem heen en Hans, diep weggedoken in de greppel, maakt zich zo klein mogelijk.

Als ze over hem heen zijn, richt hij zich op om hen na te kijken.

Uit één der vliegtuigen ziet hij iets omlaag vallen...

En dan uit de andere ook!

„Boem! Boem! Boem-boem, boem, boem-boem!” Het is, of ineens de hel losbreekt.

De kleine voorwerpen, die Hans ziet vallen, blijken bommen te zijn, die nu met donderend geweld uiteenspatten. Hans voelt, hoe de aarde trilt en schudt en hij verstijft van schrik!

Tussen het doffe dreunen door hoort hij machinegeweren ratelen...

Als het even wat rustiger wordt, ziet Hans, dat de formatie verbroken wordt en dat de Jappen in een wijde boog uit elkaar vliegen. Maar ze zoeken elkaar weer op, vormen opnieuw de formatie en komen terug voor het tweede bombardement.

Ze stuiven in duikvlucht omlaag en nogmaals breekt er een hels lawaai los, zodat Hans horen en zien vergaat.

Arme Hans. Het is het eerste bombardement dat hij meemaakt en nu is hij moederziel alleen, in een greppel langs een verlaten weg! Hij knijpt de ogen dicht, stopt de vingers in de oren van angst en voelt aan het trillen van de grond, dat de bommen op korte afstand van hem neerkomen.

Eindelijk, eindelijk, houdt het geraas op. Het geluid der razende vliegtuigen wordt minder en daaruit trekt Hans de conclusie, dat ze verdwijnen.

Het lijkt hem toe, dat het uren geduurd heeft in plaats van nog geen tien minuten!

Een poosje blijft hij nog als versuft in z'n ineengedoken houding liggen. Dan komt hij langzaam overeind en gluurt voorzichtig over de rand van de greppel. Aandachtig luistert hij, of het eskadron misschien toch nog weer terugkomt. Nee, de vliegtuigen zijn verdwenen!

Hij klautert uit z'n schuilplaats, grijpt z'n fiets en rijdt zo hard hij kan naar huis. Pas als hij al bijna thuis is, klinkt het signaal „allesveilig“. Daar heeft hij in z'n verbouwereerdheid niet eens op gewacht!

Moeder en de meisjes zijn dodelijk ongerust over hem.

„O, jongen, wat zijn we geschrokken!“, roept Moeder. „Ik lag nog te rusten toen het luchtalarm loeide en nog vóór we in de schuilkamer waren, kwamen de vliegtuigen al over. Waar was jij toch?!“
„Ze hebben vast en zeker het vliegveld gebombardeerd, Moeder! Ik zag de bommen vallen. Ik was bij Wim geweest en net op weg naar huis!“

„En ik dacht, dat je in je kamer was! O, wat heb ik in angst gezeten!“

„U hoeft zich over mij niet zo gauw ongerust te maken, hoor!“, scheidt Hans op.

Maar voor geen geld van de wereld vertelt hij aan Moeder, hoe hij daar in z'n eentje in de greppel doodsangsten heeft uitgestaan! !

„Mag ik eens gaan kijken op het vliegveld, Moeder?“

„Dan ga ik met je mee!“, roept Willy.

„Wat moeten jullie daar nu toch gaan doen? Stel je voor, dat de Jappen terugkomen!“, zegt Moeder.

„Die zijn weg!”, antwoordt Hans. „Toe, Moeder, mag ik even gaan kijken? Ik kom dadelijk terug!”

Moeder begrijpt wel, dat het voor Hans heel erg is, als ze weigert. Was Vader er nu maar, dan kon die beslissen.

Hans merkt Moeders aarzeling en nu weet hij, dat hij het al half gewonnen heeft.

„Heus, Moeder, ik zal erg voorzichtig zijn. Wim gaat ook vast en zeker!”

„Maar Willy moet thuis blijven,” beslist Moeder. „En denk erom, dat je geen waaghalzerij uithaalt!”, roept ze Hans nog na.

Maar die hoort de waarschuwing al niet meer. Als een razende Roeland gaat hij er vandoor.

Op de weg naar het vliegveld is het erg druk: auto's, vrachtwagens, ambulances snorren hem voorbij en op vijftig meter van de ingang staat een agent, die de mensen tegenhoudt, die hier niets te maken hebben.

„Zouden er slachtoffers zijn?”, vraagt Hans aan een meneer, die dichtbij hem staat.

„Ja, jongen! Toen de Jappen kwamen, waren er een paar honderd koelies op het vliegveld aan het werk. Eerst dachten ze nog, dat het onze bondgenoten waren en ze wuifden hen toe! Ik hoorde het zoëven van iemand, die erbij was. En toen vielen opeens de bommen midden tussen hen in en begonnen de machinegeweren te ratelen. Het moet verschrikkelijk geweest zijn! Kijk, het douanekantoor ligt ook plat! En er zat nog wel een Hollandse dokter in, naar ik hoor. Die heeft hier een Rode Kruis-post, want vandaag of morgen hadden ze toch wel een aanval op het vliegveld verwacht.”

Het monument, dat een twintig meter van het gebouwtje staat, is gespaard gebleven. Het is indertijd opgericht ter herinnering aan de eerste vliegtocht Holland-Indië en het staat daar nu als een symbool: het is, alsof het zeggen wil, dat de Jappen toch niet in staat zijn geweest de roem en de glorie van Nederland te vernietigen!...

Een paar vrachtwagens komen terug van het veld. Ze rijden heel langzaam en vermijden de kuilen en gaten in de weg. Als ze voorbij zijn, ziet Hans, dat er soldaten van het Rode Kruis in de bak staan. Ze kijken heel ernstig en Hans begrijpt, dat er gewonden in de wagen liggen.

De soldaten antwoorden niet op vragen, die de omstanders hun toeroepen.

En daar komt ook meneer Barendrecht aan, de inspecteur, die

dichtbij Hans woont. Z'n motorfiets staat aan de kant van de weg en als hij erheen loopt, komt hij vlak langs Hans.

„Dag, meneer!”, zegt hij.

De inspecteur kijkt hem verwonderd aan.

„Wat kom jij hier doen, jongen? Weet je Moeder het, dat je hier bent?”

„Ja, meneer, ik mocht even gaan kijken. Zijn er veel slachtoffers? Kan ik u ergens mee helpen?”, vraagt hij haastig.

„Helpen? Waar zou jij mij mee kunnen helpen?! Hou oud ben je eigenlijk?”

„Bijna dertien, meneer! Heus, ik kan best helpen, als u het wilt!”

„Nou, spring dan maar gauw in de zijspan!”, zegt meneer Barendrecht, die er schik in heeft, dat Hans zo hulpvaardig is. „Er zijn veel te weinig verbandmiddelen en die kunnen we samen wel even halen! Zet je fiets maar op slot!”

En daar gaan ze.

Hans zet een heel ernstig gezicht, want hij begrijpt dat dit erbij hoort. Maar, als ze een paar jongens van de klas tegenkomen, kan hij niet laten triumfantelijk te glimlachen, want ze kijken zo verbaasd, alsof ze water zien branden, dat ze hem in de zijspan van de inspecteur zien zitten.

Binnen het kwartier zijn ze bij het ziekenhuis en Hans loopt met meneer Barendrecht mee naar binnen.

Had hij dat maar niet gedaan...

Want nu ziet hij iets, wat hij z'n levenlang niet meer vergeten kan en waar hij jaren later nog angstdromen van krijgt! !

Daar, in de brede gang van het ziekenhuis, liggen verscheidene van de ergste slachtoffers van het bombardement. Ze zijn daar door de Rode Kruis-soldaten haastig neergelegd, want die moesten zo gauw mogelijk terug naar het vliegveld.

Verplegers en doktoren hebben een vluchtig onderzoek ingesteld om te zien, welke slachtoffers er nog te redden waren en hebben die naar de ziekenzalen gebracht. Maar de stervenden en de doden hebben ze er voorlopig laten liggen, helaas niet al te zorgvuldig toegedekt...

En wat Hans onvoorbereid aanschouwt, is met geen pen te beschrijven! !

Als vastgenageld blijft hij staan. Hij wil niet langer kijken naar deze wrakken en toch is 't, alsof zijn ogen eraan vast kleven! En diep grift zich in zijn jonge hoofd dit toneel van afschuwelijke ellende van menselijk leed en grenzeloze smart.

Meneer Barendrecht, die al wat doorgelopen is, blijft ineens staan

om te zien, waar Hans blijft. En als hij hem ziet staan met grote staar-ogen en zo bleek als een doek, komt hij haastig terug.

„Kom gauw mee, jongen! Kijk er niet meer naar!”, roept hij, geschrokken van de ontsteltenis, die hij op Hans' gezicht ziet afgetekend.

Hij legt zijn arm om Hans' schouder en duwt hem vooruit. Hij verwijt het zichzelf, dat hij de jongen meegenomen heeft. Wat zal mevrouw Verheul daarvan zeggen! ?

Het eerste het beste kamertje, dat ze bereiken, gaan ze binnen. Het blijkt een wachtkamertje te zijn en gelukkig is er een fonteinje in. Gauw laat hij Hans wat drinken en zet hem op een stoel neer.

„Bekom hier maar even van de schrik, Hans! Probeer flink te zijn en te vergeten, wat je gezien hebt! We gaan straks wel langs een andere weg het ziekenhuis weer uit.”

Maar Hans kan nog niets zeggen, zozeer is hij verbijsterd. Met z'n ellebogen steunt hij op de knieën en slaat de handen voor de ogen. Zo blijft hij een poosje zitten. Meneer Barendrecht klopt hem eens op de schouder en spreekt hem vriendelijk moed in.

„Nu kun je eens begrijpen, wat er in Rotterdam gebeurd is, jongen, met dat onmenselijk-wrede bombardement in 1940! En daar waren geen 30 slachtoffers, zoals hier, maar honderden en nog eens honderden. Ook jongens van jouw leeftijd waren erbij. Maar er waren er ook, die dadelijk gingen helpen om te redden, wat er nog te redden viel. Jij kunt je nu wel voorstellen, dat erbij waren die flauw vielen van ontzetting. En weer anderen moesten overgeven van narigheid! Ik vind, dat jij je nog kranig houdt, dat je dat niet doet, weet je dat? ! Ga nu maar mee, Hans, want op het vliegveld wachten ze op ons!”

Het doet Hans erg goed, dat meneer Barendrecht hem zo toespreekt. „Gelukkig is hij niet boos op me,” denkt hij en hij staat op. „'t Zal wel weer gaan, meneer!”, zegt hij flink. „Neemt u me niet kwalijk, maar ik schrok zo ontzettend, ziet u!”

„Oké, Hans! Jij bent tenminste een Hollandse jongen van het goede soort, zie ik! We zullen gauw zoveel verbandmiddelen meenemen als we dragen kunnen. Ga je mee?”

In het magazijn van het hospitaal ontvangen ze, waar ze om vragen en rijden dan zo gauw mogelijk terug.

Maar meneer Barendrecht wil beslist niet hebben, dat Hans ook meegaat, het vliegveld op.

„Jij hebt al ellende genoeg gezien, jongen. Wees verstandig en ga naar huis. Je kunt hier werkelijk niets meer doen!”

Hans volgt de raad van de inspecteur op en is eigenlijk blij, dat hij weg kan.

Onderweg naar huis komt hij Wim tegen.

„Hé, Hans, ga jij alweer naar huis?“, roept hij.

„Ja,“ antwoordt Hans. „Ik heb genoeg gezien!“

„Man, wat zie jij eruit!“, roept Wim ineens, geschrokken. „Voel je je niet goed?“

„Nee, ik ben misselijk van de narigheid!“, zegt Hans mat. „k Ben in het ziekenhuis geweest, jô, en wat ik daar gezien heb...!“

In het kort vertelt hij Wim, wat hij beleefd heeft.

Die is er een ogenblik stil van. „Nou begrijp ik, waarom je er zo uitziet! Zouden er nog meer ernstig gewonden zijn?“

„Ik weet het heus niet, maar ik ga naar huis. Ga je mee?“

Maar Wim heeft nu eenmaal in z'n hoofd op het vliegveld te gaan kijken, dus gaat Hans alleen.

Natuurlijk ziet Moeder dadelijk, dat hij helemaal van streek is. Hans doet wel erg stoer om niets te laten merken, maar moeders houd je nu eenmaal moeilijk voor de gek...

Als ze hoort, wat er met hem gebeurd is, geeft ze hem in haar eerste schrik een geducht standje.

„Zie je nu wel!“, zegt ze boos. „Je bent ook nog veel te jong voor zo iets. En altijd wil je haantje de voorste zijn en overal met je neus boven op staan! Was toch thuisgebleven!“

Maar in haar hart heeft ze echt met haar jongen te doen. „Wat zal hij ontzettend geschrokken zijn!“, denkt ze. „Eerst in z'n eentje dat bombardement meegemaakt en nu dit er nog boven op! Hoe raakt hij deze vreselijke herinnering ooit weer kwijt?“

Hans is naar z'n kamertje gegaan. Hij wil even alleen zijn om alles te verwerken...

's Avonds komt meneer Barendrecht binnengestapt.

„Ik kom even informeren naar mijn dappere assistent, mevrouw!“, zegt hij tegen Moeder. „En tegelijk u mijn excuus aanbieden voor hetgeen er gebeurd is!“

„Ja,“ antwoordt Moeder, „het is ontzettend, hè! Maar u hebt u zelf niets te verwijten. Ik had Hans geen toestemming moeten geven te gaan kijken, dus!“

„Maar ik heb hem meegenomen naar het hospitaal. Jammer, dat ik niet wist wat daar in de gangen te wachten lag! Hij heeft zich anders kranig gehouden, mevrouw, dat moet ik zeggen. Volwassen verplegers lopen zelfs weg bij zo iets! Hoe is het nu met je, Hans?“

„Goed, meneer!“, antwoordt hij en lacht wat flauwtjes.

Meneer Barendrecht blijft nog even zitten. Hij weet een paar bijzonderheden van het bombardement te vertellen en heeft zo juist door de Engelse radio gehoord, dat de Engelsen het Japanse eskradon een behoorlijke afstraffing hebben gegeven boven de straat Malakka en minstens zes bommenwerpers hebben neergeschoten!

„Maar de overmacht is te groot, mevrouw! Op het ogenblik zetten wij al onze vliegtuigen boven Malakka in om de vijand maar zover mogelijk van de deur te houden. Vandaar, dat wij hier zo goed als onbeschermd zijn tegen luchtaanvallen. En op Amerika en Engeland kunnen we niet rekenen. Integendeel. Zij rekenen op ons! Onze onderzeeërs hebben al heel wat gepresteerd. Laten we hopen, dat onze bondgenoten spoedig vliegtuigen sturen!”

„Weet u, wat ik zo erg vind?”, vraagt Moeder. „Wij hebben aan Japan de oorlog verklaard, dat wil zeggen, onze regering in Londen. En nu zijn er vanmiddag meer dan dertig Maleiers gedood, die er part noch deel aan hebben!”

„Ja, dat ben ik met u eens, mevrouw. Maar er is ook een Hollandse dokter gedood. En bovendien geloof ik niet, dat de bevolking het zo prettig zal vinden, als de Jappen hier de baas zouden worden!”

„O, wat zou ik toch graag willen, dat alles maar voorbij was!”, zegt Moeder. „Maar ik ben bang, dat dit nog maar een heel klein voorproefje is van wat ons te wachten staat, denkt u ook niet?”

Natuurlijk hoopt Moeder, dat meneer Barendrecht het helemaal niet met haar eens is en zeggen zal, dat de oorlog gauw voorbij zal zijn.

„Eens komt de dag van de overwinning, mevrouw!”, zegt hij ernstig. „Daar moeten we maar telkens aan denken, dan kunnen we alle gevaren trotseren! Weet u nog, wat de Engelsen zeiden, toen ze middenin de „slag om Engeland” zaten?” „We can take it”: „We kunnen ertegen,” betekent dat zo ongeveer. En die bombardementen waren heus nog wat anders dan dit van vanmiddag!” „U praat net als mijn man. Die is ook altijd zo optimist!”, zegt Moeder.

„Maar, mevrouw, als we geen vertrouwen in de eind-overwinning hebben, hebben we de strijd al verloren voor die begint! Wat zeg jij ervan, Hans?”

DE VIJAND KOMT NADER

De Kerstdagen verlopen somber. Vader is nog steeds niet thuis geweest. Zelfs een klein kort briefje kon er niet op overschieten!

Alleen zijn ordonnans is een keer langs gekomen. Jammer, dat Hans toen net niet thuis was! En van hem hoorde Moeder, dat het met Vader goed gaat!

Generaal Overakker werkt als een paard, om te proberen dit gedeelte van Sumatra in staat van verdediging te brengen.

Telkens moet hij zijn hoofdkwartier verplaatsen, maar even zo dikwijls roept radio-Tokio de volgende dag om, waar hij zich thans bevindt. 't Is om er dol van te worden. Wie verraadt dit toch telkens?

't Japanse fotograafje verschijnt nu bijna elke dag en de kinderen zitten zo vaak in de schuilkelders, dat ze er zich helemaal thuis gaan voelen.

Maar de mensen op de kantoren en in de winkels werken rustig door en storen zich niet meer aan het lichte geronk boven de stad! Meneer Kopers echter neemt geen enkel risico en blijft met de kinderen zolang in de schuilkelders, tot het teken „alles veilig” gegeven wordt.

Op het laatst is het zo, dat de kinderen tegen een uur of tien al een stapeltje boeken en schriften klaar leggen, om straks mee te nemen als het luchtalarm klinkt. Want meneer Kopers geeft in de schuilkelder aan de zevende klas gewoon les en de andere klassen beginnen dit ook te doen. Met de kleintjes uit klas 1 en 2 gaat dat moeilijker. Het klink wel wat vreemd, maar de juf doet met hen spelletjes! Dat leidt hun aandacht wat af!

Het bericht, dat Balik-papan en de olie-haven Tarakan „gevallen” zijn, is een hele teleurstelling! Weliswaar is die olie-installatie door onze militairen grondig vernield, voordat ze in handen van de vijand valt. maar het betekent toch maar, dat deze op ons grondgebied staat!

Al spoedig daarop volgt een hevig bombardement op Soerabaya en zijn haven Tandjong Perak. Enkele schepen van de K.P.M. on-

dergaan eveneens luchtaanvallen en de Jappen landen op de kust van Nieuw-Guinea.

Maar dat alles zinkt in het niet bij het ontzettende nieuws van de plotselinge en vernederende ondergang van de twee Engelse slagschepen, die met zoveel gejuich enkele weken geleden in deze gebieden werden begroet.

Op dezelfde dag werden deze twee reuze schepen door Japanse bommenwerpers in enkele uren tot zinken gebracht. De Engelsen hadden zelfs geen schijn van kans! Honderden zeelieden komen daarbij om het leven.

Churchill, de onverschrokken leider van het Britse wereldrijk, is er diep van onder de indruk. Hij noemt dit ontzaglijke verlies een catastrofe...

En, dat is het ook.

Je kunt dit vooral merken aan het gejuich van de Japanse radio! Die komt er niet over uitgepraat!

Meneer Kopers legt de jongens uit, hoe ernstig de toestand voor Sumatra door dit verlies op zee geworden is.

„Gelukkig liggen wij „achter” Singapore en zo lang dit niet in handen van de Jappen is, zijn wij hier nog betrekkelijk veilig. Singapore betekent „leeuwenstad” en de Engelsen moeten nu maar eens tonen, dat het dit is!”, zegt hij.

Op 23 januari 1942 vindt de slag in Straat Makassar plaats.

Een machtige Japanse vloot met landingstroepen is op weg naar Java.

Onze admiraal krijgt opdracht die tegen te houden, maar waarmee hij dit moet doen, weet hij eigenlijk niet: hij bezit slechts enkele kruisers en nog wat andere schepen, maar vliegtuigen, om de vijand te verkennen, zijn er niet!

Toch gaat hij er op af!

Hij en zijn manschappen zijn bezielde met de geest van De Ruyter en zij zullen tonen, wat de Hollanders op zee waard zijn!

En het wonder gebeurt!

De Japanse vloot lijdt zulke gevoelige verliezen, dat de admiraal besluit een haven binnen te vluchten om z'n ernstig toegetakelde schepen wat op te lappen.

Een zucht van verlichting gaat door Nederlands-Indië: Japan is dus niet onoverwinnelijk! Als we maar genoeg vliegtuigen en schepen hadden! Als de Amerikaanse vloot maar niet zo gehavend was in de haven van Pearl Harbour! Als..., als...

Ja, maar dat is het 'm nu juist. We hebben géén schepen en er zijn géén vliegtuigen en de Amerikaanse vloot is lamgeslagen!

Op 31 januari is geheel Malakka door Japan bezet, niettegenstaande de heldhaftige tegenstand der Britten, krachtig gesteund door de keurtroepen van ons leger!

Een paar dagen daarna slaan de Jappen het beleg om Singapore, de zogenaamde „onneembare” vesting.

Niet langer dan tien dagen houdt de stad het beleg vol...

Op 15 februari geeft de „leeuwenstad” zich aan de Jappen over: niet minder dan 73.000 militairen moeten zich aan de vijand overgeven en worden in krijgsgevangenschap weggevoerd.

Moeder en Hans vernemen deze verpletterende tijding 's morgens vroeg door de radio en ze kunnen de eerste ogenblikken niets zeggen. Zwijgend gaan ze naar de eetkamer om te ontbijten.

Na de maaltijd moet Willy de bijbel aan Moeder geven en Hans loopt naar de scheurkalender, om de dagtekst te halen.

Maar wat staat daar, dikgedrukt, op het blaadje?

„Vertrouwt op de Here!”

„Zien jullie dat?”, roept Moeder blij verrast uit! „Vinden jullie dat nu geen wonder? Juist nu we vanmorgen zo diep in de put zitten, omdat Singapore gevallen is, de stad, waarop we zo vertrouwden, roept God ons toe: „Vertrouwt op de Here!” O, wat zijn wij toch dom, om de moed zo gauw te verliezen! Wie op Hem vertrouwt, hoeft nooit in de put te zitten! Want die is echt „onneembaar”!”

Moeder is ineens helemaal over haar neerslachtige stemming heen. Blijmoedig dankt ze de Heer voor alle zegeningen en speciaal voor deze heerlijke troostwoorden!

„Weet u ,wat ik zo wonderlijk vind, Moeder?”, zegt Willy. „Dat deze kalender maanden geleden al gedrukt is en dat juist voor vandaag deze tekst er opstaat!”

„Daar heb ik nog niet eens aan gedacht, maar je hebt gelijk! Maanden geleden al wist God, dat wij vandaag dit woord nodig hadden! Wonderlijk!”, antwoordt Moeder en zij lacht haar oudste dochter dankbaar toe!

En intussen gaat de „slag om Java” voort.

Na hun nederlaag van 23 januari zijn de Jappen veel voorzichtiger geworden.

Ze hebben die Hollanders lelijk onderschat en dat zal hun niet voor de tweede keer overkomen.

Ze rusten opnieuw een machtige vloot uit, want als ze Java hebben, kunnen ze de aanval op Australië beginnen!

En dat begrijpen onze bondgenoten ook. Haastig sturen ze een groot moederschip met vliegtuigen naar onze wateren, maar...

de Jappen ontdekken het en bombarderen het, tot het zinkt!!
„Tegenslag op tegenslag, kinderen!”, zegt Moeder. „Maar ik denk
maar steeds aan de prachtige dagtekst van 15 februari: Vertrouw
op de Here!”

Je zult het zien: Hij stelt nooit teleur!”

Op 26 februari vindt de slag op de Java-zee plaats, die in onze
geschiedenis beroemd zal blijven.

Vice-admiraal Karel Doorman voert het bevel over onze vloot.
De naam „vloot” past eigenlijk niet voor het handjevol schepen,
waarover wij beschikken kunnen. Maar onze bevelvoerder gaat
er moedig op af.

Ruim een maand geleden is het hem ook gelukt de machtige vijand
een geduchte nederlaag toe te brengen, misschien zal het deze
keer weer zo gaan.

De vijand is deze keer echter op elke verrassing voorbereid en nu
het Amerikaanse vliegtuigmoederschip ten onder is gegaan, is hij
heer en meester in de lucht.

Karel Doorman zoekt de vijand op en als hij hem gevonden heeft,
geeft hij het beroemd geworden bevel: „Ik val aan! Volg mij!”

Het wordt een volgen tot in de dood!

Het ene schip na het andere moet de strijd opgeven, ofschoon ook
nu weer aan de vijand gevoelige verliezen worden toegebracht.
Maar Japan beschikt over zoveel schepen en vliegtuigen, dat er
voor elk, dat getroffen wordt dadelijk een ander in de plaats
komt. En dat kan bij ons, helaas niet!

Plotseling wordt „De Ruyter”, het schip van de vice-admiraal,
door een voltreffer geraakt en vliegt de lucht in...

Dat betekent het eind van de ongelijke strijd. Japan heeft een
volkomen overwinning behaald.

Drie dagen later verschijnt de vijand aan de noordkust van Java
en zet troepen aan land.

Een week lang nog tracht onze generaal de strijd vol te houden,
maar dan geeft hij zich over om nodeloos bloedvergieten te
voorkomen.

Moeder en de kinderen maken de capitulatie van Java mee door
de radio.

De omroeper vertelt, dat de zender in Batavia nu gaat sluiten.

„De nacht daalt nu over ons mooie Indië, maar... de nieuwe dag
der overwinning zal weldra aanbreken!”, zegt hij met ontroerde
stem. „Leve onze Koningin! Leve ons verdrukte Vaderland! Leve
ons prachtige eilandenrijk!”

Dat zijn z'n laatste woorden. Daarna klinkt plechtig ons heerlijke

volkslied voor de laatste maal door de ether. Voorlopig, tenminste...

Na de derde regel wordt het plotseling afgebroken en zwijgt de radio.

„Voorbij!”, zegt Moeder zacht. „Het is met Java gedaan, kinderen! God zij met onze militairen, met onze mannen en vaders en met alle burgers!”

Lange tijd daarna vernemen ze, dat de omroeper zijn dappere woorden, waarmee hij zijn laatste uitzending heeft besloten, met de dood heeft moeten bekopen. De Jappen waren zo woedend op hem, dat zij hem op de plaats zelf hebben neergeschoten...

Voor de bewoners van Noord-Sumatra is de overgave van Java een diepe teleurstelling. Hoe vaak had het niet in de krant gestaan, dat het hoofd-eiland Java tot de tanden toe bewapend was en de strijd maandenlang zou kunnen volhouden, tot onze bondgenoten ons te hulp zouden snellen!

„Hoe zal het nu op Sumatra aflopen, meneer?”, vraagt één der jongens van de klas aan meneer Kopers, als deze met z'n klas het droeve verloop van de strijd bespreekt.

„Wist ik dat maar!”, antwoordt meneer. „Maar reken er maar niet op, dat de vijand nog lang wegblijft. Op Zuid-Sumatra is Palembang al in handen van de Jap en langzaam maar zeker rukt de vijand naar het noorden op. Maar jullie en ik zijn daar niet bang voor! De Jap kan per slot van rekening niet meer doen, dan God hem toestaat te doen, dat begrijpen jullie ook wel.”

Ja, Hans en Wim begrijpen dat best.

Samen hebben ze het er herhaaldelijk over gehad, hoe het zijn zal, als de Jap ook in Medan is...

In de krant hebben ze gelezen van onmenselijke wreedheden, die de Japanse stoottroepen op andere eilanden bedreven hebben. Wat zal er hier gebeuren?

Moeder stelt Hans gerust. „Je weet, jongen, dat we al maandenlang elke woensdagavond bidstonden hebben gehouden. En die gebeden blijven zeker niet onverhoord. En vergeet ook niet, dat wij een biddende Koningin hebben. Ken je het lied niet, dat onze vaders zongen in de 80-jarige oorlog: „Gelukkig is het land, dat God de Heer beschermt!”? Alles moge ons op het ogenblik tegenlopen, maar ik ben ermee opgehouden me over de toekomst zorgen te maken, want dat mag een echte Christen niet doen!”

DE EERSTE KENNISMAKING MET DE VIJAND

Het is 10 maart 1942.

Hans en Willy zijn net naar bed.

De dag is verlopen als alle vorige. De kinderen zijn normaal naar school geweest en hebben hun huiswerk voor de volgende dag gemaakt. Het enige verschil is, dat er enkele families uit Medan naar de ondernemingen, die rondom Medan liggen, verhuisd zijn. Het vele luchtalarm, dat de mensen 's nachts uit bed haalde, werkte zo op hun zenuwen, dat ze besloten hebben, uit Medan weg te gaan en zolang op de omliggende ondernemingen te gaan wonen, tot het in de stad wat rustiger geworden is.

Maar, hoewel Moeder van een bevriende familie ook een uitnodiging ontvangt daar te komen, wijst ze dat aanbod van de hand.

„We hebben Vader beloofd, dat we in ons eigen huis zullen blijven, weten jullie nog wel? En nu doen we dat ook. Wie weet, komt hij vandaag of morgen plotseling wel thuis. Wat een teleurstelling zou het voor hem zijn, ons dan niet aan te treffen. Wat een ander doet, moet hij weten, maar wij blijven hier,” zegt Moeder, als Hans er met haar over praat.

En het is maar goed, dat Moeder zich aan die afspraak houdt, want... plotseling staat Vader in de voorgalerij!!!

Moeder hoorde wel een auto stoppen voor het huis, maar ze had geen flauw vermoeden, dat Vader daar zou uitstappen.

„Is me dat een heerlijke verrassing! Jongens, kom gauw, daar is Vader!”, roept ze Hans en Willy uit hun bed.

Willy is er het eerst en ze vliegt Vader om de hals en geeft hem er twee op z'n wangen, dat hij ze drie dagen later nog gevoeld zal hebben. En Hans doet van de weersomstuit hetzelfde.

„Nou, dat hadden jullie niet gedacht, hè!”, zegt Vader, die maar staat te lachen van plezier. „Maar ik ook niet, hoor! Pas vanmiddag kreeg ik opdracht hierheen te gaan en ik zei tegen m'n ordonnans: „Nou moet het vanavond toch al heel erg gek gaan, als ik geen kans zie even thuis aan te wippen. En hoe denk jij erover?” Laat die man het nu roerend met me eens zijn! En zo sta ik dan hier!”

„Ik vind het reusachtig,” zegt Moeder. „Kom, ik zal gauw wat voor je klaarmaken, want je zult wel zin hebben in een heerlijke kop koffie, denk ik.”

„En of!”, zegt Vader lachend, „want dat heb ik in geen weken gedronken! Intussen ga ik even naar m'n kleine vrouwtje kijken, hoor, want die wil ik zo graag eens zien. We zullen haar maar niet wakker maken, vind je wel, Moeder?”

„Nee, laat haar maar lekker slapen, want anders raakt ze helemaal overstuur.”

Samen gaan ze naar de slaapkamer van Truusje.

„Wat ziet Vader er mager uit!”, zegt Willy tegen Hans.

„Ja, en zo onverzorgd. Hij heeft zich vandaag nog niet eens geschoren,” merkt Hans op. „Daar heeft hij het zeker te druk voor gehad.”

Even later zitten ze gezellig in het kantoortje bij elkaar.

„Als ik jullie zou moeten vertellen, waar ik de laatste weken also geweest ben,” zegt Vader, „dan zou ik vanavond om twaalf uur nog niet klaar zijn. Ik heb overal op Sumatra gezworven. Van de ene plaats werd ik met een hele kolonne auto's naar de andere gestuurd en nauwelijks was ik daar aangekomen, of ik ontving een telegram, dat ik weer vertrekken moest. En vanmiddag kreeg ik bevel met de hele kolonne naar Medan te vertrekken. Ik kon m'n oren eerst niet goed geloven, maar het was toch heus zo. Meer dan twaalf uur hebben we achter het stuur gezeten en m'n manschappen zijn dood-op. Trouwens, ikzelf ben ook een beetje moe en ik heb warempel nog niet eens tijd gehad om me behoorlijk te scheren. Het valt me nog mee, dat ik zo maar mocht binnenkomen!”

Hans heeft pret! Stel je voor, dat Vader niet had mogen binnenkomen!

„Wat had u gedaan, als we u niet binnengelaten hadden?”, vraagt Willy.

„Dan zou ik m'n manschappen hebben geroepen en ze bevel gegeven hebben de vesting stormenderhand te nemen,” verzekert Vader lachend.

„Maar ga je nu even lekker baden en scheren,” stelt Moeder voor.

„Zonde van de tijd,” zegt Vader. „Je denkt misschien, dat ik uren de tijd heb, maar over ongeveer drie kwartier komen ze me weer halen.”

„Zo gauw al,” vraagt Moeder. „Na al die weken van afwezigheid dacht ik, dat je nu wel een paar dagen thuis zou blijven.”

„Kun je begrijpen,” antwoordt Vader. „Je moet al blij zijn, dat ik

dit slippertje kon maken. De meesten van m'n collega's boffen niet zoals ik."

Veel te gauw naar hun zin komt de auto, die Vader gebracht heeft, hem alweer halen. Een paar collega-officieren komen vlug even binnen, om nog een ijskoud biertje te pakken en dan is het ogenblik van afscheidnemen aangebroken.

Op de morgen van 13 maart gaat even over zessen al, de telefoon. 't Is meneer Barendrecht.

„Mevrouw, ik bel u maar even op om te vertellen, dat de Jappen vannacht hier in de buurt geland zijn. Als u het van anderen zou horen, zoudt u misschien te erg schrikken. Er zal vandaag nog weinig van te merken zijn, want ze hebben de hele dag nog wel nodig om in Medan te komen, maar in de loop van de dag zullen er verschillende dingen in de lucht worden geblazen! Dus dan weet u ervan. Dat u niet al te erg schrikt van de ontploffingen, ziet u."

„Dank u wel, meneer Barendrecht," antwoordt Moeder. „Ik ben blij, dat u me op de hoogte gebracht hebt. Wat zal ik met de kinderen doen? Zal ik ze nog naar school sturen of maar thuis houden?"

„Mijn kinderen stuur ik gewoon naar school. Dat kan ook nog best en dan horen ze daar wel, wat er verder gebeuren gaat, vindt u niet?"

Hans en Willen horen ervan op, als Moeder hun dit nieuws mededeelt.

„Dus nu zal het hier ernst worden," stelt Hans vast. „'t Zal mij benieuwen hoe ze er uitzien."

„Nou, daar ben ik anders niets nieuwsgierig naar," zegt Willy.

„Hans heeft misschien wel het idee, dat het maar een grapje is," zegt Moeder.

„Dat niet natuurlijk, maar we hebben nu al zoveel over de Jappen gehoord en gelezen, en nu zijn ze dus hier in de buurt geland. Daarom."

„Erg logisch klinkt het niet," vindt Moeder, maar ze begrijpt toch wel, wat Hans bedoelt. Voor jongens is oorlog nog altijd een soort avontuur en ze zien niet in, hoe ontzettend die kan zijn. Hoewel Hans met dat bombardement toch wel het een en ander heeft meegemaakt, waardoor hij beter kan weten.

Door de laan, waar ze wonen, rijden al maar auto's met militairen voorbij.

Ze gaan de richting van Brastagi op, het vakantie-dorp in de bergen.

En tot grote verbazing van Moeder rijdt ook de zogenaamde stadswacht voorbij.

Ze staat met Hans en Willy bij het hek en ze roepen de vertrekkende soldaten toe. Als er een paar officieren voorbij komen, die Moeder wel kent, vraagt ze, waar ze eigenlijk heengaan.

„Naar de bergen,” roepen ze terug. „Daar hebben we meer kansen tegen de Jap dan hier in de laagvlakte. We kunnen het daar wel maanden volhouden, hopen we.”

„Hoort u dat, Moeder?”, vraagt Hans.

„Ik begrijp er niets meer van,” antwoordt ze. „Ik heb altijd gedacht, dat de stadswacht er was om ons te beschermen als de militairen vertrokken waren! En nu gaat die er zelf ook vandoor!” Ineens klinkt er in de verte een doffe dreun.

En nog één. En nog één.

„Wat is dat nu weer?”, vraagt Willy angstig.

„Ontploffingen, dat hoor je toch wel,” zegt Hans.

„Ja, ontploffingen,” vertelt Moeder. „Meneer Barendrecht heeft me een uurtje geleden opgebeld om me te waarschuwen. De militairen laten allerlei dingen in de lucht vliegen, bruggen en zo. Dan kunnen de Jappen niet zo vlug vooruit, begrijp je!”

Ineens stopt met gierende remmen een auto vlak voor hen.

En daar springt Vader uit!

„Hallo,” roept hij, „stonden jullie hier al op me te wachten?”

„Eigenlijk wel! We zagen de stadswachters vertrekken en toen zijn we gaan kijken. Maar we wisten natuurlijk niet, dat jij ook voorbij zou komen. Wat een drukte ineens, hè!”

„Ja, Moeder, we gaan er vandoor, hoor. Hier in de vlakte kunnen we het tegen de Jap toch niet opnemen. Maar in de bergen zal dat wel lukken. Waar is Truusje??”

Willy holt gauw naar binnen om de kleine meid te halen en in een wip is ze terug.

„Kijk,” zegt ze tegen haar, „daar is Vader, zie je wel?”

Maar kleine Truusje ziet het niet! Ze herkent hem niet in z'n uniform en met z'n lange baard. Als hij probeert haar op de arm te nemen, begint ze angstig te huilen en Moeder neemt haar maar gauw van hem over.

„Trek je er maar niets van aan, man,” zegt ze troostend. „'t Is allemaal zo vreemd voor haar.”

Daar loeit de claxon van de auto. De collega's worden ongeduldig. De kolonne moet verder en zij moeten mee!

Haastig geeft Vader Hans en Willy een dikke zoen en hij kan het niet laten Truusje ook een knuffeltje te geven. Gelukkig laat

ze het toe... En dan kust Vader zijn vrouw ten afscheid en fluistert haar een paar bemoedigende woorden in het oor.

„Flink zijn, hoor! God zorgt, denk daar maar aan. En ik ben weer gauw bij je terug! Vaarwel!”

Hij springt in de auto, wuift hen allen nog eens toe en... weg is hij.

„Pappa weg!”, zegt Truusje. „Truusje wil naar Pappa toe!”

„Ja, domme meid, en als Pappa er is, ben je bang voor hem,” zegt Moeder.

„Pappa gaat met auto weg,” zegt Truusje weer. Ze doet net, of ze Moeders woorden niet begrepen heeft, de rakker!

„Toch fijn, dat we Vader nog even gezien hebben,” zegt Willy.

„Jammer dat Truusje bang voor hem was, hè?”

„’k Wou, dat ik met Vader meekon,” zegt Hans ineens. „Dan kon ik hem helpen tegen de Jappen. In de bergen zijn onze soldaten goed thuis en daar houden we het best nog lang vol. Misschien wel zolang, tot de Amerikanen er zijn.”

„Gelukkig kan dat niet,” antwoordt Moeder. „Jongens horen thuis te blijven, dat heb je met dat bombardement gezien.”

Achmad komt verschrikt vragen of het waar is, dat de Jappen geland zijn.

Hij heeft het in de kampong gehoord, maar hij dacht, dat ze hem voor de gek hielden.

„Maar het is toch heus waar, Achmad,” verzekert Moeder hem.

„Dat is toch brutaal, mevrouw,” zegt de oude huisbediende en hij schudt z’n grijze hoofd.

„Een beetje wel,” zegt Moeder lachend, „maar zo zijn ze nu eenmaal, hè. We moeten nu maar proberen ze zo gauw mogelijk weer naar huis te sturen, vind je niet Achmad?”

Baboe Eba komt er ook bij staan. „Ik kwam allemaal soldaten tegen,” vertelt ze. „Een heel lange stoet van auto’s, mevrouw. Gaan die tegen de Jappen vechten?”

„Ja, baboe, die gaan tegen de Jappen vechten, maar niet in de stad, hoor.”

„Gelukkig maar,” zucht baboe.

De bedienden zijn vandaag erg onrustig. Dat komt zeker door al die ontploffingen, veronderstelt Moeder.

Maar de eigenlijke oorzaak van die onrust weet ze niet. Als ze er bij Achmad naar geïnformeerd had, had ze kunnen horen, dat er in de kampong over de landing der Jappen heel anders geoordeeld wordt dan in het gezin van de familie Verheul.

Want daar werken de vrienden van de vijand op volle toeren. Ze vertellen de kampongbewoners de meest fantastische verhalen. Nu

zullen ze hier eens wat meemaken, als hun vrienden, de Jappen, komen. Dan hoeven ze in de eerste plaats nooit of te nimmer meer belasting te betalen, zoals ze dat bij de Blanda's moesten doen. Verder kunnen ze doen en laten wat ze willen en er is geen politie meer nodig, want iedereen doet natuurlijk uit vrije wil alleen dingen, die goed zijn...

Ja, de Jappen zijn hun bevrijders! Nu komt eindelijk de bevolking onder het verschrikkelijke slavenjuk der Hollanders vandaan en zal weer volkomen vrij zijn. Vrij! Dat toverwoord gaat van mond tot mond en het is vooral de jeugd die met open mond staat te luisteren.

„Onder de Hollanders moesten we maar werken, werken en nog eens werken. Dat is afgelopen, zodra de Jappen hier zijn. Dat zijn onze vrienden en die zullen er wel voor zorgen, dat we volop geld krijgen...

En bovendien! Tot nu toe reden alleen de Hollanders in grote auto's, maar als onze vrienden komen, zul je eens wat anders beleven! Dan rijden wij in mooie wagens rond en dan worden wij baas van de grote winkels en van de kantoren...”

Zo praten de vrienden van Nippon.

Maar Achmad weet wel, dat het een vriendschap is, die gekocht werd met veel Japans geld...

Eerst heeft hij nog geprobeerd ertegen in te gaan en de mensen te waarschuwen die praatjes toch niet te geloven. Maar het was onbegonnen werk; de Japanse vrienden hoonden hem en noemden hem een hond van de Blanda's, die blaft, omdat zijn meester in gevaar verkeert!!

En langzamerhand is Achmad veranderd. Nee, niet in zijn liefde voor de toean en mevrouw, noch in die voor Hans, Willy en Truusje.

Verre daarvan.

Maar in de laatste weken heeft hij gemerkt, dat de Hollanders toch niet zo machtig zijn, als hij vroeger gedacht heeft. En hun bondgenoten ook niet.

Achmad begint het vertrouwen te verliezen al naarmate de Jappen oprukken.

En daardoor is hij zo onrustig.

Vanmorgen, toen ze hem in de kampong vertelden, dat de „bevrijders” geland waren en het niet lang meer zou duren, of de Jappen waren in Medan, heeft hij hen uitgelachen en gezegd, dat hij van hun leugens niets wenste te geloven.

„Pas maar op,” riepen de Japanse helpers hem na, „straks kun je

niet meer thuiskomen, want de Jappen zullen iedereen, die bij de Hollanders werkt, oppakken en in de gevangenis gooien!"

Achmad durft er met zijn mevrouw niet over praten, omdat hij bang is, dat ze hem zal uitlachen. Hij merkt wel, dat Moeder erg rustig is en dat geeft hem weer wat moed. Sinjo Hans vertelt hem echter, wat al die doffe dreunen te betekenen hebben en daardoor komt de onrust in Achmad weer boven.

Om twee uur die middag zegt Moeder, dat Achmad en Eba wel naar huis mogen gaan.

„Blijven jullie maar rustig thuis, hoor! Dan kunnen jullie in de kampong de komst van de nieuwe heren afwachten. En, als het morgenochtend nog rustig in de stad is, komen jullie gewoon binnen, zoals elke dag."

Dat is niet aan dovemansoren gezegd en binnen een paar minuten zijn ze er vandoor. De tuinjongen en kokki waren al lang naar huis.

Hans en Willy wijlen nog graag even de stad in, maar dat wil Moeder volstrekt niet hebben. „Jullie hebben daar niets te maken," zegt ze.

Maar tegen een uur of zes stelt Moeder voor een klein eindje de laan op te wandelen:

't Is maar, om te tonen, dat ze niet bang zijn. Met z'n viertjes slaan ze links af, de richting in waar de school ligt. Op straat is het erg rustig en aan niets kun je merken dat er zulke grote veranderingen op til zijn. Plotseling schiet uit een zijlaan een fietser te voorschijn. Als hij dichterbij komt, zien ze, dat het een Japanse soldaat is.

Op een oud karretje komt hij aangereden. Z'n geweer hangt schuin over de borst en als hij bij hen is gekomen, stapt hij af, maakt een soort buiging voor Moeder en vraagt: „Skola? Skola?"

„Skola?," vraagt Moeder, „wat bedoelt die man?"

„Skola, ja, skola!," zegt het Japje, blij dat Moeder hem begrepen heeft.

„Daar!," wijst Moeder een laan in.

„Thank jo", bedankt de soldaat en wil haastig weer weggrijden. Maar hij bedenkt zich, maakt weer een diepe buiging, waarbij hij de lucht met sissend geluid tussen z'n tanden door naar binnen zuigt en stapt dan pas weer op.

„Wat een vertoning!," zegt Willy, als de kinderen van de verbazing bekomen zijn. „Twee keer een prachtige buiging!"

„Nou," zegt Hans, „als dat nou de Japanse soldaten zijn, dan hadden onze militairen niet weg behoeven te gaan. Zag u z'n fietsje, Moeder!"

„Ja, dat zag ik. Maar heb jij goed naar het gezicht van die jongen gekeken. Doop-op is t-ie, dat kun je zo wel zien. Wat een reis zal die jongen achter de rug hebben!”

„Waarom is hij helemaal alleen? Hij zal toch niet verdwaald zijn?”, vraagt Willy.

„Dat was een soldaat, hè, Mam? Een soldaat op een fiets!”

„Dat heb je goed gezien, Truus!”, zegt Willy.

„Waar gaat de soldaat nu naar toe?”

„Naar school!”

„Naar de school van jou?”

„Ja, naar onze school!”

„Wat gaat hij daar doen? Leren?”

„Natuurlijk,” zegt Hans lachend, „als je naar een school gaat, moet je leren!”

„Ik vermoed, dat alle Japanse soldaten, die hier vanmorgen geland zijn, opdracht hebben gekregen, een schoolgebouw op te zoeken om daar te verzamelen en de nacht door te brengen,” zegt Moeder.

„Maar wat gek, dat we er niet meer zijn tegengekomen,” zegt Hans.

„Vermoedelijk heeft hij het tempo van de troep niet kunnen bijhouden en is hij achtergebleven. Wat zal die jongen in angst hebben gezeten, zo alleen in een vijandelijk land,” zegt Moeder en aan haar stem hoort Hans, dat ze wat medelijden met de Jap heeft.

„Nou, maar niemand van ons heeft gevraagd, of hij hier komen wil,” zegt hij.

„Dat is wel zo, Hans, maar die jongens worden er op afgestuurd. Ik schat, dat deze soldaat beslist niet ouder is dan een jaar of achttien. Je moet je eens indenken, dat onze jongens in een vijandelijk land er in hun eentje op uit moeten.”

„Zullen we nog even langs onze school wandelen, Moeder?”, stelt Willy voor. „Daar zijn vast en zeker al veel meer Jappen!”

„Ik zal wel wijzer zijn!”, antwoordt Moeder. „In de eerste plaats hebben wij daar niets te maken en in de tweede plaats weet je nooit, of de Jappen ons toestaan daar in de buurt te komen. Nee, jongens, we gaan naar huis en wachten maar af, wat er verder gebeuren gaat.”

Nu, er gebeurt die avond en die nacht verder gelukkig niets.

Alles blijft rustig en aan niets kun je merken, dat er al Jappen in de stad zijn. Maar als de volgende morgen Achmad binnenkomt, heeft hij heel wat te vertellen.

„Achmad heeft de Jappen al gezien, mevrouw,” vertelde hij. „Bij het politiebureau stond er een en toen Achmad voorbij fietste,

maakte hij een diepe buiging voor Achmad. Zo!" en Achmad gaat in de houding staan, doet net, of hij een geweer in de hand heeft en maakt de buiging na! Hij sist er zelfs bij door z'n tanden!!

Hans moet erom lachen. „Maakte die Jap een buiging voor jou?" „Net als die soldaat van gisteravond zeker," veronderstelt Willy. „Nou, Achmad, dat is fijn voor jou, hè," zegt Moeder. „En zei hij ook nog wat?"

„Ja, mevrouw, hij zei: „Tabee toean!"

Hans schatert het uit! Tabee toean, tegen een huisbediende, wie heeft zo iets ooit meegemaakt! Maar Achmad kijkt een beetje beledigd.

„Ja, sinjo. Tabee toean, dat zei hij, heus!"

„Maar je bent toch geen toean, Achmad?" zegt Hans weer. „Jij bent een huisbediende en daar zeg je toch geen toean tegen?"

En Eba komt ook al met een mooi verhaal aan. Toen zij de kampong verliet, zag ze verschillende jonge Bataks met een witte band om de rechterarm, waarop een zwarte letter F. stond. Eba tekent de figuur voor op het tafelkleedje. Later zag ze er ook enkelen op straat en die wezen aan Japanse soldaten de weg. Ze zwaaiden met vlaggetjes en een paar hadden hun arm om de schouders van de Jappen geslagen! Om maar te laten zien, hoe blij ze met hun nieuwe vrienden zijn!"

„Wat zou dat te betekenen hebben, mevrouw?," vraagt ze.

„Ik denk, dat dat jongens zijn, die de Jappen helpen willen, Eba," antwoordt Moeder. „Maar wat die letter op hun armband betekent, weet ik niet."

„Die F betekent Ferrader," zegt Hans. „Het zijn jongens, die ons verraden! Net zoals die Bong Simandjoentak natuurlijk."

„Hoe kan dat nou," zegt Willy. „Verrader begint toch niet met een F!"

De tuinjongen is om zeven uur nog niet binnen en kokki laat vandaag ook op zich wachten.

„Die durven zeker niet te komen," zegt Moeder. „Enfin, als het gevaarlijk is, is het maar beter dat ze thuis blijven! In de stad zal vandaag ook alles wel in de war zijn, vermoed ik."

Dat heeft Moeder goed gezien.

De Jappen zijn nu in de stad heer en meester en daar moet de bevolking erg aan wennen. Ze houdt zich schuil en het is ongevoelbaar stil op straat. De sadootjes rijden niet en je ziet ook niemand fietsen.

Hans wil er dolgraag eens even op uit, om poolshoogte te nemen, maar daar wil Moeder zelfs niet eens over praten.

„Je blijft maar hier, dan weet ik tenminste waar je bent,” zegt ze.

„Maar Wim mag vast wel,” zegt Hans. „Wedden?”

„Wedden doe ik niet en wat zijn Moeder goedvindt, moet zij weten, maar jij blijft hier.”

„Bah, wat een saaie boell!”, zucht Hans.

Daar weet Moeder wel raad op. Nu ze niet naar school kunnen, omdat er Jappen in zitten, moeten de kinderen thuis maar aan het werk.

„Ik zal aanstonds de sommen, die je gemaakt hebt, wel nakijken,” zegt ze.

Wat een strop voor Hans en Willy, dat ze de schoolboeken in hun tas hebben. Maar er zit niets anders op, dan aan het werk te gaan, al gaat het niet van harte.

Om elf uur ziet Moeder ineens, dat meneer Barendrecht voorbij fietst. Hij ziet haar ook en meteen draait hij het erf op.

„Nou, mevrouw, daar zitten we nu met de vijand in de stad! Hoe krijgen we hem er weer uit, hè?”, zegt hij, terwijl hij zich het zweet van het voorhoofd wist.

„Vertel eens, hoe het er in de stad uit ziet,” vraagt Moeder.

Hans en Willy komen er gauw bijstaan, want ze willen geen woord missen. En dan vertelt meneer Barendrecht.

„Vanmorgen is de hoofdmacht gearriveerd, mevrouw. Gisteravond waren het alleen de stoottroepen nog maar. Nou, daar zat geboefte onder, hoor! Maar ze hebben zich nogal fatsoenlijk gedragen, want er is geen schot gevallen. Vanmorgen is hun kommandant aangekomen en toen zijn meteen alle kantoren en het politiebureau door de Jappen bezet. Ook het telefoonkantoor. Heeft u dat al gemerkt?”

„Ja,” roept Hans, „ik heb geprobeerd Wim op te bellen, maar ik moest in het Maleis praten!”

„Pas maar op met wat je zegt,” geeft meneer Barendrecht de goede raad, „want hun spionnendienst is ook al aanwezig. Plotseling verschenen er vanmorgen Batakse jongens met een band om de arm, waarop de letter F. staat. Dat is de F. van Friend, snap je. Toen de oorlog nog niet uitgebroken was, hebben de Jappen er al voor gezorgd, dat ze hier helpers hebben. Natuurlijk wisten we dat al wel, maar we konden er geen maatregelen tegen nemen. Nou, die jongens van een jaar of zestien, zeventien, want ouder zijn ze niet, hebben het hoogste woord en brengen de Jappen overal, waar die wezen willen. Er waren er een paar, die de Jappen een handje wilden helpen bij het bezetten van ons bureau en die tegen een collega van mij een grote mond opzetten. M'n collega

kon zich niet meer inhouden van woede en gaf een van die snotneuzen een draai om z'n oren, dat hij omver tuimelde! En wat deed de Japanse officier toen, denkt u?"

„Ja, hoe kan ik dat weten?“, zegt Moeder, „misschien kreeg uw collega er wel één terug van een Jap!“

„Mis, mevrouw, die officier pakte de blaag in z'n kraag, gaf hem een schop onder z'n broek, die precies op de goede plaats terecht kwam en smet hem de deur uit! Ziezo, dat was optreden, vindt u niet?“

Hans en Willy staan met open mond en oren te luisteren.

„Goed zo!“, zegt Hans voldaan. „Zo moet je ze aanpakken, die lelijke verraders!“

„Ja, dat zijn het,“ stemt meneer Barendrecht in. „We zullen van dat goedje nog heel wat last krijgen, gelooft u dat maar. En nu ga ik naar huis. Wij zijn door de Jappen ontslagen en hoeven geen dienst meer te doen. Ze kunnen het zelf wel af, hebben ze gezegd. We zullen zien. De krant verschijnt vandaag natuurlijk ook niet. Maar de Jappen zullen wel zorgen, dat u te weten komt, hoe zij het voortaan willen hebben. Blijf maar rustig thuis, want op straat wordt het vanmiddag vast niet pluis. Wij hebben, vlak voor de oorlog, nog heel wat spionnen betrapt en die in de gevangenis gezet. Onder anderen ook die schoolkameraad van jou, Hans, die Bong Simandjoentak, weet je wel. Nou, nu gaan de Jappen hun vrienden natuurlijk bevrijden. Maar tegelijkertijd laten ze ook gevangenen los, die om heel andere redenen in de petoet zitten! Dat kan niet anders, want alle gevangenen zullen om het hardst bewereren, dat zij Friends zijn, dat begrijpt u. Thuisblijven is dus de boodschap. En als u mij nodig mocht hebben, dan stuurt u Hans maar even, mevrouw.“

Het gaat precies, zoals meneer Barendrecht heeft voorspeld.

Nu de politie naar huis is gestuurd, komt van alle kanten het gespuis te voorschijn.

Ze dringen de huizen van de Europeanen binnen en plunderen, wat ze kunnen. De vrouwen roepen weliswaar de hulp in van de Japanse soldaten, die in de buurt zijn, maar die doen net of ze niets horen, of staan er lachend naar te kijken, hoe de meubels op straat vliegen en de vrouwen en kinderen beledigd worden.

Achmad moet 's middags even naar de toko om rijst voor Moeder te halen, maar hij blijft zo lang weg.

Eindelijk komt hij eraan... lopend.

„Waar is je fiets gebleven, Achmad?“, vraagt Hans.

Maar Achmad geeft geen antwoord. Er staan tranen in z'n ogen, maar niet van verdriet. Het zijn tranen van machteloze woede en dat is ook de reden, dat hij niets zegt. Moeder komt er aan te pas en als zij eens informeert, waarom hij zolang is weggebleven, komt het hoge woord eruit:

„Achmad ging naar de toko, mevrouw en toen hij terug kwam, ontmoette hij een paar Jappen. Een paar van die orang pendek ¹⁾, van die krompoters. En die grepen me vast en trokken me van m'n fiets en namen die mee. Nu ben ik m'n fiets kwijt, mevrouw. En bij andere mannen deden ze hetzelfde, tot ze allemaal een fiets hadden en toen reden ze weg. Eerst hebben we nog geprobeerd onze fietsen terug te pakken, maar toen sloegen ze ons met hun geweren. Kijk maar, mevrouw, Achmad heeft hier blauwe plekken!”

En inderdaad, Achmads armen en rug zitten vol lelijke builen, maar dat vindt hij niet het ergste. Dat hij nu z'n mooie karretje kwijt is, is veel erger. Vooral om de manier, waarop het gebeurt is. Geen wonder, dat hij woedend is. Hij ziet grauw van kwaadheid. Moeder heeft medelijden met hem en ze zegt om hem te troosten: „Stil, maar Achmad, als de oorlog voorbij is, krijg jij van de toean een splinternieuwe fiets, hoor. Zo'n echte Hollandse, weet je wel. Misschien wel een met een versnelling erop, helemaal van nikkel. Laat die Jappen dat karretje van jou maar houden. Ik heb liever, dat ze je fiets meenemen, dan jou, ja!”

Achmads gezicht klaart weer wat op.

„Heus, mevrouw? Een Hollandse fiets? Geen tjap Japan?”, vraagt hij ongelovig.

„Een echte Hollandse fiets, Achmad, heus,” verzekert Moeder hem nog eens.

„O, wat een gemene mensen zijn die orang pendek, mevrouw!”, vertelt hij. „Op de passer wou een Jap een paar sinaasappels hebben en toen de jongen, die ze verkopen wilde, ze niet voor niets wilde geven, heeft hij die jongen zo geschopt, dat hij om genade smeekte.

Dat hoorde Achmad in de toko vertellen.”

„Kom, Achmad, je moet al die praatjes niet geloven. Vanmorgen maakte de Jap een mooie buiging voor je en noemde je zelfs toean, weet je nog? En nu scheld je ze uit voor krompoters en korte mens-apen.”

1) Korte mensen

„Van buiten blink, van binnen stink,” zegt Achmad, die nog niet over z'n woede heen is.

Hans heeft rustig staan luisteren. Maar als Achmad langs hem heen loopt naar de bijgebouwen, kan hij niet nalaten, een diepe buiging voor Achmad te maken en heel eerbiedig: „Tabee, toean” te zeggen.

Gelukkig heeft Achmad wel zoveel gevoel voor humor, dat hij erom lachen kan.

Er zit voor hem niets anders op, dan lopend naar huis te gaan.

Hij verlangt er naar, z'n kamponggenoten te vertellen, wat hem vanmiddag is overkomen. Dan kunnen ze meteen eens horen, hoe de nieuwe meesters wel zijn. En dan kan hij tevens die grote monden van de „vrienden van Nippon” snoeren!

Als ze 's avonds om half tien naar bed gaan, biedt Hans aan, dat hij bij Moeder op de kamer komt slapen. „Stel je voor dat er van die rampokkers komen!” Maar dat wil ze niet.

„Als er wat gebeurt, roep ik je wel, jongen. Je kamer is zo dicht naast de mijne, dat je dan ogenblikkelijk bij me bent. Ga maar lekker in je eigen bed slapen, net als Willy. Per slot van rekening zijn we overal even veilig, dat weet jij net zo goed als ik!”

Maar Hans neemt voor alle zekerheid toch maar de parang¹⁾ van de tuinjongen mee naar bed. En onder z'n kussen legt hij de zaklantaarn klaar. En de brief van Vader, die hij bewaren moet, legt hij zelfs onder de matras...

Gelukkig passeert er die nacht niets bijzonders.

Moeder gaat om een uur of twaalf naar buiten om te luisteren, of er in de stad wat aan de hand is. In de verte hoort ze veel geschreeuw en gejoel, maar ze kan niet nagaan, waar dat vandaan komt. Misschien zijn het rampokkers, maar het kunnen net zo goed feestende Jappen zijn, die hun overwinning aan het vieren zijn.

Als ze bij de slapende Hans komt en de parang op z'n stoel ziet liggen, moet ze glimlachen om die dappere zoon van haar.

Voorzichtig drukt ze een kus op z'n voorhoofd, dat klam is van het zweet, want het is drukkend warm in de slaapkamer.

De volgende morgen hoort Moeder van de bedienden, dat het in de stad een heel onrustige nacht is geweest en dat er nogal wat huizen van Europeanen zijn geplunderd. Gelukkig zijn er geen

1) Rampokkers: plunderaars

2) Hakmes

slachtoffers te betreuren, maar deze feiten zijn toch al ernstig genoeg.

„Ik begrijp niet, dat de Jappen dit goedvinden,” zegt Moeder. „Zolang wij in Indië wonen, heb ik dit nooit meegemaakt. Stel je voor, dat onze regering maar goed vond, dat onze soldaten er lachend bij staan als bandieten de huizen van anderen plunderen en de bewoners beroven van goed en geld!”

„Of dat wij zo maar de fietsen van voorbijgangers afpakken om die zelf te gebruiken,” voegt Hans eraan toe. „Het wordt op deze manier een grote chaos.”

In de loop van de morgen worden er huis aan huis flodderige papertjes in de bus gestopt, waarop door de Japanse kommandant verschillende maatregelen worden bekend gemaakt, die in het belang van de burgerij heten te zijn.

Natuurlijk zijn ze in het Maleis gesteld, maar het is een Maleis, dat moeilijk te vertalen valt.

Moeder leest en herleest de circulaire en probeert die met Hans en Willy te ontcijferen. Nippon zal alle burgers beschermen en ervoor zorgen, dat ieder in vrede leven kan!

Uit dankbaarheid moeten zij de Japanse vlag uitsteken. Dan weet de kommandant, waar zijn vrienden wonen. De huizen, waar geen Japanse vlag wappert, blijven onbeschermd. Wie nog niet mocht weten, hoe de Japanse vlag eruit ziet, kan lezen, dat hij in het midden van een witte doek een rode bal moet schilderen. Dat is het symbool van de rijzende zon, weet je? De naam Nippon betekent immers: Land van de rijzende zon?

Aan de Europeanen wordt aangeraden, zich niet op straat te begeven.

De Japanse schildwachten, die bij de verschillende gebouwen staan opgesteld, moeten door de voorbijgangers beleefd gegroet worden. Enzovoort, enzovoort.

„Verschrikkelijk,” zegt Moeder, „nu worden we gedwongen de Japanse vlag uit te steken. Maar wat zal Vader ervan zeggen, als we dit doen!”

„Nooit doen, Moeder!”, zegt Hans. „We zijn toch Hollanders! Wij hebben onze eigen vlag!”

„Maar weet je wat er staat: het huis, waar geen Japanse vlag hangt, blijft onbeschermd! En stel je voor, dat er vannacht weer zo geplunderd wordt!”

Ze praten er lang en breed over en weten werkelijk niet, wat ze hiermee aanmoeten.

De burens links en rechts weten het evenmin.

„Weet je wat ik doe,” zegt Moeder, „ik loop even naar meneer Barendrecht. Eens kijken, wat die ervan denkt!”

Maar Moeder boft niet, want hij blijkt niet thuis te zijn.

Mevrouw Barendrecht vertelt, dat haar man vanmorgen vroeg door de Jappen opgeroepen is, om weer in dienst te komen.

„Ze kunnen blijkbaar niet buiten onze politie-mensen,” zegt ze.

„U hebt zeker al wel gehoord, wat er vannacht gebeurd is? Nu willen de Jappen toch een eind maken aan dat geplunder en ze hebben een paar rampokkers behoorlijk afgestraft. Of, „behoorlijk” is het goede woord niet. Wij zouden dat zo niet gedaan hebben, maar ja, de Jappen zijn een oosters volk en die straffen anders. Van verschillende plundersaars hebben ze de handen afgekapt of de oren afgesneden en hen zo naar huis gestuurd. Verschrikkelijk, vindt u niet?”

Moeder is er stil van. Als dit een voorproefje is van wat de bevolking te wachten staat, is hun lot niet benijdenswaardig...

„Zodra mijn man thuiskomt, zal ik hem vragen, even naar u toe te komen, is dat goed?”, stelt mevrouw Barendrecht voor.

„Graag,” zegt Moeder, „want we weten beslist niet, wat we doen moeten. Ik vind het zo'n vernedering om de vlag van onze vijanden uit te steken. Maar, als ik 't niet doe, breng ik de burens misschien in gevaar,” zegt ze en gaat weer naar huis.

Bij de bijgebouwen ziet ze tot haar grote schrik een paar Japanse officieren staan. Waar komen die zo plotseling vandaan? Ze zijn druk in gesprek met Hans en Achmad, maar het onderhoud verloopt niet erg vlot: de officieren spreken Japans en Hans en Achmad Maleis.

Als de Jappen Moeder zien aankomen, salueren ze heel netjes en prevelen allerlei klanken, die zij niet begrijpt.

Moeder haalt de schouders op en vraagt in het Engels, wat ze moeten.

En nu blijkt ineens, dat de Jappen die taal heel goed verstaan...

Ze leggen Moeder uit, dat ze een paar pannen moeten hebben, waarin ze rijst koken. En omdat ze die rijst zelf niet hebben, moet Moeder die ook nog geven.

„Maar eten jullie dan niet bij de troep?”, vraagt Moeder verbaasd.

„Nee, mevrouw, daar horen wij niet bij. Wij zijn pas aangekomen en willen ons niet bij de stoottroepen voegen, want dat zijn een ander soort soldaten, weet u. Onze manschappen wachten op ons, een honderd meter hier vandaan en we hebben honger. Maar, wij komen die pannen niet bij u roven! Wij willen ze betalen! Wij zullen u een bewijs geven, dat wij die pannen en die rijst van u

ontvangen hebben en met dat reçu kunt u naar de Japanse kommandant gaan en uw geld in ontvangst nemen."

En, om te bewijzen, dat hij meent, wat hij zegt, haalt één der beide officieren zijn notitieboekje voor de dag, scheurt er een blaadje uit en tekent er ettelijke Japanse lettertekens op, en waarna hij het het aan Moeder overhandigt.

„Nou, Achmad," zegt ze, „zoek de oudste pannen maar uit, die je vinden kunt. Maar onze rijst geven we niet. Die kunnen we zelf wel opeten, vind ik."

„U kunt wel een paar kookpannen van me krijgen," zegt ze tegen de Jappen, „maar de rijst zult u ergens anders vandaan moeten halen, want die sta ik niet af. Ik moet voor ons gezin zorgen en als u in Japan ook een gezin hebt, zult u begrijpen, wat ik bedoel." Even flikkeren de ogen van één der officieren, maar de ander legt kalmerend z'n hand op diens arm en zegt wat in het Japans.

„Heel goed, mevrouw," antwoordt hij. „Dan nemen we alleen de pannen mee."

Ze groeten weer keurig en marcheren, met de kookpannen onder de arm, het erf af. En Moeder staart hen na, het notitie-blaadje van de officier in de hand.

„Hoe durfde u te weigeren, Moeder!", zegt Hans bewonderend. „Als die Jappen gewild hadden, hadden ze ons wel wat kunnen doen!"

„Ja," antwoordt Moeder, „ik begrijp ook niet goed, hoe ik het durfde, want ik sta er nu van te beven. Zag je, hoe kwaad die ene Jap werd! Hè dat is gelukkig goed afgelopen!"

Pas laat in de middag komt meneer Barendrecht.

Z'n gezicht staat niet al te vrolijk en daar is wel reden toe ook.

Hij heeft van de Jappen gehoord, dat de stoottroepen Medan hebben verlaten, onze militairen achterna.

„Dat zal er in de bergen nog warm toegaan, mevrouw! Want die kerels staan voor niets. En wat ik ervan gezien heb, zijn het geharde soldaten, die voor geen klein geruchtje vervaard zijn. Hoe zal dat aflopen?"

Wat de vlaggenkwestie betreft, adviseert hij Moeder, deze vernering maar te ondergaan. „Het zal de enige niet zijn en ook niet de laatste, vrees ik," zegt hij. „Het uithangen van de Japanse vlag voorkomt waarschijnlijk heel wat moeilijkheden. Maar mijn vrouw heeft er een gemaakt, waarmee de Jap niet veel eer zal inleggen, als u begrijpt, wat ik bedoel!"

En of Moeder het begrijpt...

Als de inspecteur vertrokken is, gaat Moeder aan het werk. Ze vindt het verschrikkelijk, deze vernedering. Maar het moet. Ze neemt een oude, halfversleten witte doek, legt ongeveer in 't midden een omgekeerd boterhambord en tekent een cirkel. Die smeert ze vol met rode verf uit Hans z'n tekendoos.

En dan is de vlag klaar...

Hans en Willy hebben gezien, hoe Moeder deed. En hoe fel haar mond dichtgeknepen stond, van machteloze woede.

Als de verf gedroogd is, legt Moeder de vlag op de grond.

„Trap erop!” beveelt ze Hans en Willy. „'t Is de vlag van onze vijand.”

En de kinderen trappen erop. Daarna doet Moeder hetzelfde.

Zijn levenlang zal Hans dit moment niet vergeten!

Dan roept Moeder Achmad en zegt hem, de vlag in de tuin vóór het huis te plaatsen.

„Nee, mevrouw!”, roept hij verschrikt uit! „Dat durf ik niet!”

„Het moet, Achmad,” zegt Moeder, onnatuurlijk rustig.

„Als toean het hoort, zal hij Achmad ontslaan!”, werpt hij tegen.

„Deze vlag is van onze vijand, Achmad, niet van jullie vijand!”

Het duurt lang vóór Achmad gehoorzamen wil. Het is de eerste keer in al die jaren, dat Moeder hem iets twee maal zeggen moet.

Ten slotte neemt hij de vlag van de grond op, tussen duim en vinger en hij trekt er een vreselijk vies gezicht bij, alsof de lap ontzettend stinkt. Als hij terugkomt, zegt hij heel wijsgerig:

„De zon stijgt en de zon daalt, mevrouw! En na deloed komt weer de eb! Nippon komt en Nippon verdwijnt.”

Zo troost hij zijn mevrouw en het doet Moeder ongelooflijk goed!

DE LAATSTE WEERSTAND GEBROKEN...

Meneer Barendrecht krijgt wel gelijk: het gaat er in de bergen warm toe.

Langs het huis van Hans rijden voortdurend lange kolonnes Japanse auto's, dezelfde kant op als een week geleden onze militairen vertrokken.

Als hij de Japanse militaire uitrusting ziet, moet hij al gauw toegeven, dat hij zich lelijk heeft vergist, toen hij meende, dat ze niets waard waren!

En enkele dagen later druppelen de eerste berichten in Medan binnen.

De Hollanders hebben alle bruggen op de weg naar Brastagi opgeblazen, zodat de vijand maar langzaam vooruitkomt. En bij de nauwe passen houdt de achterhoede van generaal Overakker dagenlang stand. Maar, het net als op Malakka: de vijand is niet te houden.

Telkens moeten de Hollanders terugtrekken. De Jappen trekken immer voorwaarts en hun kommandant let niet op de verliezen die hij lijdt.

Bovendien acht elke Jap het een groot voorrecht voor de eer van zijn land te mogen sterven. De Keizer heeft z'n soldaten beloofd, dat hun namen zullen gegrift worden in de beroemde dodenzuilen in Japan. Eeuwig zal hun roem duren...

Als een Japanner sneuvelt, wordt hij met militaire eer begraven, maar eerst hakken zijn kameraden hem de rechterhand af: die zal worden opgezonden naar zijn vaderland, om daar verbrand te worden. De as wordt in een urn bewaard en in de oorlogsmonumenten „bijgezet.”

Er dringen ook berichten binnen over gesneuvelde Hollanders. Natuurlijk zullen er ongetwijfeld ook aan onze zijde slachtoffers vallen, maar wie dat zijn, weet niemand. En dat maakt de spanning juist zo groot.

Thuis wordt er maar niet over gesproken. Maar wel bidt Moeder bij elke maaltijd, of God Vader sparen wil. En Hans begrijpt best, dat ze niet alleen tijdens de maaltijden bidt...

De maatregelen, die de Jap neemt, worden steeds strenger: al gauw komt het bevel, dat de Europeanen niet meer op de weg mogen komen. Een paar dagen later, dat ze zich niet meer aan de voorzijde van hun huis mogen laten zien!!!

Weer een paar dagen later komt het bevel, dat ze schuttingen moeten maken, waarmee hun huis helemaal van de weg afgesloten wordt...

„Ze hebben zeker nooit Europeanen gezien!”, oppert Willy, „anders zouden ze er niet zo bang voor zijn!”

Als ze bij de burenen op bezoek willen gaan, moeten ze door de tuintjes sluipen...

Hans onderneemt op een middag de tocht door de tuinen naar Wim, z'n vriend. Maar telkens moet hij een laan oversteken en dan ligt hij eerst een tijdje op de uitkijk, of er geen Jappen of Friends in de buurt zijn.

Een keer werd hij bijna gesnapt, maar gelukkig kon hij net nog wegduiken in de greppel langs de weg.

Het leven thuis wordt saai. 's Morgens gaat het nog wel, want dan moeten de kinderen schoolwerk maken. Moeder heeft warempel een heel klasje in haar huis, want de kinderen van de burenen komen ook. Moeder vindt het leuk werk om les te geven en de burenen zijn er haar erg dankbaar voor. Als tegenprestatie organiseren zij allerlei wedstrijden voor de kinderen.

Hans en Willy hebben nog nooit zoveel gepingpong als in deze dagen. Maar ook dat gaat vervelen.

's Avonds luistert Moeder naar radio Londen, die elke dag een kwartiertje Nederlands nieuws brengt. En daar hoort ze ook, hoe ver het met de strijd in de bergen staat.

En soms zet ze radio Tokio aan. Die geeft ook een uitzending in het Nederlands en zij wil wel eens horen, wat de vijand te zeggen heeft. Het is merkwaardig, maar ze heeft de vijand nog niet op een leugen kunnen betrappen. Wat ze opgeven over de strijd, komt overeen met wat Londen vertelt, maar meestal is Engeland met het nieuws een dag achter.

Maar wat ze gehoopt heeft, gebeurt niet: de Amerikaanse bondgenoten komen niet opdagen, noch op zee, noch in de lucht en helemaal niet op het land.

En, eindelijk komt het bericht, dat de Hollandse troepen op Sumatra de wapens hebben neergelegd en zich aan de Jappen hebben overgegeven.

„Gelukkig,” zucht Moeder, „dat nodeloze bloedvergieten is ten

minste voorbij. Nu zullen we wel spoedig horen, wie er gesneuveld zijn. Geve God, dat het er weinigen zijn! Maar deze onzekerheid is vreselijk!"

Hans is obstinaat!

„Hoe kunt u nu toch blij zijn, Moeder!”, roept hij uit. „We hebben de strijd verloren, en u is daar blij om!"

„Nee, jongen, dat ben ik niet. Maar ik ben er dankbaar voor, dat het nutteloze vechten voorbij is. En dat er nu tenminste geen vaders en jongens meer gedood worden. Want onze mannen stonden voor een hopeloze taak: een tienvoudige overmacht te moeten bestrijden, die tot de tanden toe gewapend is. Dàar ben ik dankbaar voor. Wat er nu verder gebeuren gaat, kan nooit zo verschrikkelijk zijn als wat er in de bergen gebeurde.”

Arme Moeder!

Ze weet gelukkig nog niet, wat er in de komende jaren nog gebeuren zal.

En dat is heel wat verschrikkelijker dan wat er in de bergen is gebeurd!

Radio Tokio juicht!

„Nippons legerscharen trekken overwinnend de wereld door! Niets en niemand kan hen stuiten! Zelfs de sterke Hollanders moeten het hoofd buigen en zich aan de Keizer overgeven...” Zo klinkt hun gebral.

En door radio Batavia volgen de berichten elkaar snel op over wat er met de Nederlandse krijgsgevangenen zal gebeuren.

„Moeder!”, roept Hans een paar dagen later plotseling. „Moeder ze komen eraan!"

„Wie komen eraan?”, vraagt ze, terwijl ze het verstelwerk, waarmee ze bezig is, neerlegt en verschrikt naar Hans kijkt.

„Onze soldaten! Mag ik gaan kijken?"

„Van wie weet je dat?”, vraagt Moeder in spanning.

„Ik zag zoëven Liem Mu voorbij fietsen, die Chinese jongen uit onze klas en die vertelde het. Toe, Moeder, mag ik gaan kijken? Misschien zien we Vader nog wel!"

„Maar jongen, we mogen toch niet meer op straat komen! Je hebt toch gehoord van meneer Barendrecht, hoe streng de Jappen daarop zijn?"

„Wat kan mij die Jappen schelen!”, zegt Hans nijdig. „Ik zal er wel voor zorgen, dat ze me niet te pakken krijgen! En als Vader erbij is en hij ziet niemand van ons, zal hij dat erg vervelend vinden. Toe, Moeder, laat me nu gaan!"

Moeder vindt dat laatste argument van Hans nogal belangrijk. Stel je eens voor, dat Vader er inderdaad bij is en hij ziet niemand... „Wacht even!”, zegt ze, „ik zal een klein briefje schrijven en als je Vader ziet, moet je proberen hem dat in handen te spelen. Wie weet, lukt het wel!”

Even later gaat Hans er op uit, het briefje in de borstzak van z'n overhemd. En, ja, hoor, als hij op de Sultanweg komt, ziet hij een heel lange stoet van Japanse auto's, volgeladen met Hollandse soldaten.

Er zijn nog meer jongens, die nieuwsgierig zijn, of hun vaders erbij zijn.

Langzaam fietst Hans langs de kolonne, terwijl hij scherp uitkijkt, of hij ook bekenden ziet.

Maar dat valt niet mee: onze militairen zien er zo vreemd uit. De meesten van hen hebben baarden! En hun uniformen zien er uit, alsof ze in de modder hebben geslapen.

„Hé, Hans!”, hoort hij opeens iemand roepen. „Hier, Hans!”

Hans kijkt achterom en daar ziet hij meneer Eiram staan...

„Tjonge, tjonge, wat is die mager geworden!”, denkt Hans, maar hij springt van de fiets en loopt naar de vrachtauto toe.

„Je zoekt je Vader, zeker?”

„Ja, meneer, weet u waar hij is?”

„In de voorste auto's, bij de andere hoofdofficieren. Maar pas op, dat de Japanse bewakers je niet zien, want ze zijn niet mals! En kom straks nog even hier langs, Hans, dan kun je een briefje van mij meenemen voor m'n vrouw! Doe je dat?”

„Natuurlijk, meneer, ik kom zo terug!”

Maar, als Hans dichtbij de voorste auto's komt, ziet hij al dadelijk dat het onmogelijk is, bij Vader te komen. Tenminste, als hij het doet op de fiets!

Goede raad is duur, maar Hans zou Hans niet zijn, als hij lang aarzelde. Hij zet z'n fiets tegen een boom, springt in de greppel en sluipt naar voren, tot zover als hij denkt dat het nodig is.

Voorzichtig gluurt hij over de rand heen om te kijken, hoe ver hij nu is. „Nog een klein eindje,” mompelt hij, „dan ben ik vlak vooraan!” Hij sluipt nog een meter of dertig verder en gluurt weer eens.

Hij is nu precies bij de auto, waar generaal Overakker in zit, midden tussen een aantal Japanse hoofd-officieren.

„Ze bewaken hem nogal streng,” zegt Hans in zich zelf. „Nu eens kijken, of ik Vader ontdekken kan!”

Nauwkeurig onderzoeken zijn ogen de auto's, een voor een, maar...

Meneer Eiram zei toch, dat Vader in een van deze wagens moest zitten! Misschien aan de andere kant, zodat ik hem van hieruit niet zien kan?", denkt Hans.

Zachtjes sluipt hij iets terug en kijkt en kijkt. Niets van Vader te bespeuren!

Weer wat terug!

En daar komt hij eindelijk bij een auto, waarin hij een collega van Vader ontdekt. Maar er staan zoveel Jappen bij, dat hij niets durft te doen dan maar te kijken, of er zich een gunstige gelegenheid voordoet, dat hij roepen kan.

Z'n geduld wordt lang op de proef gesteld!

De Jappen schijnen alle tijd te hebben, want ze maken geen aanstalten om door te rijden.

Daar komt er nog een aangestapt! Wat een lange sabel heeft die man! Dat is zeker zo'n erfstuk, waar Hans wel eens over heeft horen vertellen! Zo'n zwaard is al heel lang in de familie en is op een bepaalde manier heilig...

Hij loopt als een pauw zo trots langs de auto's en zegt het een en ander tegen de officieren, die bij de auto staan.

Ze springen stram in de houding en salueren, als de hoge piet verder loopt.

Even later gaan ze hem achterna en dan ziet Hans z'n kans schoon om contact te maken: „Meneer Verkoot!”, roept hij, eerst zachtjes en dan nog eens wat harder.

Meneer Verkoot kijkt verwonderd achterom. Hoort hij daar zijn naam niet roepen?

„Hier, meneer Verkoot. Hier zit ik!”, roept Hans weer.

Nu ziet meneer Verkoot hem. Haastig kijkt hij om zich heen om te zien, of de kust wel veilig is en roept dan terug: „Ha, die Hans! Hier zit je Vader! Voorzichtig, hoor, dat de Jap je niet ziet!”

Maar Hans is wel voorzichtig! Hij kijkt goed naar links en rechts, of er geen gevaar is, maar als hij niets ziet, roept hij: „Hebben jullie ook briefjes bij je? Ik wel, hier is een briefje voor Vader! Zal ik gooien?”

En daar ziet Hans opeens z'n Vader!

„Dag Vader!”, roept hij. „Hoe maakt u het? Ik heb een briefje van Moeder bij me! Moet u het hebben?”

„Dag, m'n jongen!”, zegt Vader. „Hoe durf jij hier te komen? Ben je niet bang, dat ze je te pakken krijgen? Hoe gaat het thuis met jullie en met Moeder?”

„Best, Vader, allemaal goed gezond hoor!”, roept Hans, maar hij kan z'n tranen van ontroering bijna niet bedwingen, want Vader

ziet er onherkenbaar uit. Wat is hij vermagerd en wat is z'n baard lang!

En z'n uniform is helemaal gescheurd en ontzettend vuil!

„Ik gooi het briefje, hoor! Probeert u het te vangen?“, roept hij.

Hij vouwt het briefje zo klein mogelijk op, spant zich tot het uiterste in en werpt het zo ver mogelijk in de richting van de auto... Mis! Een meter of anderhalf van de auto af, valt het op de grond!

Straks komt de Jap terug en als die het vindt, is hij verloren, begrijpt Hans.

Snel kijkt hij om zich heen, of niemand hem ziet en dan schuifelt hij als een slang uit de greppel, de weg op!

„Pas op, Hans!“, waarschuwt Vader hem. „Als ze je zien...“

Maar Hans denkt aan geen gevaar! Snel kruipt hij naar het briefje toe, pakt het op en gooit het in de wagen! Gelukt! Gelukt! En nog sneller dan zoëven schuifelt hij terug, de greppel weer in!

„Kranig gedaan, jō!“, prijst meneer Verkoot hem. „Maar wij hebben ook briefjes klaargemaakt. Durf jij die voor ons mee te nemen en bij ons thuis te bezorgen?“

„Gooi maar op!“, roept Hans, door z'n succes van zoëven moedig geworden.

De mannen hebben er een bundeltje van gemaakt en meneer Verkoot gooit het met een boog naar Hans toe.

Het komt in de grasrand terecht!

En net wil Hans het pakken, als hij de kreet: „Pas op! Pas op!“ hoort.

Te laat! Op het moment, dat Hans over de rand van de greppel komt om de briefjes te graaien, ziet hij een Japanse soldaat aankomen. Hoe hij het gedurfd heeft, snapt Hans tot op vandaag nog niet, maar hij grist het bundeltje weg, duikt in de greppel weg en holt, of z'n leven ervan af hangt.

Maar de Jap holt over de weg met hem mee.

Als Hans dat merkt, laat hij de briefjes vlug vallen, holt nog een paar meter door en blijft dan hijgend liggen.

De Jap springt boven op hem en schudt Hans eens flink door elkaar! Dan vraagt hij iets in het Japans. Maar natuurlijk begrijpt Hans er geen woord van.

De Jap weet niet beter te doen dan hem te fouilleren. Mis poes!, niets te vinden!

De Jap wordt woedend en krijgt als een nijdige pauw. En als ook dat niet helpt, geeft hij Hans met de kolf van z'n geweer een paar harde stoten in z'n buik.

Hans krimpt ineen van pijn. Daar had hij niet op gerekend. Maar

hij klemt de tanden opeen en geeft geen kik. Maar dat maakt de Jap nog nijziger en hij slaat Hans een paar keer in het gezicht, dat het bloed uit z'n neus stroomt.

En dan doet Hans onbewust het beste, wat hij in deze omstandigheden kan doen: hij laat zich vallen en doet, of hij bewusteloos is! Hij voelt hoe het bloed uit z'n neus in z'n hals sijpelt, maar vertrekt geen spier van z'n gezicht...

De Jap is geschrokken van het resultaat van z'n dapper optreden, want hij snauwt nog wat, geeft Hans een flinke trap en klautert uit de greppel.

Hans blijft doodstil liggen. De minste beweging kan hem verraden, dat beseft hij goed. Maar aan 't geluid van de voetstappen hoort Hans, dat de „held” verdwijnt.

Nog even wacht hij af. Maar als hij niets verdachts meer hoort, haalt hij z'n zakdoek uit de zak en veegt het bloed wat weg.

„Nou”, mompelt hij zachtjes in zichzelf, „die Jap kan slaan! Maar toch net niet hard genoeg!”

Hans gaat overeind zitten en als hij niets meer hoort of ziet van z'n belager kruipt hij voorzichtig uit de greppel, om te kijken, hoe de zaken er nu voorstaan.

De „held” is al een flink eind bij hem vandaan, dus besluit Hans de briefjes te gaan opzoeken. Als die neus nu maar eens wilde ophouden te bloeden! Stevig knijpt hij onder het neusbeentje en strompelt zo verder.

Ja, hoor, daar ligt de dierbare schat! „Die heeft de Jap dan toch niet te pakken gekregen,” juicht het in hem! Gauw stopt hij het onder z'n overhemd en wacht nog even af, of het bloeden wat verminderen wil.

Ja, gelukkig, die bloedneus valt wel mee!

Nu kijken, of hij nog wat van Vader te zien kan krijgen!

In de auto hebben de officieren angstige ogenblikken beleefd.

„Die is erbij!”, heeft meneer Verkoot gezegd, toen hij zag, hoe de Jap in de greppel sprong en Vader heeft doodsangsten uitgestaan om z'n jongen.

„Als hij hem maar niet doodslaat! Die schoft is ertoe in staat!”

En toen ze zagen, dat alleen de Jap uit de greppel opstond, rukte Vader aan het portier van de auto, om eruit te springen en Hans te gaan opzoeken!

„Niet doen, Verheul! 't Kan je je leven kosten, man! Misschien is Hans wel ontsnapt!”, riepen z'n collega's en ze hielden Vader uit alle macht tegen.

Maar, als ze een paar minuten later Hans' hoofd weer boven de

rand van de greppel zien verschijnen, gaat er een hoeraatje op! „Weg, Hans, ga weg!”, roept Vader. „Als hij je weer ziet, vermoordt hij je!”

Hans lacht naar Vader. „De briefjes zijn veilig hoor! Ik zal ze allemaal bezorgen! En ik zal Moeder de groeten maar van u doen, vindt u ook niet?”

„Je bent een fijne, dappere knul!”, roept Vader terug, „maar ga nu weg, jongen, voor er nog iets ergers gebeurt! Geef ze allemaal maar een dikke zoen van me! En Truusje wel twee!”

Hans wuift Vader toe en duikt weg in de greppel.

„Nu nog even naar meneer Eiram,” denkt hij, „want dat heb ik beloofd!”

Hij sluipt, diep voorover gebogen door de greppel naar achteren. En daar ontmoet hij de andere jongens, die ook op briefjesjacht zijn. „Pas op,” waarschuwt Hans hen. „Kom niet te veel naar voren, want daar zijn ze niet mis. Hoe is het achteraan?”

„Gaat wel,” zegt er een. „Maar hebben ze jou te pakken gehad?” „Daarom waarschuw ik jullie juist!”, antwoordt Hans. „Ik heb m'n portie voorlopig te pakken, jô!”

Verder gaat de tocht weer. Telkens kijkt hij voorzichtig over de rand, of hij bij de vrachtwagen is, waarin meneer Eiram zit.

Eindelijk is hij er!

Meneer Eiram ziet hem dadelijk, als Hans' hoofd verschijnt.

„Hier!”, roept hij, „we hebben alle briefjes bij elkaar gedaan en de adressen staan erop. We rekenen op je, hoor! Maar geen gewaagde dingen doen, Hans. We zouden het verschrikkelijk vinden als jou iets overkomen zou.”

Daar klinkt het vertreksignaal en de kolonne zet zich in beweging. De jongens springen uit de greppel en wuiven de vertrekkenden na. Opeens ziet Hans Wim staan.

„Ben jij er ook?”, vraagt de laatste, nogal overbodig. Maar dan schrikt hij van het opgezwollen gezicht van Hans. „Wat is er met jou gebeurd?”

„Een Jap heeft me onder m'n kin geaaid,” probeert Hans zich groot te houden. „Vind je het niet flink van zo'n moedige Nipponees?”

„Ik ga met je mee naar huis!”, zegt Wim. „Als je neus onderweg weer begint te bloeden, kan ik je tenminste helpen!”

Eigenlijk is Hans een beetje trots op z'n verwondingen. Van alle jongens is hij de enige, die in de knel heeft gezeten.

Samen zoeken ze hun fietsen op en peddelen rustig naar huis. Ze komen nog wel een paar Jappen tegen, maar die laten hen ongehinderd doorrijden.

Natuurlijk schrikt Moeder niet weinig, als ze haar jongen zo ziet thuiskomen. Ze weet niet, hoe gauw ze Hans zal helpen, maar als ze van de briefjes hoort zegt ze: „Hans, wat je gedaan hebt, vind ik reusachtig flink van je en ik zal het nooit vergeten. Ik ben trots op je, jongen. En Vader niet minder, denk ik!”

Zo gauw Moeder de kans krijgt, leest ze Vaders briefje. Maar dat doet ze in de slaapkamer, want ze wil niet, dat de kinderen aan haar zullen merken, wat erin staat. Wie weet, wat voor ernstige dingen Vader te schrijven heeft...

En inderdaad, het is een ernstige brief. Vader noemt erin op, wie in de strijd gebleven zijn en vraagt, of Moeder de weduwen en de moeders ermee in kennis wil stellen. „Geef de namen anders maar door aan de dominee. Die zal van de Jap wel toestemming krijgen het te gaan vertellen, want wij hebben gehoord, dat jullie niet meer op straat mogen komen!”

„Maar vertel eens, Hans, hoe zag Vader er uit? Je begrijpt, dat ik daar erg nieuwsgierig naar ben!”

Ja, wat moet Hans nu zeggen?

Als hij Moeder de waarheid vertelt, zal ze er maar bedroefd om zijn en dat wil hij niet. Maar hij wil er ook niet om jokken en daarom zegt hij heel diplomatiek: „In vergelijking met de andere soldaten vond ik, dat Vader er helemaal niet slecht uitziet, hoor. Maar hij heeft een nog langere baard dan toen hij die avond plotseling thuis kwam, weet u nog wel? Maar hij was helemaal niet terneergeslagen, hoor! Hij vond het fijn, dat hij me zag!”

„Dat kan ik me voorstellen,” zegt Moeder, „ik wou, dat ik hem ook even gezien had, al was het maar een ogenblikje geweest...” „Schrijft Vader nog iets over de oorlog, Moeder?”, vraagt Willy. „Ja, maar ik weet niet of het goed is, dat aan jullie te vertellen. Of, eigenlijk mogen jullie het wel weten ook. Vader is bevorderd! Hij schijnt een of andere dappere daad verricht te hebben, waardoor de generaal hem bevorderd heeft tot majoor! Hoe vinden jullie dat!?”

Nou, Hans is er stil van en Willy klapt in de handen!

„Dat is geen kleinigheid, Moeder! Nu begrijp ik ook, dat Vader bij de hoofdofficieren in de auto zat!”, zegt Hans.

„O,” zegt Moeder, „wat ben ik dankbaar, dat hij nog leeft. Nu is alle onzekerheid weg. Hij leeft, kinderen! Bedenk toch eens, wat dat betekent!”

Kleine Truusje staat er maar bij te kijken. Van alle opwindung, die er in huis heerst, begrijpt ze alleen, dat Moeder in lange tijd niet zo opgeruimd en vrolijk is geweest als nu!

Meneer Barendrecht, die diezelfde avond nog aankomt, weet te vertellen, dat al onze militairen opgesloten zijn in Unie-kampong. „U weet wel, mevrouw, dat is die mooie kampong, die de scheepvaartmaatschappijen gezamenlijk hebben gebouwd voor de havenarbeiders.”

„En wat zal er met ons gebeuren, denkt u?”

„Daar is op het ogenblik nog niets van bekend, mevrouw, maar er gaan allerlei geruchten. Het ene is nog dwazer dan het andere en ik luister niet eens meer. Het beste is, dat we maar rustig afwachten. We kunnen toch niets doen. Hebben de Jappen uw auto al gehaald?”

„Onze auto?”, vraagt Moeder stomverbaasd. „Nee, die staat nog steeds in de garage. Vlak voor de Japanse inval zijn er een paar Hollandse militairen gekomen en die hebben er een of ander onderdeel uitgehaald, zodat hij toch niet meer rijden kan. De Jappen hebben er dus niets aan!”

„Ja, dat is ook al een reden, waarom de Jap zo kwaad op ons is!”, legt meneer Barendrecht uit. „Alle personenauto's hebben we onklaar gemaakt en daarop had hij niet gerekend. Nu proberen ze of ze die wagens weer goed kunnen krijgen.”

De volgende dag blijkt al, dat meneer Barendrecht goed ingelicht was.

Om een uur of negen verschijnen er enkele Jappen op het erf en vragen, waar de auto staat. Hans brengt ze in de garage, maar daar beleeft hij de schrik van z'n leven!

Want... daar staat z'n vriend Bong Simandjoentak! !

„Tabee,” zegt hij, brutaal. „We komen de auto van je vader halen!”

„Zo, verrader, dus nu word je nog een dief ook!”, antwoordt Hans. „Ik waarschuw je je grote mond wat te houden, sinjo, want anders gebeuren er hier vervelende dingen voor je!”, snauwt Bong. „Jullie zijn hier altijd de baas geweest, maar nu is het onze beurt, begrijp je dat?”

„Verbeeld jij je nu niet, dat jij de baas bent!”, smaalt Hans.

De Jappen, die er intussen ook bij komen staan, hebben verder geen geduld en onderzoeken de auto.

Het blijkt, dat de carburator weg is en dat het stuur vaststaat.

Even overleggen ze met elkaar en geven dan Bong bevel te zorgen, dat het contactsleuteltje tevoorschijn komt.

Maar Bong weet ook niet waar dat is. „Heb je dat in huis?”, vraagt hij aan Hans.

„Ik weet van geen contactsleuteltje af.

Als je het hebben wil, zoek je het maar!”, antwoordt deze.

Bong grijnst. „Dat is goed”, zegt hij. „Dan zullen we jullie huis doorzoeken!”

Maar als hij dit aan z'n „vrienden” voorstelt, schudt de oudste Jap het hoofd en geeft hem te kennen, dat dit niet gebeuren zal.

Hij haalt een handjevol sleutels uit z'n zak en gaat ze één voor één proberen.

De overige Jappen verdwijnen in een andere auto en komen na een poosje terug met een carburator. Die monteren ze in de auto van Vader.

En omdat er geen enkel sleuteltje past, zit er niets anders op, dan dat het dashboard weggehaald wordt. Maar dat is een heel karwei! Hans blijft staan kijken en niemand jaagt hem weg.

Truusje, die het lawaai van het slopen in de garage hoort, komt ook eens een kijkje nemen.

„Wat doen de soldaten?”, vraagt ze aan Hans.

„Vaders auto kapotmaken”.

„Dat mag niet!”, roept ze, „dan wordt Vader boos!”

Eén der Jappen, die met de carburator bezig is, hoort het kinderstemmetje en komt naar Truusje toe.

Hij doet heel vriendelijk tegen haar en geeft haar een handje.

„Tabee, nonni!”, zegt hij.

Truusje kijkt hem met grote ogen aan. Maar ze ziet al gauw, dat dit een vriendelijke man is en ze legt haar handje in z'n vuile soldatenhand.

„Mag niet kapotmaken,” zegt ze.

De Jap lacht en veegt z'n handen schoon met een dot poetskatoen. Dan tilt hij Truusje op en draagt haar de garage uit en brengt haar naar de achtergalerij.

Daar staat Moeder juist en ze schrikt, als ze de Jap ziet met Truusje op de arm.

In keurig Engels zegt de Jap: „Is dit uw dochtertje, mevrouw?”

„Ja,” antwoordt ze, wat stroef, „dat is mijn dochtertje!”

„Ik heb er thuis ook één, precies zo groot!”, vertelt de Jap trots. „En nog drie jongens. De oudste is net zo groot als de jongen in de garage!”

„Zo,” zegt Moeder, „dus u hebt ook een gezin? Dan weet u dus ook, hoe erg de oorlog is!”

„Zeker, mevrouw, want ik verlang heel erg naar huis. Ik heb eerst een jaar in China gezeten en toen werd ik hierheen gebracht. Al

die tijd ben ik niet thuis geweest en mijn vrouw weet niet eens, waar ik ergens zit!"

Voorzichtig zet hij Truusje neer.

„Ze moet maar hier blijven, mevrouw, want in de garage zijn alleen soldaten en daar hoort ze niet thuis.”

„Jullie ook niet!”, zegt Moeder. „Jullie horen in Japan, bij je vrouw en je kinderen!”

De Jap knikt. Hij is het roerend met Moeder eens.

„We gaan ook gauw naar huis, mevrouw. Eerst nog Australië veroveren en Amerika bezetten en dan is de oorlog voor ons voorbij!”

Aan de ernst, waarmede hij dit zegt, merkt Moeder, dat hij het meent.

„Nou,” zegt ze lachend, „dat is de moeite haast niet waard. Twee werelddelen nog en zijn jullie dan al klaar?”

„Mogen wij even wat drinken, mevrouw?”, vraagt hij beleefd.

„Natuurlijk, daar is de waterkraan!”, wijst Moeder.

Ze neemt Truusje bij de hand en gaat naar binnen.

„Dat is een aardige soldaat, hè Mam?”, vraagt ze.

„Ja,” zegt Moeder, „erg aardig, maar hij heeft het erg druk: hij moet nog twee werelddelen veroveren, dus kom maar gauw met Moeder mee. De poppen liggen maar te wachten op hun moedertje. Hoor je wel, ze huilen ervan!”

De hele morgen zijn de Jappen kwijt met het in orde maken van Vaders auto, maar tegen twee uur zijn ze dan toch eindelijk klaar. De vriendelijke Jap komt warempel nog even groeten, voor hij wegrijdt!!

Hans is teleurgesteld, dat de Jappen het voor elkaar gekregen hebben.

„Ze zijn pienterder dan ik dacht!”, zegt hij. „Ik heb hun gereedschap gezien, Moeder, maar dat is prima, hoor! Maar die arme Bong stond erbij voor spek en bonen! Die gebruiken ze alleen om hun de weg te wijzen, geloof ik. U had eens moeten zien, hoe onderdanig hij deed. Maar de meeste tijd lieten ze hem links liggen.”

„Ik wou, dat ze dat met ons ook maar deden, jongen! Dan hadden we geen last meer van ze.”

En dan komt ineens de verpletterende tijding, dat alle Europeanen geïnterneerd zullen worden.

De familie Verheul hoort het van meneer Barendrecht, 's morgens om tien uur.

„Het is verschrikkelijk, mevrouw, maar helaas maar al te waar,” zegt hij.

„De Jappen verstaan wel de kunst iets geheim te houden, want niemand op ons bureau wist er iets van. Maar toen ik daar vanmorgen kwam, vertelde onze chef het.”

„Geïnterneerd? Wat betekent dat?”, vragen Hans en Willy tegelijk.

„Dat betekent, dat alle Europeanen in grote kampen worden opgesloten, net als wij gedaan hebben met de Duitsers en de Jappen!”

„Maar dat kan toch niet!”, roept Moeder verschrikt. „Zulke grote kampen zijn er toch niet? Waar moeten ze al die mensen onderbrengen?”

„Dat weet ik ook niet, mevrouw, maar u zult gauw genoeg horen, waar u heen moet, want de Jappen hebben haast!”

„Dus dan moeten we uit ons huis?”, vraagt Willy en het huilen staat haar nader dan het lachen.

„Daar ben ik bang voor, kind,” antwoordde de inspecteur. „Maar, denk erom, dat je een Hollands meisje bent en dat je nooit aan de Jappen laat merken, dat je bang bent. Want dan hebben ze juist hun zin!”

Als meneer Barendrecht vertrokken is, zitten ze een tijd in Vaders kantoor bij elkaar en proberen de onheilstijding te verwerken.

„Zouden we allen met elkaar in het kamp komen? En waar zal dat dan zijn? En hoe moet het met ons huis? En met de bedienden? En wie zorgt voor de meubels? En mogen we kleren meenemen? En... en... en...” Honderd vragen komen op hen afstormen. En op geen van die hebben ze een antwoord.

’s Middags komt de bevestiging van de berichten van meneer Barendrecht.

Zondagmorgen begint de uittocht uit Medan voor het gedeelte van de stad, dat aan de andere kant van de spoorlijn ligt, maandag voor het tweede gedeelte en op dinsdag 14 april volgt dan het laatste gedeelte, waar de familie Verheul ook bij hoort.

„Veertien april!”, roept Hans verschrikt, „dat is precies op mijn verjaardag!”

„O, jongen!”, zegt Moeder, „hoe kan dat zo ongelukkig treffen! Weet je wat, dan vieren we jouw verjaardag op maandag! Vind je dat goed?”

„Nee,” zegt Hans, „laten we hem van ’t jaar maar overslaan, dat is beter.”

Op het kattedelletje, dat de Jap gestuurd heeft om de regeling van de internering bekend te maken, lezen ze, dat de Europeanen extra

beschermd moeten worden, omdat de bevolking zo ontzettend boos op hen is, omdat zij haar jarenlang hebben onderdrukt. Om hen nu voor de wraak der bevolking te behoeden, moeten ze in kampen worden ondergebracht. Ze moeten ervoor zorgen, dat alle meubels in één kamer zijn opgestapeld en dat het huis helemaal schoon is. Op de morgen van de internering moet iedere huisbewoner de huissleutel, voorzien van een label met naam en adres, aan de Japanse officier overdragen. Ook de huizen staan voortaan onder Japanse bescherming en de Europeanen zullen na afloop van de oorlog al hun bezittingen ongeschonden van de Jap terugontvangen. Maar het ergste komt nog!

Alle vrouwen en meisjes gaan naar het ene kamp, de jongens boven 10 jaar en de mannen naar een ander kamp.

Bovendien is er nog een kamp in de stad ingericht, waarin de gezinnen zullen verblijven, waarvan de Vader voor de Jap moet blijven werken. Dat zijn dus de gezinnen van de politie-ambtenaren, van de gemeente, van het gas- en elektriciteitsbedrijf, enz. Die mannen krijgen een witte band om de arm met een rode bal erop! „Dus ik moet in het mannenkamp!”, zegt Hans verschrikt. „Dan moet ik bij u vandaan, Moeder!”

„Inderdaad, Hans, dat lees ik er ook uit. Verschrikkelijk, hè! Maar laten we de moed niet verliezen, jongen, want dan is alles verloren!” Willy kan haar tranen niet meer inhouden. Snikkend loopt ze de kamer uit en Moeder kijkt haar hoofdschuddend na.

„Jij gaat niet huilen, hoor!”, zegt ze tegen Hans. „We zetten de tanden op elkaar en zullen de Jappen eens laten zien, wat we waard zijn. Als ze denken ons er op deze manier onder te krijgen, hebben ze het glad mis! Wil je wel geloven, dat ik eigenlijk een beetje blij ben, dat we uit ons huis gaan? Vader zit al bijna een week in zo'n kamp en wij wonen nog maar steeds in ons mooie huis.”

„Dappere Moeder,” denkt Hans. „Ze vindt het natuurlijk even erg als wij, maar wat houdt Moeder zich flink!”

Met de burens wordt het nieuws uitvoerig besproken.

De meeste vrouwen huilen, maar Moeder beurt hen op en zegt, dat de Jappen dit doen, omdat ze wel inzien, dat ze de oorlog moeten verliezen.

„Natuurlijk zijn de Amerikanen op weg naar ons toe en nu willen de Jappen ons in grote kampen verzamelen om ons als gijzelaars te gebruiken. Ik geloof nooit, dat die hele internering langer dan

een paar weken zal duren! Vooruit, hoor, geen tranen. Wat moeten onze mannen wel van ons denken!"

Dat helpt!

De vrouwen krijgen weer moed en samen bespreken ze, wat ze moeten doen.

„Kijk,” zegt Moeder,, ik ben niet van plan om alle meubels in één kamer te sjouwen. Dat vind ik net een aardig klusje voor de Jap zelf. En het huis schoonmaken doe ik ook niet. Verder ga ik eens goed na, welke kleren je in zo'n kamp het beste kunt gebruiken. Ik denk, dat ik m'n avondjurken maar thuis laat!"

Willy moet erom lachen. Ze is helemaal weer opgemonterd nu Moeder grapjes verzint.

„Natuurlijk nemen jullie je schoolboeken mee, dan kun je in het kamp verder gaan. En Truusjes poppen nemen we ook mee. Verder zorgen we voor schrijfgerei, want we zullen elkaar toch wel eens mogen schrijven, denk ik. In het briefje van de Jap staat, dat we per persoon 30 kilogram aan bagage mogen meenemen. Nu, dat is aardig wat, hoor!"

De dagen, die nog resten voor het vertrek, gebruikt Moeder, om alle kasten te controleren, of er niets van grote waarde achterblijft. En alles, wat ze naar het kamp wil meenemen, legt ze op een stapel.

„De stukken van Vader neem ik natuurlijk ook mee. En de foto-albums en onze trouw-bijbel. Zeg, Hans, vergeet jij ook niet, je bijbeltje in te pakken? En hier heb je van ons allen een foto. Neem die ook mee, jongen. Wat heb je daar in je hand? Een brief?"

Hans weet niet goed, wat hij zo gauw zeggen moet. Lang heeft hij staan overleggen, wat hij moest doen met de brief, die Vader hem in bewaring heeft gegeven.

Alleen „in uiterste nood" mocht hij die aan Moeder geven.

Is die uiterste nood er nu, of nog niet?

En nu Moeder zo plotseling in z'n kamer staat, voelt hij zich betraptd.

„Ja, dit is een brief, maar die neem ik mee naar het kamp", zegt hij.

„Voor wie is die dan bestemd?", vraagt Moeder.

„Hij is van Vader en ik heb van Achmad gehoord, dat wij ook naar Unie-kampong gaan. Dan probeer ik hem aan Vader te geven!"

„O, is het een brief voor Vader! Van meneer Krouwels zeker?", veronderstelt Moeder. En daarmee beschouwt ze de zaak afgedaan. Ze heeft ook nog zoveel te regelen! En Hans is blij, dat Moeder er niet verder op ingaat! !

Het wordt een vreemde zondag, de laatste, die ze in eigen huis zullen doorbrengen...

Moeder heeft de burens gevraagd, die morgen bij haar te komen en samen nog een soort kerkdienst te houden. En die uitnodiging hebben ze graag aangenomen.

Er komen wel meer dan twintig mensen!

's Maandags is er in huis ook nog van alles te doen.

Moeder roept de bedienden bij zich en vertelt hun, wat ze natuurlijk al wel weten, maar wat ze hun persoonlijk toch nog zeggen wil.

„Achmad, jij bent bij ons het langst in dienst geweest. Trouw heb je ons gediend en wij willen je daar hartelijk voor danken. Nee, huil nu niet, want dat is helemaal niet nodig. Dat doen wij ook niet. In deze envelop heb ik je salaris gedaan: voor elk jaar dat je bij ons gewerkt hebt een maand salaris. Zo wilde meneer het. Het is dus een heleboel geld. Koop daarvoor een stukje grond buiten de stad en verbouw er rijst en groenten op, dan zul je geen gebrek behoeven te lijden. Als de oorlog voorbij is, kom je weer bij ons in dienst, ja?”

Achmad kan z'n ontroering niet de baas blijven.

Eba is natuurlijk ook al lang in tranen en als Moeder haar dankt voor al haar trouwe hulp, huilt ze hardop met lange uithalen.

„En denk erom, Eba, zegt Moeder, bewaar het geld goed, wat ik je geef en begrijp, dat dit het laatste is, wat ik je geven kan.”

De tuinjongen en kokki krijgen ieder drie maanden salaris, hoewel ze nog maar kort in dienst zijn geweest.

Dan deelt Moeder onder hen vieren de levensmiddelen uit, die ze niet mee kan nemen naar het kamp.

En zo, beladen met geld en voedsel, verlaten de bedienden het huis...

Moeder en de kinderen storen zich niet aan het verbod van de Jap, maar brengen ze weg tot aan de straat. Heel lang wuiven ze hen na. En baboe Eba komt nog een paar keer terug om Truusje een zoen te geven...

„Zo,” zegt Moeder, als ze verdwenen zijn, „ook dat afscheid is achter de rug. Nu niet achterom zien, want daar word je maar zwak van. Vooruit kijken, jongens, dat is het allerbeste! En de laatste avond thuis zullen we niet doorbrengen met gezucht en geweent. Kom, we gaan bij de piano zingen! Daar word je sterk van! Als jij het soms eens te moeilijk krijgt, Hans, dan moet je gaan zingen, jongen! En als je Vader ziet, groet hem van ons allemaal en geef hem deze bijbel van mij, want hij heeft er geen bij zich.

Ik heb er een brief in gelegd, dus voorzichtig ermee!"
Truusje mag lang opblijven vanavond en ze doet erg haar best de versjes mee te zingen.
„Op bergen en in dalen", „Scheepke onder Jezus' hoede", Klokje klinkt, vogel zingt", al die bekende, mooie kinderliedjes speelt Moeder, en de kinderen zingen maar, zingen maar...
„We gaan maar vroeg naar bed," zegt Moeder, „want het zal morgen wel een drukke dag worden. We moeten onze matrassen morgen vroeg oprollen, want die gaan ook mee naar het kamp. De Jappen komen die halen. Dus vroeg uit de veren, jongens!"
Dan neemt ze de Bijbel en leest Psalm 91.
Na het lezen knielt Moeder tussen haar kinderen in en bidt...
En Truusje mag ook haar eigen gebedje opzeggen.
Dan gaat ieder naar z'n eigen slaapkamer, diep onder de indruk van dit laatste samenzijn.

Hans heeft zich uitgetkleed, maar kan er nog niet toe komen, het licht uit te draaien. Hij loopt naar z'n boekenkast en neemt de boeken er één voor één uit. Het zijn z'n vrienden, waarvan hij nu afscheid neemt!
Dan bekijkt hij lang en aandachtig de grote brug, die hij met z'n meccanodoos gemaakt heeft.
„Jammer, dat Vader die nu niet zien kan," denkt hij en langzaam gaat hij met de vingers langs de grote bogen.
Aan de wand hangen de pijlen, die hij eens gekregen heeft van een stuurman van de K.P.M, die deze uit Nieuw-Guinea voor hem meegebracht heeft.
Ook die moet hij achterlaten!
„Nu moet ik niet sentimenteel worden!", zegt hij tegen zichzelf, maar het is al te laat...
Plotseling voelt hij de tranen met onbedwingbare drang in z'n ogen komen! Hij loopt vlug naar z'n ledikant en daar huilt hij, zoals hij in lange tijd niet meer gehuild heeft...
Hans, de dappere Hans, snikt het uit, zodat z'n schouders ervan schokken en al de opgekropte spanning van de laatste weken er als een lawine uitkomt.
Opeens voelt hij een zachte hand op z'n schouder en hij weet meteen: dat is Moeder!
„Stil maar, m'n jongen," zegt ze zachtjes. „Stil maar! Ik heb ook zo heerlijk uitgehuild en ik ben er zo fijn van opgelucht. Gelukkig, dat jij het ook kan doen. Maar nu moet je gaan slapen, hoor. Denk

maar aan de schuilplaats, waarin jij en ik en wij allemaal, mogen zitten. Dan word je rustig, heus."

Hans geeft z'n Moeder een stevige nachtzoen.

„Fijn, dat u nog even gekomen bent. Vertelt u het niet aan Willy, dat ik gehuild hebt?"

„Nou, maar die heeft het ook gedaan, hoor! Dus jullie zijn quitte!”, zegt Moeder. „Voor deze tranen behoef je je niet te schamen, ja?"

Om vijf uur loopt Hans z'n wekkertje af.

Hij schrikt van het lawaai, dat het nijldige ding maakt en wrijft zich de ogen eens goed uit.

Dan springt hij uit bed en staat een ogenblik later in de badkamer. Het aankleden is het werk van een ogenblik en dan rolt hij z'n matras stevig op. Hij bindt er een flink touw omheen en bevestigt er een label aan, waarop z'n naam staat en het kamp, waar de matras bezorgd moet worden.

Nu gaat hij kijken, of hij Moeder nog kan helpen.

Willy staat vreselijk te tobben met haar matras en Hans schiet toe, om haar te leren, hoe ze het doen moet. Ook de bultzak van Truusje verzorgt hij.

Stiekem verstopt hij er een paar poppen in en een paar van zijn autootjes, waar ze zo graag mee speelt...

„Wat zal ze opkijken, als ze die ontdekt,” denkt hij.

Het laatste ontbijt is gauw genuttigd en het rantsoen voor twee dagen, dat ze meenemen, ingepakt.

En dan is het tijd om zich op de aangegeven plaatsen te verzamelen.

Hans wil niet meer omkijken, als ze het erf aflopen.

Hij draagt z'n eigen koffer en die van Truusje, die naast hem loopt. Moeder en Willy komen achter hem aan.

„We gaan uit, hè Hans?”, vraagt Truusje.

„Nou zeg, fijn, hè?”, antwoordt Hans. „Help me maar goed de koffer te dragen.”

Truusje pakt ook een handvat en steunt diep, om te laten horen, hoe flink ze wel helpt.

De vrouwen en kinderen moeten zich op een andere plaats verzamelen als de mannen en jongens, maar Hans brengt eerst Moeder weg.

Een Japans officier neemt de huissleutel in ontvangst.

Hans zet de koffer van Truusje neer, naast die van Willy en Moeder. En dan neemt hij afscheid van hen...

Als hij naar het pleintje loopt, waar hij zich bij de mannen moet voegen, komt er een sado aangereiden. En wie zit daar in? Achmad!

„Wel heb ik van m'n leven,” roept Hans. „Achmad, ben je sado-koetsier geworden?”

„Saja,” lacht Achmad, terwijl hij stilhoudt. „Waar is mevrouw met de kinderen, sinjo? Ik ga hun koffers vast wegbrengen naar het station. Want dan hoeft mevrouw die niet te dragen!”

Hans staat een ogenblik perplex! Die ouwe, goeie Achmad!

Hij wijst hem waar hij Moeder vinden kan en is hem erg dankbaar voor deze fijne verrassing. Nu hoeft Moeder tenminste niet met al die bagage te sjouwen!

Bij de verzamelplaats staan al heel wat mensen!

De eerste, die Hans ziet, is meneer Haak, een overbuurman! Hij is, vlak vóór de oorlog in Europa uitbrak, naar Medan gekomen, om z'n dochter te bezoeken en woonde tot nu toe bij haar in. Dat hij de Japanse internering zou meemaken, heeft hij niet kunnen denken! !

De oude baas staat er monter en opgeruimd bij en als hij Hans ziet, steekt hij z'n hand op om hem te begroeten.

„Zo, Hans, ook op reis met de Jap?” vraagt hij lachend. „We treffen goed weer, wat? Heb je je Moeder weggebracht?”

„Ja, meneer, en die heeft er ook best zin in, zo'n dagje uit, dat begrijpt u!”

Even later komt ook Wim aangelopen. Hij torst een zware koffer en zweet ervan.

„Die weegt vast meer dan 30 kilo!”, zegt Hans.

„Natuurlijk, man! Ik heb meegenomen, wat ik kon. Jij toch ook?”
't Zal mij benieuwen, of de Jap de koffers nog wegen zal.”

„Onze djongos is gisteren gaan kijken naar het vertrek van de vorige groep en hij vertelde, dat er niets gewogen wordt. Dus toen heb ik gauw een grotere koffer genomen, dat snap je!”, vertelt Wim glunder.

De Jappen arriveren ook.

Ze kijken erg gewichtig en rinkelen stoer met hun sporen.

Als de stoet volledig is, kommandeert één der officieren, dat de afmars beginnen kan.

Hans en Wim blijven naast elkaar lopen.

Maar het valt voor Wim niet mee, die zware koffer te sjouwen. Z'n handen doen er pijn van en na een poosje zet hij hem zuchtend neer.

„Ik kan niet meer!”, steunt hij, „even uitblazen!”

Even uitblazen, jawel, maar daar heeft de Jap geen zin in!

Grommend komt er een soldaat op hem af en beduidt hem door te lopen.

Maar Hans weet raad. Vlug maakt hij z'n broekriem los, bindt het ene eind om het handvat van zijn eigen koffer en het andere om dat van de koffer van Wim.

„Vooruit,” kommandeert hij Wim, „til op, dan draag ik ze over m'n schouder!”

Dat is een oplossing!

„Straks draag ik ze hoor!”, zegt Wim, die z'n vriend bewondert om z'n slimheid.

Maar daar komt niets van! Want vlak voor hem loopt een oude man, die ook niet in staat is z'n koffer te dragen. Hij zet hem aan de kant van de weg neer en gaat erop zitten om uit te rusten.

Weer springt de Jap er op af en snauwt de man toe, dat hij verder moet!

„Ik kan niet meer,” beduidt deze hem. „Even wachten, dan gaat het wel weer.”

De Jap heeft echter wel een manier om de man tot lopen te dwingen! Met de kolf van z'n geweer geeft hij de oude baas een paar gevoelige stoten tegen de heup, zodat deze weer overeind komt.

Wim heeft alles gadeslagen. Zonderdat hij het zelf weet, is hij stil blijven staan, om te zien, hoe dat afloopt. Maar als hij ziet, hoe de oude man geslagen wordt, vliegt hij er op af en roept: „Geef maar hier uw koffer! Die zal ik wel dragen!”

Wat is de oude baas blij.

„Dank je wel, jongen, dank je wel!” zegt hij. „Ja, je moet weten, ik ben pas ernstig ziek geweest. Malaria, zie je. Gisteren ben ik juist voor het eerst opgestaan, maar ik ben nog zo ontzettend slap!” „Geeft niet, meneer, die koffer draag ik wel voor u,” zegt Wim moedig.

Voor in de stoet gebeurt weer wat anders. Daar loopt ook iemand, voor wie het gesjouw met de koffer te erg wordt. Maar de Jap daar in de buurt heeft er wel een middeltje op. Hij beveelt, dat de man z'n broekriem losmaakt en aan de koffer bindt. En dan moet de man z'n koffer maar meetrekken, alsof het een slee is.

En zo trekt de stoet door de straten van de stad...

De Jappen hebben gehoopt, dat de bevolking zou komen kijken, om te zien, hoe zij de Europeanen weten te vernederen. Maar er is niemand op straat, dan alleen wat sado-koetsiers, die erop loeren, dat de Jap even niet oplet, om dan gauw wat koffers in te laden en er vandoor te gaan...

„Dat is wat anders dan wat de Jappen gedacht hebben,” zegt meneer Haak tegen z'n buurman.

Ze moeten door de anders zo drukke winkelstraat, maar de toko's zijn gesloten; er is bijna niemand op straat.

Zo komen ze op de Esplanade, het grote grasveld voor het station. Daar staat al een groep Europeanen met een witte band om de arm, met de rode bal erop, symbool van de Japanse vlag.

„Daar staan de ballenjongens al!”, hoort Hans iemand achter zich zeggen.

Hij moet er even om lachen. „Dat is een goede bijnaam voor die heren,” denkt hij.

Op de tennisbanen zijn altijd jongens, die voor de spelers de ballen oprapen en die worden ballenjongens genoemd.

De vrouwen en kinderen zijn nog niet gearriveerd, maar Hans ziet langs de kant een hele rij koffers staan, die trouw door een aantal bedienden worden bewaakt.

De Jap wijst hun een plaats op het veld aan, waar ze wachten moeten. Ze krijgen allen een groot formulier en moeten dat nauwkeurig invullen.

De Jappen vragen daarop naar alles en nog wat en iedereen vraagt aan iedereen om een potlood...

Als Hans zich tot schrijven zet, ziet hij de datum bovenaan het formulier staan en dan pas beseft hij, dat hij vandaag jarig is!!!

„Zou je me niet eens feliciteren?”, vraagt hij aan Wim.

„Feliciteren? Waarmee? Toch zeker niet met dit heerlijke schoolreisje?”

„Och man, kijk eens goed naar de datum! Dan weet je het wel!”

„Ah!”, roept Wim dan, „je bent vandaag jarig! Hartelijk gefeliciteerd, man!”

„Dank je wel!”, zegt Hans. „Door de drukte heeft Moeder het ook helemaal vergeten en dat vind ik niet zo leuk!”

„Waar trakteer je nu op??”, vraagt Wim spottend. „Beroerder had je het niet kunnen treffen, hè!”

Daar komen de vrouwen en meisjes aan!

Maar er is er niet één, die een koffer draagt!

Die hebben de bedienden allemaal hierheen gebracht en de Jap kijkt wel een beetje op z'n neus...

Op een afstand van ongeveer vijftig meter van hen af moeten de vrouwen zich opstellen. Hans ziet Moeder en z'n zusjes en roept heel hard om hun aandacht te trekken.

Wim doet hetzelfde met zijn familie en de anderen schreeuwen mee. Het is een begroeting van je welste! !

Daar schieten de bedienden met de koffers op de vrouwen toe

en vóór de Jap goed weet, wat er gebeurt, brengen ze de bagage keurig bij de dames!

„Ziezo!”, zegt meneer Haak, „nu kunnen de Jappen een voorbeeld nemen hoe het moet!”

Als de storm van begroeting wat geluwd is, probeert Hans contact te krijgen met Moeder. En dat lukt!!

Moeder wenkt hem, dat hij proberen moet, nog even bij haar te komen, maar Hans durft eigenlijk niet goed. Wat zal de Jap doen, als hij de groep verlaat?

Maar hij aarzelt niet lang. „Ik ga even naar Moeder, hoor!”, zegt hij tegen Wim. „Ze roept me. Als de Jap naar me vraagt, moet je maar zeggen, dat ik dadelijk terug ben,” voegt hij er spottend aan toe.

En dan neemt hij een ren!!!

„Riep u me?”, vraagt hij hijgend, als hij bij Moeder is.

„Ja, jongen, we hebben vanmorgen helemaal vergeten je te feliciteren, vind je dat niet vreselijk dom van ons? Je bent er toch niet boos om, hoop ik. Hier is je cadeautje van Truusje, Willy en mij, hoor. Een mooi jongensboek!”

Hans weet niet, hoe hij het heeft.

„Een cadeautje?”, zegt hij verlegen, „hoe hebt u dat voor elkaar gekregen?”

„Dat heeft Achmad een paar dagen geleden in de stad voor me gehaald. Maar ga nu gauw terug, jō, want ik zie de Jap al kijken! Dag! Geef me nog gauw een zoen!”

Nou, die kan Moeder krijgen, al waren het er twee! !

Gelukkig treft Hans het, dat de Jap het erg druk heeft, want zijn slippertje heeft geen ernstiger gevolgen dan dat de mensen, die in zijn buurt staan, hem allemaal komen gelukwensen met z'n verjaardag. Dat heeft Wim hun zeker verteld.

Het begint erg warm te worden op de Esplanade.

Verderop staan wel wat bomen, maar de Jap verbiedt de mensen daaronder te gaan zitten.

Bij de vrouwengroep klinkt voortdurend gehuil van kleine kinderen, die last krijgen van de hitte.

Het wordt elf uur, twaalf uur en nog steeds staan de mensen in grote groepen bijeen gedreven te wachten. Waarop? Niemand, die het weet.

Japanse officieren drentelen heen en weer en schildwachten houden een oog in het zeil.

Eindelijk komt dan het bevel voor de vrouwen en kinderen om op te stappen.

Ze moeten naar het station. Haastig pakken ze hun spulletjes bij elkaar, want nu heeft de Jap ineens erg veel haast. De soldaten schreeuwen, dat ze moeten voortmaken en als het niet vlug genoeg naar hun zin gebeurt, beginnen ze te schoppen naar alles, wat hun voor de voeten komt.

Voor de mannen is het een vreselijk gezicht, hoe hun vrouwen en kinderen afgesnauwd en geschopt worden.

De „ballenjongens,” die het dichtst bij de vrouwen staan, kunnen het niet langer aanzien. Plotseling rennen ze naar de vrouwen toe en storen er zich niet aan, dat de Jap hevig protesteert. Maar ze gaan de vrouwen en kinderen helpen en lopen met hen mee, het station binnen!

„Dat is goed werk!”, roept meneer Haak uit. „En je ziet, dat de Jap er niets tegen doet!”

Pas tegen twee uur mogen de anderen vertrekken.

Eerst gaan de „ballenjongens” er van door. Die vertrekken niet per trein, maar gaan de stad weer in. Waarheen, dat weet niemand. Later vernamen de jongens, dat ze in een der scholen geïnterneerd zijn.

En dan vertrekt de groep, waar Hans en Wim bij horen.

Op het station staat een trein van goederenwagens klaar, maar er is niemand, die aanstalten maakt om in te stappen.

„Ze denken bij geval toch niet, dat wij beesten zijn?”, vraagt er iemand.

„Er zal ons geen enkele vernedering bespaard blijven, mannen!”, zegt een ander. „Als de Jap ons vernederen kan, zal hij het niet laten. Hij heeft er natuurlijk op gerekend, dat het station vol publiek zou staan, maar nu vergist hij zich weer lelijk!”

Inderdaad, het perron is zo goed als leeg. Alleen enkele Batakse spoorwegbeambten lopen heen en weer en één ervan zegt, dat de Blanda's moeten instappen. Hij zegt het op een toon, alsof hij om vergeving vraagt...

„Kom, mensen!”, roept er één, „als de vrouwen deze vernedering hebben ondergaan, kunnen wij er ook wel tegen. Vooruit, laten we maar instappen!”

Met opzet heeft de Jap goederenwagens genomen, waarin de vorige dag nog vee vervoerd is. En de wagens zijn niet schoongemaakt... Een enkele trage passagier wordt met de kolf van het geweer tot spoed aangemaand en dan gaan de hekken dicht en op slot!

Hans en Wim treffen het: ze zitten dichtbij de ingang en krijgen

nog wat frisse lucht. Maar binnenin de wagen is het niet uit te houden van de stank.

Tot overmaat van ramp gaat de trein eerst nog wat rangeren en dat gaat niet bepaald voorzichtig. De mensen, die op elkaar gepakt staan als haringen in een ton, worden hardhandig door elkaar gegooid en een oude man stoot daardoor het hoofd tegen een ijzeren haak. Het bloed stroomt eruit.

Maar dan rijden ze toch het station uit, richting Belawan.

„We gaan naar de haven!”, zegt Wim. „Dezelfde kant uit als onze militairen!”

Een tien, vijftien kilometer buiten Medan passeert de trein het vrouwenkamp!

Langs het prikkeldraad staan honderden vrouwen en kinderen te wachten!

Het is het laatste afscheid van elkaar.

Hoelang zal het duren, voor ze elkaar weer zien? Als ze elkaar ooit nog zullen terugzien...

Hans en Wim kijken goed uit, of ze hun moeders nog ontdekken kunnen, maar vergeefs.

„Jammer!”, zegt Hans.

„Niets aan te doen!”, zegt Wim en ze gaan weer op hun koffer zitten.

IN HET GEVANGENKAMP...

Hans en Wim zijn al dikwijls op Belawan geweest. Het was vroeger een geliefkoosd uitstapje, op zaterdagmiddag met de auto naar Belawan te gaan, om een of andere kennis weg te brengen naar boord.

Op de boot was altijd wel wat te zien en te beleven!

Vlak aan de haven stond een groot restaurant en als de boot om 5 uur was weggevaren, ging de hele familie vaak een koele drank halen.

Maar op deze wijze waren ze nog nooit op Belawan gekomen.

„Als je het mij vraagt, vind ik, dat de Jappen er maar rare manieren op na houden!”, zegt meneer Haak.

„Ik denk, dat ze in Japan ook zo reizen!”, veronderstelt zijn buurman.

Hans en Wim moeten erom lachen.

In deze omstandigheden is het 't beste om maar grapjes te maken, dat helpt je door heel wat narigheden heen. „Galgehumor” noemen ze dat.

Als de trein stopt, worden de hekken opengemaakt en op schreeuwelijke toon maken de Jappen duidelijk, dat de passagiers moeten uitstappen.

Aan de overzijde van de spoorrails ligt het kamp!

De poort staat wagenwijd open en de Japanse bloedvlag wappert erboven.

Langzaam gaat de stoet naar binnen.

Maar daar worden ze opgewacht door de mensen, die de vorige dagen al geïnterneerd zijn. En daar zijn heel wat vrienden en bekenden onder!

Voor de meesten is het een hartelijk weerzien!

„Kom maar mee! We hebben nog wel een plaatsje voor jullie opengehouden!”, roepen ze.

Wie een goede kennis of vriend ontmoet, wordt door hem meegetroond, het kamp in.

Het bestaat uit een hele serie barakken, die er van buiten keurig uitzien. Elke barak is onderverdeeld in twintig aparte kamertjes,



Stil, plat blijven liggen, anders ben je er bij (blz. 107)

met een klein voorgalerijtje. De kamertjes zijn niet groot: twee bij twee meter, maar voldoende om er twee personen in te stoppen. Hans en Wim blijven angstvallig bij elkaar. Ze hebben afgesproken, dit zo lang mogelijk vol te houden.

Ze komen aan bij de barakken, die nog onbezet zijn en al gauw hebben ze een kamertje ontdekt, dat hun wel aanstaat: precies op de hoek! Nu hebben ze dus maar aan één kant burens. En hun kamer heeft ook nog uitzicht op het grote grasveld, dat er vlak naast ligt.

„Boffen wij even?“, roept Wim uit. „Hier zitten we heus niet slecht, jō!“

„Maar de meubels staan me niet erg aan!“, zegt Hans. „Heb je die al gezien?“

Wim loopt er nog in ook: hij gaat naar binnen, maar ziet niets anders dan drie kale muren en een cementen vloer.

„Snap jij nu, waar we op zitten moeten?“, vraagt hij.

Ze gaan eens een kijkje nemen bij de burens. Maar daar zijn al evenmin stoelen en tafels. De meesten zitten op hun koffers en kijken verwezen voor zich. De overgang is dan ook wel erg groot: gisteren zaten ze nog in de clubfauteuils in hun geriefelijke huizen, van alle gemakken voorzien, en nu zitten ze in een kaal hokje, zonder meubels, zonder licht, zonder water,...

„Ga je mee, dan lopen we eens langs de andere barakken!“, stelt Wim voor. „Kijken, hoe die er uitzien!“

Maar daar is het al niet veel beter. Het enige verschil is, dat hun matrassen al aangekomen zijn en dat ze hun klamboes hebben opgehangen. Verder missen ze ook alle comfort.

„Het zal wel wennen, jongens!“, zegt meneer Krouwels, die ze in één der verste barakken ontmoeten. „Straks komen jullie matrassen ook wel en dan heb je tenminste iets zachts om op te zitten. Maar je mag wel goed opletten, want de Jappen hebben de hele mikmak in de war gegooid. Gisteren waren hier matrassen die voor de vrouwen bestemd zijn! En verscheidenen van ons hebben helemaal nog niets!“

De jongens gaan terug.

„We moesten maar beginnen met de kamer wat uit te baggeren!“, zegt Hans.

Het resultaat is niet bepaald denderend...

De Jap heeft slecht gezorgd. Er is niets, maar dan ook niets in orde, om enkele honderden mensen te herbergen: geen stoel, geen bankje zelfs, geen matrassen, geen klamboes, geen bezems, geen water...

Ja, ergens tussen de barakken is een badgelegenheid, maar het water siepelt langzaam uit een kraantje en is lang niet voldoende voor de dorst, laat staan er ook nog mee te baden...

Het grasveld is door een prikkeldraadversperring in tweeën verdeeld en aan de overkant blijken onze militairen gehuisvest te zijn.

„Zullen we vader nog te zien krijgen?“, vraagt Hans.

„Nou, 't moet al heel gek gaan, als ik hem niet te spreken krijg“. zegt Wim.

Maar... de Jap verbiedt het contact tussen burgers en militairen en waakzame schildwachten zorgen ervoor, dat de Europeanen gehoorzamen!

De eerste nacht in dit kamp zal Hans nooit vergeten.

Omdat de Jap geen enkele lamp geeft, gaat iedereen naar binnen als 't om zes uur donker wordt. Gelukkig is er een maantje, maar van buiten blijven is geen sprake: je wordt opgegeten door de muskieten...

Eerst zitten Hans en Wim nog wat op hun koffer, de rug tegen de muur, met elkaar te praten. Als 't stil wordt in 't kamp, proberen ze te gaan slapen. Maar hoe...

Zittend slapen kunnen ze niet, liggend gaat 't niet.

Ten slotte, na veel hopeloos geprobeer, halen ze wat kleren uit de koffer en leggen die onder zich. En een zakdoek over het gezicht, tegen de muskieten.

Tot twaalf uur slaapt Hans. Maar dan wordt hij wakker. Zijn heup, waar hij op gelegen heeft, doet zo'n pijn. Evenals z'n schouder. Hij komt overeind en gaat naar buiten. Na een poosje probeert hij weer eens te slapen. 't Duurt tot één uur. En dan tot half drie... En zo tobt hij die nacht door.

Wat is hij blij, als eindelijk de nieuwe dag zich aankondigt!

En Wim niet minder.

De tweede dag in 't kamp verloopt al minder stroef. Hans ontdekt een oud kippenhok en hij sloopt er een paar planken af om op de cementen vloer te leggen. Een paar klosjes eronder en ze veren iets, zodat het nieuwe bed heel wat beter bevalt dan de harde vloer...

Ze leren, hoe ze havermoutpap moeten koken.

Ze leren, hoe ze baden moeten met een minimum aan water.

Ze vinden een roestige spijker, die ze met een grote steen juichend in de muur slaan om hun klamboe eraan op te hangen.

Op een vuilnisbelt achter in 't kamp vinden ze een paar lege blikjes, die ze als schatten meenemen naar hun hokje.

Een leeg blikje, een roestige spijker, een lege klapperdop, dat

worden de schatten in dit kamp. Slechts enkele dagen is 't nog maar geleden, dat ze naar dit soort dingen niet omkeken! !

Wat kan 't toch snel veranderen!

De eertijds zo rijke Europeanen, die voor kort in weelde leefden, zijn nu verrukt, als de Jap een bezem uitdeelt en wat onrijpe pi-sangs rondddeelt...

Maar elke dag kijkt Hans hunkerend naar de overkant van 't grasveld.

Daar is Vader! O, kreeg hij maar eens de kans, hem te zien, even met hem te praten! !

Maar de Jap blijft 't verbieden en de schildwachten spotten er niet mee...

Tot... op zekere middag het bericht komt, dat ze straks de militairen mogen ontmoeten!

Dat bericht wordt met een hoeraatje ontvangen en Hans en Wim staan te popelen van ongeduld! Eindelijk, om vijf uur mogen ze het grasveld op!

Maar, de burgers kennen de Jap nog niet!

De soldaten komen terug van de haven, waar ze voor de Jap hebben gewerkt en om half zes zullen ze aan de draad mogen komen. Maar al wat er komt, geen militair! Het wordt zes uur, half zeven...

En de burgers wachten maar...

Plots komen er een paar schildwachten het grasveld opdraven en drijven met veel geschreeuw de burgers terug. Wie niet vlug genoeg gaat, krijgt een paar flinke stompen met de geweercolf... En dat is alles, wat er van de belofte overblijft!

„Wat een gemene lui!“, zegt Hans. „Ons eerst blij maken en dan met het geweer weggagen!“

„Een goede leer voor de volgende keer!“, antwoordt Wim. „Ik loop er niet meer in!“

Maar een paar dagen later moeten ze bij de kampeiding komen. „We hebben jongens nodig, die voor ons kamp het eten uit de militaire keuken halen en dat kunnen jullie wel eens doen!“, zegt meneer Kaag, één der kampeiders.

„Graag, meneer!“, roept Hans. „Vandaag al?“

„Vandaag al en morgen ook nog! Dat gaat zo: iedere jongen, die in het kamp van de militairen familie heeft zitten, krijgt de kans die te gaan opzoeken. Ieder op z'n beurt. Vandaag gaan jullie dus naar de keuken en geven daar op, wie je wenst te spreken. De kok, die ook voor de soldaten kookt, geeft de boodschap door en morgen, als jullie voor de tweede keer gaan, kun je dus je vader spreken! Nou, hoe is-t-ie?“

Hans en Wim glunderen. „Dat komt dik in orde, meneer!”, belooft Wim. „Zegt u maar, hoe laat we moeten gaan en dan zijn we present!”

Om half vijf gaan ze met een paar mannen mee naar het militaire kamp.

De kok neemt nauwkeurig de namen op van Hans en Wim z'n vader en belooft, dat ze morgenmiddag aanwezig zullen zijn.

„Zo belangrijk kan de dienst niet zijn, of ze zijn hier, hoor!”, zegt hij nog.

En dat komt precies zo uit.

Hun vaders staan al met ongeduld op hen te wachten, als ze om half vijf in de keuken komen en het is een hartroerend weerzien!

Vader vraagt honderd uit naar Moeder en de meisjes en Hans informeert naar wat er toch is voorgevallen, dat Vader nu majoor is geworden. Daar is hij brandend nieuwsgierig naar!

„Dat vertel ik je later wel eens, jongen, want dat is nu niet zo belangrijk! Vertel eens, hebben jullie nog contact met het vrouwenkamp?”

„Nog niets gehoord, Vader, maar Moeder heeft me dit meegegeven voor u!”, antwoordt Hans en hij haalt van onder zijn overhemd het hijbeltje tevoorschijn met de brief erin.

Vader heeft tranen in de ogen, als hij het aanpakt.

„Jongen, wat ben ik daar blij mee!”, zegt hij zachtjes. „Ik vond het al zo vervelend, dat ik geen bijbeltje had. En nu heb ik er een, met nog wel een brief erin van Moeder!”

Wat is dat halfuurtje weerzien gauw voorbij! Maar de kok durft het toch niet te rekken. „We zouden de anderen erdoor in gevaar brengen.” zegt hij, „en op deze manier hebben we toch een goed contact met elkaar. Iedereen wil ervan profiteren, dus moeten we ons aan de regel houden!”

„k Wou, dat ik vaste etenshaler werd!”, zegt Hans, als ze weer onderweg naar hun kamp zijn.

Op zekere dag komt er in het burgerkamp een grobak binnenrijden, beladen met balken en planken en allerlei timmergereedschap. Op een open plekje, dichtbij de barak van Hans en Wim, wordt de vracht gelost en van de grobak-voerder vernemen de jongens, dat dit materiaal bestemd is voor een keuken.

„Een keuken?”, vraagt Wim verwonderd, „en we halen ons eten altijd uit het andere kamp!”

„Dat weet ik niet, sinjo!”, antwoordt de man, „maar ik heb gehoord, dat hier een keuken gebouwd zal worden!”

Dat geeft een hele teleurstelling! Want, als die keuken klaar is, kunnen ze niet meer naar Vader toe!!

Een groot lichtpunt in deze duisternis is, dat iedereen zijn best doet om de bouw van de keuken zo lang mogelijk uit te stellen: de aan- nemer vindt het helemaal niet erg, als hij 's morgens tot de ont- dekking komt, dat meer dan de helft van z'n planken verdwenen en zijn zaag spoorloos is. Ook vindt hij het niet vreemd, dat er plotseling overal stoeltjes en bankjes in het kamp verschijnen, die kennelijk gemaakt zijn van zijn hout...

Spijkers verdwijnen er bij dozijnen en hoeveel hamers en nijptan- gen er al „zoek geraakt” zijn, weet hij niet meer.

„'k Zet ze allemaal op de rekening van de Jap!”, belooft hij plechtig en de Jap, gewend aan diefstal, tekent graag akkoord...

Hans en Wim beproeven hun timmerkunst ook, maar het resultaat is niet evenredig aan hun ijver, want als het eerste bankje „klaar” is en Hans erop gaat zitten, zakt het scheef en geruisloos in elkaar! Een meneer uit hun barak heeft het stiekem staan afkijken en scha- tert het uit!

„Jullie kunnen beter eten-halen dan timmeren!”, zegt hij lachend.

„Ik heb een voorstel, jongens! Als jullie voortaan voor mij eten halen, als het mijn beurt is om naar de keuken te gaan, timmer ik twee bankjes voor jullie. Maar je moet zelf voor het hout zorgen!

„Wilt u dan zelf niet naar de soldaten, meneer?”, vraagt Wim verbaasd.

„Ik heb er geen familie bij, jongens, en dat gesjouw is niets voor mij. Dus als jullie het voor me wilt doen, dan graag!”

„Dat is een goede ruil!”, vindt Hans en Wim is het er roerend mee eens.

De zondagen in het kamp vinden de jongens de vreemdste dagen van de week.

De militairen gaan dan niet naar de haven en 's avonds hebben ze op het grote grasveld een „kerkdienst.” Op veelvuldig verzoek van de burgers staat de legerpredikant dan zo dichtbij het prikkeldraad, dat de burgers zijn stem ook kunnen verstaan. Tussen de twee groepen in lopen de schildwachten heen en weer om te voorkomen, dat er contact ontstaat tussen soldaten en burgers...

Hans en Wim gaan trouw naar die diensten toe.

De legerpredikant is een dominee uit Medan, die ze heel goed kennen, maar ze vinden, dat hij heel anders preekt, dan vroeger thuis! „Veel gewoner, veel echter,” zeggen ze.

Na een paar weken wordt toegestaan, dat de dominee 's zondags-

morgens in het burgerkamp komt preken en dat is al een hele stap in de goede richting, want er is verder geen enkele geestelijke verzorging in het kamp.

Ook komt er een militaire dokter dagelijks spreekuur houden.

Van lieverlede komt het kamp dus in orde, hoewel er nog van alles ontbreekt.

Er worden badgegelegenheden bijgebouwd, er komt een winkeltje, waar men het een en ander kopen kan..., als je tenminste geld hebt. Hans en Wim hebben gelukkig wat van hun moeder meegekregen en van hun vader krijgen ze ook wat, dus voorlopig kunnen ze nog voort!

Maar, waar hun matrassen gebleven zijn, is een volkomen raadsel. Bij de laatste zending, die in het kamp binnenkwam, waren ze er niet bij. Maar de kampleiding had er nog wat te verdelen, want de vrouwenmatrassen wilde de Jap niet meer terugnemen.

Hans heeft er een gekregen en Wim ook, maar toen die de zijne openmaakte, rolden er damesjurken uit... Die heeft hij toen maar bij de kampleiding ingeleverd!

De Jap wijst alle protesten van de hand, met de hoogmoedige mededeling, dat minstens de helft der matrassen dan toch maar op de plaats van bestemming is gekomen...

Aan het voedsel zijn de jongens ook wat gewend geraakt en dat is maar goed ook, want anders hadden ze honger moeten lijden.

Er zijn heren, die menen, dat ze de rijst, die de Jap verstrekt, niet verdragen kunnen en de jongens zijn er goed mee: die mogen hun porties halen!

In de toko kopen die luxe mensen aardappelen en koken ze op een houtskoolvuurtje.

„Die hebben meer geld dan wij!”, zegt Wim, „maar of ze ook zo lekker eten als wij, betwijfel ik!”

Hans' vader geeft de jongens groot gelijk: hoe eerder je je weet aan te passen aan de nieuwe omstandigheden, des te beter het is!

Plotseling heft de Jap het verbod om op het grasveld met de militairen te praten, op en krijgen de burgers en de soldaten verlof 's avonds met elkaar aan de draad te spreken zolang ze maar willen. Vanwaar die plotselinge goedheid? ?

Sommigen vertrouwen het niet erg en kijken de kat eens uit de boom. Maar, als het avond aan avond goed verloopt, komen ze toch ook.

En zo wordt het 30 april, de verjaardag van Prinses Juliana.

Het menu uit de keuken vermeldt: „oranje-wortelen!” en 's avonds zal er op het veld een grote bijeenkomst gehouden worden. Dagen

van tevoren wordt er al over gesproken, wat er dan „gedaan” zal worden.

Alle militairen, van hoog tot laag, worden op het veld geroepen en moeten in de houding staan, als de luitenant-kolonel verschijnt. Hij spreekt de manschappen toe en de burgers kunnen hem duidelijk horen.

Er volgt een ontroerend moment: de Jap heeft verboden, dat het Wilhelmus gezongen zal worden, maar daar hebben de soldaten wat op gevonden.

Eén der officieren gaat op een verhoging staan en alle militairen en burgers wordt verzocht in de houding te gaan staan.

Als ons volkslied dan niet gezongen mag worden, zal het gedeclameerd worden, want de Jap heeft vergeten dit ook te verbieden! Het wordt doodstil op het grote veld.

De Jappen, die de wacht houden, weten niet goed, wat er gebeuren gaat, maar houden een wakend oogje in het zeil...

En dan klinkt plechtig door de avondstille de mooie stem van de officier, die op onvergetelijke wijze het Wilhelmus van Nassauen opzegt.

Zo iets plechtigs heeft Hans nog nooit meegemaakt en het maakt op hem een onuitwisbare indruk.

Het ene couplet volgt op het andere en allen, die ontroerd luisteren, staan stram in de houding en verroeren geen vin.

De Japanse bewakers voelen, dat er iets zeer bijzonders aan de hand is en raken er een beetje door van streek. Een der officieren, die erbij staat, neemt onwillekeurig ook de houding aan. Ook hij komt onder de bekoring van dit plechtig ogenblik. En op slag doen alle bewakers hetzelfde...

Minutenlang staan zo alle Nederlanders zowel als Japanners, gezamenlijk te luisteren naar het prachtige Nederlandse volkslied!

„Oorlof mijn arme schapen, die zijt in grote nood!

Uw Herder zal niet slapen, al zijt ge nu verstrooid!”

Bij deze woorden, die thans van zo bijzondere betekenis zijn, springen de tranen in de ogen van talloze toehoorders en Wim en Hans hebben grote moeite niet te huilen van ontroering.

Als de laatste woorden over het veld verklinken, blijft het nog vele ogenblikken doodstil.

Niemand durft het eerste woord te spreken, bang om deze plechtige steming te verbreken.

Ineens roept de Luitenant-kolonel „Leve de Koningin!” en dan davert deze roep, door honderden monden overgenomen, over het veld en breekt de spanning, waarin allen verkeerden.

In keurige rijen marcheren de soldaten onder kommando van hun officieren van het veld en begeven zich naar hun verblijven.

En ook de burgers verlaten het veld...

„Zo iets heb ik nog nooit gehoord!”, hoort Hans iemand zeggen.

„Het leek wel een kerkdiens! Ik zou wel willen weten, wie die officier is, die zo prachtig kan voordragen!”

„Dat was meneer Grendel, meneer!”, zegt Wim. „Ik ken hem wel, want hij woont bij ons in de buurt!”

„Die naam zal ik onthouden!”, antwoordt de man. „Want hij is waard om ervoor bedankt te worden!”

En dan komt ineens als een donderslag uit heldere hemel het bericht, dat de Nederlandse militairen zullen worden afgevoerd...

Grote ontsteltenis allerwegen...

Want wat dat betekent, begrijpt iedereen.

Zolang je nog op Sumatra bent, ben je op bekend terrein en voel je je nog thuis. Maar waar zullen de Jappen je heen brengen?

Afgevoerd, dat wil ook zeggen, dat de Jap daartoe de macht heeft en dat er dus geen sprake van is, dat de bondgenoten in de buurt zijn!

Het wil zeggen, dat de Jap op zee dus nog steeds de baas is en met onze soldaten kan doen, wat hij wil.

En, wat zal er met de burgers gebeuren?

Er heerst in het kamp een gedrukte stemming, alsof er doden te betreuren zijn. De jongens durven niet meer te stoeien en te ravotten, omdat ze bang zijn hun kampgenoten daarmee te ergeren. Er zijn vaders, die hun zonen niet meer zullen terugzien en zonen, die hun vaders moeten missen.

Het dagelijkse contact dat er bestond, wordt plotseling afgebroken en langs de draad lopen de schildwachten weer...

Hans en Wim hebben het bericht ook gehoord en kunnen het eerst niet geloven. Gisteravond hebben ze nog een tijd met Vader gesproken en niemand kon vermoeden, dat dat de laatste keer was...

„Maar de Jappen zullen ons toch zeker wel toestaan om afscheid te nemen?”, vraagt Hans aan de kampleider.

„Ik vrees van niet, jongens, want er mag vandaag ook niemand het eten in de militaire keuken gaan halen. Het wordt door een paar Jappen gebracht!”

Maar Wim en Hans gaan met deze regeling van de Jap niet akkoord.

„Het moet toch twel erg gek gaan, als we geen kans zien, Vader nog even te spreken!”, zeggen ze tegen elkaar.

Maar hoe dat moet, weten ze zelf niet.

Lange tijd staan ze te kijken, hoe de schildwachten hun taak vervullen. Ze lopen in drie groepen van twee, zodat er maar betrekkelijk kleine stukken zijn, die af en toe „leeg” zijn.

„Zie je dat?“, vraagt Hans aan Wim. „Vanavond, als het donker is, zijn die gedeelten precies groot genoeg om er tussen door te glippen. Durf jij?”

„Durven?“, zegt Wim, „als het moet durf ik alles. Ik wil en zal Vader nog een keer zien, voor hij vertrekt!”

De jongens wachten af tot het goed donker is en dan gaan ze hun waagstuk proberen. Ze weten vooruit, dat het een waagstuk is en dat ze behoorlijk gestraft zullen worden, als de Jap hen te pakken krijgt.

Ze hebben hun overhemd uitgedaan, want dat is te wit voor dit avontuur.

Voorzichtig sluipen ze het veld op tot ze dicht genoeg bij de draad zijn om de schildwachten te onderscheiden.

Daar komen er een paar aan! Ze lopen door en hebben de jongens niet gezien. Een pas of tien verder ontmoeten ze hun kameraden en mompelen wat tegen elkaar. Ook dit tweetal loopt door zonder iets verdachts te zien en nu duurt het vrij lang voor het volgende tweetal komt.

De jongens fluisteren heel zacht tegen elkaar, dat ze moeten proberen nu onder de draad door te kruipen. Dan hebben ze de grootste kans niet betrap te worden.

Daar komt het eerste tweetal alweer terug, groeten hun tegenliggers een pas of twaalf verder en als die ook gepasseerd zijn, geeft Hans aan Wim het sein om te handelen.

Als slangen kruipen ze naar de versperring. Hans tilt de onderste draad wat omhoog en Wim kruipt eronder door en houdt de draad dan op zijn beurt voor Hans omhoog!

Ze zijn eronder door!!! nu vlug verder kruipen, voor de Jap er aankomt!

Daar horen ze al voetstappen. Stil! plat blijven liggen, anders zijn ze erbij!

De Jap heeft gelukkig niets gemerkt, want het tweetal loopt normaal door!

Maar de jongens zijn er nog niet!

Het is nog een heel eind voor ze bij de militairen zijn. Maar het moeilijkste hebben ze nu toch achter de rug, want als ze in de lichtkring van het soldatenkamp komen, zien ze de militairen druk heen en weer lopen.

„Hé!“, roept Hans zachtjes, om de aandacht te trekken.

Eén der soldaten kijkt zoekend de duisternis in, als om te ontdekken, wie daar geroepen heeft.

„Hé!”, roept Hans nog eens, „is alles veilig? Blijf niet staan, anders merken ze wat!”

De soldaat begrijpt gelukkig, wat er aan het handje is. Hij neemt een mand op, die bij hem in de buurt staat en loopt een eindje het veld op, alsof hij hem daar wil leeggooien.

„Wie roept daar?”, vraagt hij zachtjes.

„Ik!”, zegt Hans, niet al te snugger, want nu weet de soldaat nog niets!

„Wat moeten jullie?”

„Is alles veilig? Kunnen we doorlopen?”

„O, nu begrijp ik het. Ja, hoor, kom maar gerust! Op 't ogenblik hebben de Jappen het te druk om hier te zijn!”

Voorzichtig komen Wim en Hans uit het beschermende donker tevoorschijn.

„We komen Vader opzoeken!”, legt Wim uit. „Jullie gaan weg, hè?”

„Gauw! Kom hier in dit kamertje”, zegt de soldaat haastig en hij brengt hen in het eerste het beste hokje dat ze bereiken kunnen.

„Dat is ook gewaagd, om hier te komen!”, zegt hij bewonderend.

„Jullie durven, dat moet ik zeggen!”

„Ja, maar we willen Vader nog even spreken, voor hij weggaat, zie je?”, vertelt Wim. „Kun jij mijn vader even roepen en die van m'n vriend ook?”

„Nou!”, zegt de soldaat aarzelend, „als je me eerst eens vertelt, wie jullie vaders zijn, kan ik het proberen. Maar of het lukt, weet ik niet!”

De jongens geven de namen op en de soldaat verdwijnt.

Daar staan ze nu samen in het kamertje van de militairen. Ze kijken eens om zich heen en zien, dat de soldaten met z'n vieren een hokje bewonen.

„Die zullen het ook niet ruim hebben!”, merkt Hans op. „Wij vinden het met ons tweeën al zo benauwd!”

Daar stapt iemand de kamer binnen en hij is niet weinig verbaasd, twee jongens aan te treffen. „As-je-me-nou!”, roept hij uit. „Wie zijn jullie?”

„Stil!”, antwoordt Wim, „we zijn hierheen geslopen, om Vader nog even te spreken. Verraad ons alstublieft niet!”

„Verraden? Ik?”, zegt de ander stom verbaasd. „Ik ben toch niet getikt? ? !”

Dan vertellen de jongens hoe ze hier gekomen zijn en dat een soldaat al op weg is, om hun vaders te halen.

Ook deze soldaat is vol bewondering. Hij kijkt de jongens stuk voor stuk nog eens aan en wil weten, hoe oud ze wel zijn?

„Dat belooft wat voor de toekomst!”, zegt hij lachend. „Als we boven in de bergen allemaal zulke kerels hadden gehad, had de Jap ons nooit te pakken gekregen!”

„Waar gaan jullie heen?”, vraagt Wim, niet weinig gestreeld door de lof.

„Dat weten we nog niet, maar het zal geen plezierreisje worden, vrees ik!”

„Nou moeten jullie zeker alles achterlaten, hè?”

„Daar heeft de Jap niks van gezegd, dus we pakken alles maar in, wat we bij ons hebben. En wat we bij de haven gestolen hebben!”

„Konden jullie daar dan wat stelen?”

„Ja, genoeg. Eigenlijk lag er veel meer om mee te nemen, maar we konden niet meer dragen dan dit!”, wijst de soldaat aan en de jongens zien een hele stapel blikken staan met boter, groenten, vlees, gehakt, worst en noem maar op! Allemaal van uitstekende kwaliteit!

De soldaat vertelt, hoe ze voor de Jappen de pakhuizen aan de haven moesten leeghalen en de inhoud op grote vrachtwagens laden. Die zijn alle naar Medan gereden. Maar „per ongeluk” lieten ze wel eens een kist vallen, zodat die opensprong... En de blikjes verdeelden ze onder elkaar.

„Hier!”, zegt de soldaat, „die zijn voor jullie!” en hij geeft hun een paar blikjes met worst. „Zulke kranige jongens lusten wel wat, ja?”

Dankbaar accepteren ze het geschenk, maar weten nog niet, hoe ze hun cadeau moeten meenemen. Maar dat is van later zorg!

Daar komt Hans z'n vader binnen!

„Wel heb ik van m'n leven!”, zegt hij lachend. „Hoe hebben jullie dat voor elkaar gekregen?”

„Ik wilde u zo graag nog een keer zien!”, zegt Hans, „en Wim is ook meegekomen!”

„Maar waren er dan geen schildwachten?”

„Die hebben ons niet in de gaten gehad, Vader! Weet u al, waar u heengaat?”

„Was dat maar waar, jongen!”

Even later is ook Wims vader present en die is al even verbaasd. De soldaten gaan naar buiten en beloven een oogje in het zeil te houden, voor het geval er toch plotseling een Jap mocht verschijnen.

De jongens praten een hele tijd met hun vaders en die maken van deze gelegenheid een dankbaar gebruik, om hun jongens nog allerlei raadgevingen en wat geld mee te geven.

„Wees er zuinig mee, want het zal lang duren, voor we jullie weer wat kunnen geven!”, zegt Wims vader. „En wees trouwe kameraden voor elkaar! Laat elkaar niet in de steek, hoor, want de Jap is een geraffineerde vijand, die erop uit is alle vriendschap uit te roeien! En als jullie kans zien, moeten jullie ervoor zorgen, dat deze briefjes nog in het vrouwenkamp komen! Lukt het niet, vernietig ze dan maar, maar zorg ervoor, dat ze niet in handen van de Jap vallen!”

„En nu zou ik, als ik jullie was, proberen, weer in het burgerkamp te komen, jongens!”, raadt Hans' vader hun aan. „Wij moeten nog zoveel in orde maken en we hebben elkaar fijn nog even gezien en gesproken. God zegene jullie, jongens! Vaarwel!”

Hans en Wim geven hun vader een stevige zoen, maar huilen niet! Voor geen geld van de wereld.

De soldaten kijken nog eens goed, of de kust veilig is en dan verdwijnen de jongens. De blikken met worst hebben ze bij zich! !

Ze sluipen weer tot de versperring en wachten rustig af, tot de schildwachten gepasseerd zijn. Dan geven ze elkaar het teken om onder de draad door te glijpen.

Het lukt wonderwel voor de tweede keer! !

Maar ze zijn nog niet in hun kamp! !

Want ze weten niet, dat de Japanse kommandant inmiddels ook een wacht heeft uitgezet aan de andere kant van het prikkeldraad! En als de jongens al denken, dat het gevaar voorbij is en opstaan om het laatste stukje te lopen, worden ze plotseling aangeroept! Ze schrikken zich naar en blijven als versteend staan!

Nog een keer roept de schildwacht, nu een beetje harder! En dan begrijpen Wim en Hans, dat ze erbij zijn! Als bij afspraak werpen ze hun blikken weg!

In snauwerig Japans beduidt de man, dat de jongens mee moeten en hij laat hen voor zich uitlopen, zodat vluchten uitgesloten is.

„Waar zal die vent ons heenbrengen?”, vraagt Hans fluisterend aan Wim.

De officier kijkt verbaasd op, als de schildwacht twee knapen binnenleidt. Er volgt een gesprek, waarvan de jongens niets verstaan, maar ze zien wel, dat de officier niet zo erg kwaad is.

Hij geeft de wacht opdracht de jongens weg te brengen en die sluit hen op in een klein donker kamertje, ergens in het militaire kamp!

Daar zitten ze nu.

Ondervraagd zijn ze gelukkig nog niet, maar dat zal nog wel komen, vermoeden ze.

„Wat doen we met de briefjes voor Moeder?“, vraagt Wim, als ze wat aan het donkere hol gewend zijn.

„Vader zei, dat we ze in geval van nood vernietigen moesten! Maar daar heb ik weinig zin in!“, antwoordt Hans. „Stel je voor, dat we morgen gefouilleerd worden!“

„Ik stop dat van mij in m'n schoen!“, zegt Wim. „M'n zool zit toch een beetje los. Het kan er precies tussen. Dat van jou kan er nog wel bij! Geef maar op!“

Wat duurt een nacht lang, als je samen opgesloten zit in een hok, dat te klein is om er languit in te kunnen liggen! Af en toe zitten ze wat op de hurken, maar dat houdt je ook niet lang vol!

Honderd keer vragen ze zich af, wat de Jap morgen met hen zal doen, maar ze vinden er geen afdoend antwoord op.

„Die officier was helemaal niet zo kwaad!“, zegt Wim.

„Ik vertrouw geen enkele Jap meer!“, zegt Hans.

„Maar hij vertrouwt ook geen enkele Hollander meer!“, zegt Wim lachend, „en daar heeft hij ook wel redenen voor! Dat zie je aan ons!“

Daar horen ze in de verte eindelijk een haan kraaien! Het begin van de nieuwe dag is er!

En het duurt niet lang meer of de ochtendschemering breekt door! In het soldatenkamp ontstaat een rumoer van je welste!

De Jappen schreeuwen hun kommando's en de jongens horen telkens hetzelfde woord. „Lekas! Lekas!“, de enige woorden in het Maleis, dat de Jappen schijnen te kennen. „Vlug! Opschieten!“ Soldaten rennen heen en weer en iedereen heeft het druk.

„Ze hebben nogal haast!“, zegt Wim.

„Als ze dat ook eens hadden met ons in dit hok!“

„Daar hebben ze nu geen tijd voor! Zeg, Hans, til me eens op! Dan probeer ik door het raampje te kijken, daar hoog in de muur!“

Hans gaat tegen de muur staan en Wim klimt op z'n schouders.

„Ik kan zo een heel stuk van het kamp zien!“, roept hij omlaag.

„En de poort zie ik ook. Daar lopen een paar Hollandse soldaten die onze kant uitkomen. Zal ik ze roepen?“

„Man, als de Jappen het merken, zijn we zuur!“, waarschuwt Hans.

„Ik zou het niet doen, als ik jou was!“

Maar die goede raad komt te laat, want Wim heeft het tweetal al aangeropen!

„Maak de deur eens even open!“, zegt Wim brutaal.

„Zo, zitten jullie in het hok?“, vraagt een der soldaten, geheel overbodig. „Wat hebben jullie uitgespookt?“

„We hebben gepraat“, zegt Wim, „en dat mocht niet van de meester! Maar kunnen jullie de deur niet even openmaken? Dan kunnen we naar huis!“

„Dank je wel! De Jap loopt hier overal rond en ik heb geen zin in een pak slaag op de vroege morgen! Blijven jullie maar rustig zitten, tot de Jap jullie haalt.“

„Dan wens ik je een goede reis toe!“, zegt Wim schamper. „Is je kameraad ook zo flink?“

Maar de mannen zijn al doorgelopen en Wim komt omlaag.

„Wil jij nu even kijken?“, biedt hij Hans aan.

Die verkent de omgeving ook eens en ademt de frisse morgenlucht met welbehagen in.

Het is in hun hok zo benauwd.

Na een goed uur wachten horen ze eindelijk, dat de soldaten klaar zijn voor vertrek.

Het is Hans z'n beurt om door het raampje te kijken en hij ziet de eerste soldaten voorbij trekken, de richting van de haven uit.

„Daar gaan ze!“, zegt hij mistroostig tegen Wim. „Bepakt en gezakt! Mensenlief, wat hebben sommigen een boel bagage bij zich!“

Groep na groep trekt voorbij, het kamp uit.

En daar ziet Hans plotseling zijn Vader lopen!

Hij kan niet nalaten te schreeuwen: „Vader! Dag, Vader!“

Jammer genoeg is het lawaai te groot, zodat zijn stem niet wordt gehoord.

Als Vader ook door de poort verdwenen is, springt hij omlaag en Wim is weer aan de beurt. Veel is er echter niet meer te zien, want Hans' vader behoorde tot de laatste groep, die het kamp verliet.

„Weg!“, zegt Wim somber, „ze zijn weg! Wanneer zullen we hen terug zien?“

De jongens gaan weer zitten en wachten uur na uur op hun bevrijding. Ze krijgen honger, maar, wat veel erger is, ook dorst! En in het hok wordt het steeds benauwder!

„Als ze ons nog langer laten zitten, begin ik te schreeuwen!“, voorspelt Hans. „Wat een beulen, om ons te vergeten!“

„Zullen we eens schreeuwen?“, vraagt Wim. „Ik denk ook, dat de Jap niet eens meer weet, dat we hier opgesloten zijn!“

Hij klimt weer op Hans' schouders en zodra hij een levend wezen in de buurt ziet, al is het dan ook maar een Jap, begint hij te schreeuwen als een brulboei.

En hij heeft resultaat!

Er komen twee Jappen aan, die halen hen uit het hok en brengen de jongens naar de wacht.

Daar zit een andere officier dan de vorige avond. Hij begint in keurig Maleis de jongens te ondervragen en doet heel streng.

„Zo,” zegt hij, als Wim het verhaal gedaan heeft, „dus jullie wilden je vader nog eens spreken. En dat is ook gelukt?

Prachtig. Dus nu kunnen jullie wel weer naar het kamp gaan! Hoe heten jullie?”

Maar, als de officier de namen opschrijft kijkt hij Wim ineens aandachtig aan.

„Woonde je aan de Manggalaan in Medan, sinjo?”

„Ja, daar woonden we!”

„Dan haalde je dikwijls foto's bij me. Mijn winkel was op de Kesawan, herinner je je dat nog?”

Wim staat perplex. Dat hij de Japanse fotograaf niet eerder herkend heeft! Maar nu hij goed kijkt, ziet hij het duidelijk: die man is inderdaad hun vroegere fotograaf van de Kesawan!

De Jap moet lachen om Wims verbazing.

„Sinjo, het is nu oorlog en ik ben nu geen fotograaf meer, maar we kunnen daarom nog wel goede vrienden zijn, nietwaar?”

„Nee!”, zegt Wim en hij maakt zich eens extra groot, zodat de Jap kan zien, dat hij geen kleine jongen meer is. „Nee, meneer, dat kan niet. We zijn nu vijanden!”

„Zol!”, antwoordt de Jap, „net zoals je wilt, hoor! Maar zorg er dan ook voor, dat je me niet voor de tweede keer in mijn handen valt, want dan zal ik je ook als vijand behandelen, begrepen?”

Al pratend is de officier steeds nijdiger geworden.

„Begrepen, meneer!”, antwoordt Wim en hij kijkt de Jap recht in de ogen.

„Als er van ons beiden zich iemand moet schamen, dan ben ik dat in ieder geval niet!”, denkt hij.

De jongens mogen vertrekken en dat laten ze zich geen twee maal vertellen.

Natuurlijk wil de kampeiding precies weten, wat er gebeurd is en ze krijgen een ernstige waarschuwing.

„We kunnen ons best begrijpen, dat jullie dit hebben gedaan en het is een geluk, dat het goed afgelopen is. Maar als er een andere wachtcommandant geweest was, waren jullie er niet zo afgekomen, mannetjes! Voortaan een beetje beter nadenken, voor je een waagstuk wilt ondernemen!”

Als de jongens bij het grasveld komen, gaan ze kijken, of ze hun dierbare blikken nog kunnen terugvinden.

„Misschien is er nog niemand dichtbij de draad geweest!”, zegt Hans.

En, warempel, na een poosje zoeken, vinden ze hun schat: twee blikken met heerlijke worst, voorwaar geen kleinigheid! Triumfantelijk gaan ze ermee naar hun kamer.

Hun burens hebben ervoor gezorgd, dat de uitgedeelde rantsoenen voedsel voor 't ontbijt voor hen bewaard zijn en de jongens vallen uitgehongerd aan... En dan gaan ze de verloren nachtrust inhalen!

HOLLANDSE JONGENS VERRADEN ELKAAR NIET

Nu de militairen vertrokken zijn, komt ook de militaire arts niet meer in het burgerkamp! Wat moet er nu gebeuren, als er iemand ziek wordt?

Maar de Jap heeft hier al aan gedacht. Een paar dagen later verschijnt er een Medanse dokter, om de arm de witte band met de rode bal erop!

Hij is door de Jap belast met de medische verzorging van de kampen en komt een paar maal per week in het mannenkamp.

Het blijkt al spoedig een dokter te zijn, die niet bang is voor de Jap. Hij protesteert heftig tegen de onmenselijke toestanden, die er in het kamp heersen en wat de militaire dokter nooit heeft kunnen bereiken, krijgt deze arts wel: binnen weinige weken worden er badhokken bijgebouwd, vuilnisemmers gebracht, bezems verstrekt, zeep uitgedeeld, vruchten bij de maaltijden verstrekt, enzovoort! Het wordt heus wat dragelijker in het kamp en de mensen zijn de dokter oprecht dankbaar, dat hij dit allemaal voor hen in orde heeft gebracht!

Maar hij doet meer!

Hij is namelijk ook belast met het werk in de vrouwenkampen en op zekere dag ontvangen een aantal burgergevangenen een briefje van hun vrouw en kinderen!!!

En tegen de kampleiding zegt hij, dat de mensen om de beurt bij hem op het spreekuur moeten komen, ziek of gezond, dat mag niet hinderen!

De bedoeling is duidelijk: hij wil ieder in de gelegenheid stellen wat over hun vrouw en kinderen te vernemen en hij biedt zelfs aan briefjes en boodschappen over te brengen!

Hij doet dat heel handig: als Hans en Wim op het spreekuur komen, geven ze hun naam op en vertellen in welk kamp hun moeder zit. „Volgende week op dezelfde tijd weer bij me komen, jongens! En steek een sigaret van me op!”

„We roken geen van beiden, dokter!”, zegt Wim.

„Dat is ook heel verstandig van jullie, maar deze sigaretten zijn ook niet om op te roken. Jullie halen er heel voorzichtig de tabak

uit, stopt er een briefje in voor Moeder, vult de sigaret weer op, en de zaak komt in orde!"

Nou, dat is gauw begrepen! En Hans en Wim gaan aan het werk. Uit hun koffer halen ze een stukje papier en een potlood en als het briefje klaar is, rollen ze het op en schuiven het in de sigaret. Dat gaat prachtig!

Op de vastgestelde tijd komen ze bij de dokter terug.

„Zo, jongens, zijn jullie daar? Even kijken, hoor! Ja, dit zijn ze: steek maar weer eens van me op! Maar in je kamertje oproken, dat begrijp je, hè! En mondje dicht.”

„En steekt u ook eens op van ons, dokter?”, vraagt Hans en hij legt de sigaret op tafel. De dokter bergt die goed op en belooft dat alles in orde zal komen.

„Het is me een raadsel, hoe dokter al die sigaretten uit elkaar houdt!”, zegt Wim. We mochten onze namen niet op de buitenkant zetten. Hoe weet hij nu, voor wie de sigaretten zijn?”

„Dat weet ik ook niet, maar dat hoeft ook niet! Als de dokter het maar weet!”

In hun kamertje weten de jongens niet, hoe vlug ze de sigaret moeten openmaken.

Ze zijn er zenuwachtig van: eindelijk een levensteken van moeder en de meisjes!

„Lieve jongen,” schrijft Moeder aan Hans, „wat zijn we dankbaar, dat we je een briefje mogen schrijven! Hoe maak jij het toch? De dokter vertelde, dat je er goed uitziet. Met ons gaat het gelukkig ook goed. Truusje wordt al zo pittig! Ze vraagt telkens naar je. „Wanneer komt Hans?”, zegt ze dan. Willy helpt me trouw met alles. Ons eten is tamelijk goed. We liggen ook op matrassen, maar die waren eigenlijk voor het mannenkamp bestemd. Schrijf me veel over wat je doet. Heb je nog iets van Vader gehoord? Schrijf me gauw! En de moed erin houden, hoor! Ik bid elke dag voor je. Vergeet jij je gebed voor ons ook niet? Je lieve Moeder, Willy en Truusje!”

Wim en Hans zitten lange tijd met hun briefjes in de hand stil voor zich uit te kijken. Ze zijn er zo van onder de indruk, dat ze eindelijk eens iets horen van thuis, dat ze de eerste tijd niets kunnen zeggen.

„Wat schrijft jouw moeder?”, vraagt Hans aan Wim.

Ze vertellen elkaar, wat ze weten en Wim scheldt hartgrondig op de Jap, omdat zijn broertje van zes een schop gekregen heeft. „Ze durven wel, als ik er niet bij ben!”, zegt hij. „Wat een lafaards, om kinderen te schoppen!”

Hans troost hem een beetje. „Wie weet wat hij heeft uitgehaald,

jô! En als het heel erg was geweest, had je moeder het heus niet geschreven!”

Ekele weken later krijgen ze weer bericht van thuis en het blijkt, dat de dokter de goede briefjes heeft gegeven, want Moeder beantwoordt enkele vragen van Hans en is ontzettend dankbaar voor wat hij over Vader schreef. „Dat briefje van Vader moet je ook maar sturen!”, schrijft ze, „want dan is het maar hier. Je kunt nooit weten, wat er gebeurt!”

Eindelijk is de keuken voor het burgerkamp ook gereed. Hoeveel hout en ander materiaal die gekost heeft, is moeilijk te schatten. Maar de Jap heeft een oogje dichtgedaan, omdat hij toch wel begreep, dat de mensen iets moesten hebben om op te zitten.

De militaire keuken wordt voorlopig gesloten, tot er een troep Japanse soldaten aankomt en in het kamp wordt ondergebracht, waar vroeger onze soldaten bivakkeerden.

De leraren en onderwijzers in het kamp zijn begonnen, het onderwijs te regelen. Tot hun grote vreugde worden de jongens ingedeeld in de eerste klas van de H.B.S. en krijgen les van de leraren, die ervoor aangewezen worden.

De grote moeilijkheid is, dat er slechts heel weinig boeken en schriften zijn, maar als de kampleiding met de Jap gepraat heeft en hem een flinke som geld ter hand heeft gesteld, verschijnen er plots schriften en potloden in overvloed.

De jongens begrijpen aanvankelijk niet, hoe de kampleiding aan zoveel geld komt, maar later horen ze, dat de „ballenjongens” in Medan ervoor zorgen! !

„Als we een beetje geluk hebben, komen we met de school niets achter!”, zegt Wim tegen Hans. Wim houdt wel van studeren, maar Hans vindt het minder leuk. Toch begrijpt hij, dat het moet en hij doet z'n best.

Hoe grillig de Jap is, merken ze een paar weken later: dan wordt opeens de school gesloten en mag er geen les meer gegeven worden! De reden van dit verbod wordt niet opgegeven.

Maar de kampleiding begrijpt best, waar de schoen wringt: de Jap wil weer eens „praten,” dat wil zeggen, hij heeft weer eens geldgebrek! !

Op een namiddag wandelen Hans en Wim langs de omheining van het kamp.

Het is een wandelingetje van een kwartier en het geeft wat afleiding, eens een kijkje te nemen in de andere gedeelten van het kamp. Tegen donker gaan ze terug en willen nog even bij de vuilnis kijken, of er iets van hun gading ligt.

De kuil ligt in de verste hoek van het kamp en om deze tijd is er nooit iemand.

Plotseling horen ze gekuch achter zich.

Ze kijken achterom, maar zien niemand staan. „Wat zou dat zijn?“, vraagt Wim. „Hoorde jij het ook?“

‘t Is zeker verbeelding geweest!

Maar even later horen ze hetzelfde gekuch en Wim loopt naar de prikkeldraadomheining om te zien, of het geluid soms dáár vandaan komt.

„Is daar iemand?“, roept hij zachtjes.

„Ja, sinjo! Ik zoek sinjo Hans Verheul. Is die hier?“

„Wie ben je?“, vraagt Wim voor alle zekerheid, want in de vallende duisternis kan hij slechts vaag een man onderscheiden, die in de greppel achter de draad staat.

„Ik ben Achmad, sinjo! Ik werkte bij toean Verheul!“

„Hans! Hier is iemand voor je!“, roept Wim verrast uit. „Kom eens kijken!“

Dat is een blij weerzien tussen die twee! Achmad vertelt, dat hij ook bij het vrouwenkamp is geweest, een paar dagen geleden en aan Moeder heeft beloofd, dat hij sinjo Hans eens zou gaan opzoeken. „Maar de hele middag liepen de Japanse schildwachten hier langs, dus moest ik maar wachten, sinjo! Hier heb ik nog wat voor je! Dat heeft baboe Eba voor je gebakken!“ en Achmad haalt een grote rantang ¹⁾ tevoorschijn en overhandigt die aan Hans.

„Hoe durf je hier te komen, Achmad!“, zegt Hans. „Ben je niet bang, dat de Jappen je te pakken krijgen?“

Achmad snuift verachtelijk. „De Jappen zijn niet pienter genoeg om mij te pakken, sinjo. Het zijn domme mensen!“

Zo goed en zo kwaad als het in het donker gaat, onderzoeken de jongens, wat er in de grote etensdrager voor lekkers zit! Begerig ruiken ze er eens aan en het water loopt hun langs de tanden!

„Heerlijke kip, Achmad! En heerlijke sambal met mooie witte rijst! Man, wat zullen we smullen!“

„Als de maan weer laat opkomt, komt Achmad terug, sinjo! Dan neem ik deze rantang weer mee. Heeft de sinjo nog iets nodig? Dan haal ik het uit je huis!“

„Maar als je betrapt wordt, Achmad! Dat is veel te gevaarlijk, hoor!“

„Achmad haalt uit het huis, wat sinjo hebben wil!“ zegt de trouwe

1) Etensdrager met 3 à 4 bakjes

huisbediende rustig. „En als de vriend van sinjo mij zegt, waar zijn huis is, haal ik voor hem ook, wat hij nodig heeft.”

„Breng dan wat boeken voor ons mee, Achmad, want we hebben hier niets te lezen. En mijn mondorgel. Je weet wel, waar die ligt!”

„Goed, sinjo! En hier is nog wat geld voor je!”

„Is dat van Moeder, Achmad?”

„Nee, sinjo, dat is van Achmad. Maar sinjo mag het wel hebben! Ik heb al een stukje land gekocht en dit geld heb ik over.”

„Geef het maar aan Moeder, Achmad, die heeft het meer nodig dan ik!”

Maar nu moet er een eind aan het fluisterend gesprek komen, want ze horen voetstappen naderen.

„Tabee, Achmad! Slamata poelang!” (Dag Achmad, wel thuis!”).

„Tabee, sinjo Hans, Tabee, sinjo!”, groet Achmad haastig en verdwijnt in de duisternis. En de jongens maken, dat ze bij het prikeldraad vandaan komen voordat de schildwacht hen ziet.

Het wordt in het kamertje een ware smulpartij!

De etensdrager is tot de rand toe gevuld met heerlijk voedsel: in het bovenste bakje zit rijst, in het tweede gebraden kip, daaronder de sambal en in het derde heeft Eba een pudding gedaan! Wat een feestmaaltijd!

„Weet je wat we moeten doen?”, stelt Hans voor. „We brengen ook wat aan meneer Krouwels, want die is ziek, hoorde ik vanmiddag vertellen!”

Die is in de wolken, als de jongens hem het eten brengen!

Een paar dagen later worden de jongens bij de Japanse kommandant geroepen.

„Wat moet die van ons?”, vraagt Hans verwonderd en een beetje bang.

„Ze zullen Achmad toch niet te pakken gekregen hebben!”, zegt Wim benauwd. Maar bij de poort gekomen, zien ze tot hun grote verbazing baboe Eba.

Naast haar staat een Japanse sergeant en die beduidt de jongens, dat ze door baboe Eba geroepen zijn!

Baboe lacht Hans vriendelijk toe en zegt: „Tabee, sinjo! Ik kom bij sinjo op bezoek!”

„Maar baboe, hoe heb je dat gedaan gekregen? Dat mag toch niet van de Jap?”

„Ja, sinjo, baboe is hierheen gekomen met de trein en baboe heeft aan de Jap gevraagd, of baboe met sinjo spreken mag. En dat mag!”

Wim en Hans schieten in de lach. „Hoe durf je dat!”, zegen ze.

„Andere baboes gaan ook, sinjo. Dat heb ik gehoord! Hier zijn wat schone kleren voor sinjo. En ook een overhemd. Foei, wat ziet sinjo er slordig uit! Geef de vuile kleren maar aan baboe mee, dan was ik ze eens goed! Vooruit, sinjo, trek dat overhemd uit! En hier is je mondorgel en drie boeken. Dat zei Achmad! De kleren van die sinjo was ik ook wel. En wat willen jullie de volgende keer eten? Is de rantang al leeg?“, vraagt baboe lachend.

„Wacht maar even!“, roept Wim, „ik zal hem halen!“

In de tijd, dat Wim weg is, praten Hans en baboe gezellig met elkaar.

Ineens begint baboe te huilen.

„Wat is het toch verschrikkelijk, sinjo! Mevrouw is zo mager geworden! Ik heb haar gistermiddag gezien! En nonni was er ook. Baboe verlangt zo naar jullie! Wanneer komen jullie weer thuis?“

„Stil maar, baboe! Het zal niet zo lang meer duren, hoor! Maak voor ons nog eens heerlijke bami, wil je. Dan worden we wel weer dik! En Moeder is toch verder goed gezond? Huil dus maar niet!“ troost Hans haar.

Wim geeft de lege rantang aan Eba en nog een bundeltje vuile kleren, die hij gauw heeft ingepakt.

Baboe belooft gauw terug te zullen komen en weer eten te brengen. Uit haar grote slendang haalt ze twee rollen bruine Batak-suiker tevoorschijn. „Hier, die zijn voor jullie, ja! Tabee, sinjo. Eba gaat nu weer naar huis!“

Als ze door de poort verdwenen is, kijkt ze nog een paar keer achterom en wuift hun toe.

De Japanse sergeant vraagt aan de jongens, of zij hun moeder is. „Ja!“, zegt Wim, „en wij zijn tweelingen, dat kun je toch wel zien!“

Om de paar weken worden de bezoeken van de bedienden herhaald en de jongens rekenen er al een beetje op. Ook de bedienden van Wim komen opdagen, maar niet zo trouw als Achmad en Eba.

Plotseling echter trekt de Jap het verlof in en geen enkele bediende mag zelfs maar in de buurt van het kamp komen.

Dagenlang worden ze streng bewaakt en niemand begrijpt de reden ervan. Maar dan komt het verpletterende bericht, dat ze gaan verhuizen!

Het kamp moet worden ontruimd en de Hollanders zullen het binnenland in gebracht worden!

„Dat is goed nieuws, jongens!“, zegt meneer Haak, als ze het nieuws met hem bespreken. „Want dat betekent, dat de Jap het niet meer veilig vindt, zoveel Hollanders aan de kust te hebben.“

Bij een eventuele landing van onze bondgenoten zou dat voor hen wel eens gevaarlijk kunnen zijn!"

„Dus u gelooft, dat de Jappen het aan het verliezen zijn?“, vraagt Wim.

„Natuurlijk, jongen! Zo langzamerhand heeft de Amerikaan zich van de eerste klap weten te herstellen en nu moet de Jap langzaam maar zeker terug!"

Iedereen vindt het jammer, dat ze verhuizen gaan. Eindelijk was dit kamp enigszins bewoonbaar gemaakt en nu moeten ze weer weg. En wie weet, hoe het tweede kamp er zal uitzien. Bovendien weet niemand, waar het ligt. En er bestond van uit dit kamp een voortdurend contact met de vrouwenkampen en dat was toch ook heel wat waard.

Maar daar heeft de Jap allemaal niets mee te maken.

Verhuizen!

Bijna anderhalf jaar hebben ze hier gewoond en nu moeten ze opbreken.

Op raad van meneer Krouwels maken de jongens zoveel mogelijk zout, om mee te nemen, want het is een grote vraag, of het in het nieuwe kamp ook mogelijk is, zout te winnen uit zeewater.

Door goten komt namelijk elke dag bij vloed het zeewater in het kamp om dit te reinigen en de jongens hebben geleerd, hoe je er zout uit kunt winnen.

Nu stoken ze heel hun voorraad hout op om zoveel mogelijk zout te hebben als ze weggaan.

Van de vruchtboompjes oogsten ze alles, wat maar enigszins bruikbaar is en uit de tuintjes, die ze hebben aangelegd, eten ze alle groenten op.

„Dat is de politiek van de verschroeide aarde!“, zegt Hans. „We zullen er wel voor zorgen, dat de Jappen niets in ons kamp vinden, wat ze gebruiken kunnen!"

En dan breekt de dag aan, dat ze vertrekken moeten.

Er komen een twintigtal kleine autobusjes en daarin wordt het kamp bij gedeelten overgebracht.

Hans en Wim horen bij het tweede transport.

Inderdaad gaat het 't binnenland in: na een uurtje rijden bereiken ze Medan, maar de route gaat door de buitenwijken en van de stad zelf zien ze niet veel.

Na nog een uur rijden hebben ze hun nieuwe standplaats bereikt: een verlaten onderneming, ongeveer 10 kilometer buiten Medan. Het is een reuze achteruitgang vergeleken bij het kamp in Belawan. Hier zijn geen aparte kamertjes meer, maar lange, ongezellige ba-

rakken. De bedden staan mannetje aan mannetje naast elkaar, met in het midden een tussenpad.

Elektrisch licht ontbreekt en de Jap heeft „vergeten” lampen aan te brengen.

Het terrein is hobbelig en begroeid met stekelig gewas, dat nog gekapt moet worden. De mooie nieuwe keuken van Belawan missen ze hier. Daarvoor in de plaats staat een groot, somber gebouw, te vies om ernaar te kijken.

In het kamp is een waterput, maar die moet nog schoongemaakt worden.

En rondom het kamp is rimboe...

Alle Hollanders zijn nog niet gearriveerd, of er breekt reeds paratyfus in het kamp uit en honderden worden doodziek. Het blijkt, dat het water ernstig besmet is!

In grote haast brengen de gezonden een barak in orde om als ziekenhuis dienst te doen en Hans en Wim sjuwen van de vroege morgen tot de late avond met bedden en patiënten!

Tot Hans ook ziek wordt...

Wim verpleegt hem trouw en weet niet, wat hij doen moet, om Hans weer gauw op de been te helpen.

Gelukkig is er in het kamp een klein beekje ontdekt en daar moet nu het water uit gehaald worden. De kampleiding geeft de raad, het water lang te koken vóór men het gebruikt. Maar om te kunnen koken, heb je hout nodig en dat is er niet!

Dan staat de Jap in zijn overgrote goedheid toe, dat er een ploeg mannen en jongens de rimboe in trekt om bomen te kappen.

De eerste slachtoffers aan de gevreesde ziekte vallen!

Dat geeft een grote schrik onder de kampgenoten, want het zijn geen oude mensen, die sterven, maar mannen in de kracht van hun leven!

Een begraafplaats is er niet, maar de Jap staat toe, dat de doden in Medan begraven worden en dat de familie in de vrouwenkampen bij de begrafenis aanwezig is.

Als de lijkwagen uit Medan voor de eerste keer in het kamp komt, is ieder ervan onder de indruk.

De Jap wijst een paar mannen aan, die de kist uit de auto halen en in het „ziekenhuis” brengen, maar zelf blijft hij angstvallig uit de buurt, bang voor besmetting.

Maar de chauffeur gaat wel mee naar binnen. Hij is een Batak, die al jaren in dienst van de gemeente is en dus onder de kampbewoners vele bekenden heeft.

In het dodenkamertje heeft hij voldoende tijd om aan de helpers

enkele nieuwtjes uit Medan mede te delen en hij belooft zelfs, een volgende keer, als hij weer hier moet zijn, kranten mede te nemen... En zo gebeurt het ook.

Helaas moet hij vele malen terugkomen en telkens legt hij in de lijkstap een stapeltje kranten.

In het dodenkamertje haalt de dokter ze eruit. Het is wel verschrikkelijk, dat het kamp op deze manier van nieuws moet worden voorzien, maar het kan nu eenmaal niet anders.

De Hollanders gaan met alle krachten ook dit kamp bewoonbaar maken. Er worden weer tuintjes aangelegd, de barakken gereinigd met het beetje water, dat daarvoor beschikbaar wordt gesteld, de keuken komt op gang en de Jap staat toe, dat ze twee maal in de week naar een rivier mogen, die daar vlak in de buurt stroomt. Dan kunnen ze zich baden en de kleren wassen.

Hans is weer beter. Wel is hij een stuk vermagerd, maar hij voelt zich toch weer goed. Hij en Wim vinden het een uitje, als ze naar de rivier mogen. Je bent dan tenminste een paar uur niet in het kamp en het is misschien mogelijk met de bevolking in contact te komen.

Hij schrijft een briefje in het Maleis, waarin hij vraagt, of er iemand 's avonds op een bepaalde plaats aan de draad durft te komen, om met hem te spreken.

Dat briefje laat hij achteloos vallen als ze op weg zijn naar de rivier en hij ziet, dat een Maleiër het opraapt...

En ja hoor, op de afgesproken tijd hoort hij iemand zachtjes kuchen op de plaats waar hij zich met Wim heeft opgesteld.

Als de Japanse schildwacht voorbij is en niets meer kan horen, komt de Maleier uit de rimboe te voorschijn en Hans en Wim gaan met hem onderhandelen.

Ze bieden hem geld aan, als hij de volgende avond wat rijst en vruchten wil brengen en beloven hem nog meer geld, als hij wil proberen naar het vrouwenkamp te gaan om een briefje te bezorgen.

Gelukkig troffen ze een betrouwbare man, hoewel hij zich voor zijn diensten goed laat betalen... maar, het eerste contact met de buitenwereld is gelegd en met nog enkele jongens wordt een smokkelzaakje op touw gezet.

Maar op een of andere manier is de kampleiding erachter gekomen en de jongens worden op het matje geroepen en duchtig gewaarschuwd.

„Wij willen en kunnen het jullie niet verbieden, jongens, want jullie rammelen van de honger, dat weten we, maar denk erom, als

jullie gesnapt worden, kunnen wij bitter weinig voor jullie doen, ja! En de Jappen worden vervelend, want het gaat hun in de oorlog niet meer zo goed. Wees dus op je hoede!”

Ja, dat zullen ze, maar...

Op zekere avond worden Hans en Wim toch gesnapt!

Ze willen net een grote buit aan suiker en rijst binnen halen, als de schildwacht hen ziet. En dan zijn de poppen aan het dansen!

Ze moeten mee naar de wacht en daar staan ze de hele nacht stram in de houding. Als ze moe worden en van het ene been op het andere willen rusten, krijgen ze er van de Jap, die achter hen staat, meteen flink van langs!

Uren staan ze zo en telkens vraagt de Jap naar de naam van de Maleiër, met wie ze gesmokkeld hebben. Maar Hans en Wim houden dapper vol, dat ze z'n naam niet kennen en evenmin weten, waar hij woont. En ook hebben ze er geen idee van, hoe de man er uitziet, want het is immers altijd donker, als ze met hem handelen...

Nee, hoe de Jap ook probeert, de jongens laten niets los.

Ten slotte wordt de kampeiding geroepen, maar die weet ook van niets...

Met een dracht stokslagen worden de jongens eindelijk naar de barak teruggestuurd. Maar hun smokkelkameraden zorgen goed voor hen en na een paar dagen zijn ze de gevolgen van de straf alweer vergeten en begint het spel opnieuw!!!

Want de jongens hebben honger!

De rantsoenen zijn sterk verminderd en hoewel het maïsbrood in 't vorige kamp niet bepaald lekker was, het was toch voedzaam. En de voorraden aan boter, die ze van Belawan hebben meegebracht minderen zo hard, dat ze er niet aan moeten denken, wat ze gebruiken moeten als alles op is!

Een toko is er in dit kamp ook niet, maar ieder kan bij de zaalleider opgeven, wat hij kopen wil voor het zakgeld, dat de Jap verstrekt. Maar dat is zo weinig, dat het in een dag op is.

„Wie niet sterk is, moet slim zijn,” zei meneer Eiram vroeger op school en dat willen de jongens in praktijk brengen.

Er zijn namelijk kampgenoten, die liever tabak hebben dan voedsel en die er veel voor over hebben een sigaret te kunnen roken. Daarom bestellen de jongens tabak voor hun zakgeld en ruilen dat later om tegen eten!

Er zijn steeds meer mensen, die malaria krijgen. En ook heerst er af en toe een geheimzinnige koorts, waarvan men de oorzaak niet

kent en waarvoor ook geen geneesmiddelen in het kamp zijn. Het aantal doden neemt hand over hand toe.

Als de kampleiding hierover met de Jap spreekt, grijnst de man gemeen en zegt, dat dit juist ook de bedoeling is!

„Jullie zijn toch maar honden zonder meester!”, zegt hij. „Jullie eigen land is door de Duitsers veroverd en jullie Koningin is gevlucht. Jullie moeten allemaal maar dood, dat is het eenvoudigst!” Gelukkig, dat een paar dagen later het blijde nieuws binnenkomt, dat Italië de strijd heeft opgegeven! Dat geeft de burgers weer moed! Want dat betekent, dat de oorlog in Europa voor Engeland en zijn bondgenoten gunstig verloopt.

Het kan, volgens de optimisten, nu niet lang meer duren, of ook Duitsland zal de strijd moeten opgeven. En dan kunnen de bondgenoten alle krachten verzamelen om ons te bevrijden! !

Laat de Jap dan maar tieren, hij zal toch het onderspit moeten delven! ! Maar de nood van elke dag wordt groot!

De Jap houdt telkens huiszoekingen. Dan moeten allen de barak verlaten en de soldaten onderzoeken nauwkeurig elk hoekje en gaatje, om te zien, of er ook verboden dingen aanwezig zijn. En telkens, als er zo'n huiszoeking is geweest, missen de mensen weer wat. Dat hebben de Jappen dan in hun zak gestoken...

„We zullen jullie zo arm maken, dat jullie gras eten van armoe!”, zegt de Japanse kampkommandant op zekere dag.

Nou, arm zijn ze al. De kleren, die ze van huis hebben meegenomen, twee jaar geleden, zijn tot op de draad versleten en worden niet vervangen door nieuwe. Schoenen heeft bijna niemand meer: iedereen loopt op houten plankjes, die met een riempje om de tenen worden vastgehouden.

Medicijnen worden niet verstrekt, evenmin als verbandmiddelen.

Gelukkig, dat de Batak van de begrafenisauto een vriend van de Hollanders is en af en toe het hoognodige binnenbrengt!

Hoe lang moet dit alles nog duren...

Vanuit Medan verschijnt elke dag een vrachtwagen, die maïs en groenten en vis brengt.

Rijst krijgen de gevangenen al lang niet meer. Daarvoor in de plaats ontvangen ze dagelijks maïs, maar die is zo oud, dat je die meer dan 24 uur moet laten koken voor ze eetbaar is...

Maar „honger maakt rauwe bonen zoet,” zegt het spreekwoord en de jongens zijn er gauw aan gewend. Hun rantsoenen vallen ook wel wat mee, want er zijn heel wat mensen, die de maïs niet verdragen. Wat die dan wel eten? Gesmokkelde rijst en in het kamp

verbouwde oebi. Dat is een soort boomwortel, die, als hij goed wordt klaargemaakt, in de verte herinnert aan aardappelen...

Eens in de veertien dagen krijgt ieder 50 gram suiker!

Maar dat is zo weinig, dat je dat makkelijk in een dag op kunt! En het kost veel zelfbeheersing, om die portie niet dadelijk achter elkaar op te eten!

Hans en Wim spreken af, dat ze elke avond voor ze gaan slapen, een klein theelepeltje suiker zullen gebruiken. Dan komen ze misschien net rond tot de volgende uitdeling.

De chauffeur van de groentewagen is meestal een Batak, begeleid door een Japanse soldaat, maar het blijkt niet zo moeilijk te zijn, met hem in contact te komen: de kampleiding houdt een poosje de soldaat aan de praat en in die tijd vindt een ander een mooie gelegenheid een praatje te maken met de Batak.

En die heeft heel wat te vertellen van wat er zoal in Medan gebeurt.

Opwekkend zijn die berichten niet, maar ze geven een goed beeld van het schrikbewind, dat de Jap daar voert.

Op zekere dag verschijnt de „groentewagen” weer, maar naast de chauffeur zit geen Japanse soldaat, maar een gewapende Maleiër. Dat is weer wat nieuws.

En die is veel strenger dan de Jap. Hij is in dienst van de Keizer van Japan getreden en is „koninklijker dan de Koning!”

De chauffeur waarschuwt ernstig tegen dit soort „helpers”, „want,” zegt hij, „ze zijn veel fanatieker dan de Jap zelf.”

Uit elke kampong moet een bepaald aantal mensen dienst nemen in het keizerlijke leger en omdat er geen vrijwilligers te vinden waren, heeft het kamponghoofd er maar enkele aangewezen. En natuurlijk heeft hij juist die uitgekozen, die hij graag kwijt wilde zijn...

Het zijn rasechte dievenvangers, die Indonesische soldaten.

Er worden er ook enkelen ingedeeld bij de bewaking van het kamp en daardoor wordt het smokkelen wel erg moeilijk.

„We moesten er maar mee ophouden, Wim!”, zegt Hans op zekere dag. „Die „hajo’s” zijn me een beetje te gevaarlijk!”

„Jammer!”, zegt Wim, „het ging de laatste tijd juist zo goed! Maar we laten ons toch zeker niet op de kop zitten door zo’n stelletje geboefte?”

„Ja, maar zij weten hier in de rimboe veel beter de weg dan de Jap, jô! En als ze ons te pakken krijgen, zijn we nog niet gelukkig!”

„Maar vanavond gaan we toch zeker nog wel even de bestelling halen?”, vraagt Wim, „we hebben alles betaald en als we het niet

halen, zijn we het kwijt. Vooruit, hoor, wie niet waagt, wie niet wint!"

Om een uur of acht kruipen de jongens onder de draad door en begeven zich naar de afgesproken plaats. De Maleiër staat hen al op te wachten en overhandigt hen de „bestelling”, die de jongens een paar dagen geleden bij hem gedaan hebben. „En ik heb ook nog brieven bij me uit het vrouwenkamp, jongens!”, vertelt hij.

„We hebben strengere bewaking gekregen, sobat, en we durven voorlopig niet meer te komen!”, zegt Hans, „wacht tot de maan voorbij is en kom dan weer terug. Misschien kan het dan weer!” Hun smokkelvriend is een aardige kerel, die altijd wat extra’s voor de jongens meebrengt. Ook nu heeft hij wat bij zich: heerlijke rijst met kip, verpakt in pisangblad. „Die heeft mijn vrouw voor jullie klaargemaakt. Eet ’t maar lekker op!”

Wat smullen de jongens! In weken hebben ze zo iets lekkers niet geproefd!

En dan aanvaarden ze de terugtocht weer...

Eerst draagt Wim de zware zak een eindje en dan Hans. Op z’n polshorloge ziet hij, dat het bijna tien uur is. Ze hebben dus nog alle tijd, want om elf uur wordt de wacht pas afgelost. Het is dan een gunstige gelegenheid om onder de draad door te kruipen.

Wat zijn de musketen lastig vanavond! Het is onmogelijk doodstil te blijven liggen, want ze steken, waar ze maar een plekje vinden kunnen.

Eindelijk horen de jongens de laatste wacht voor elf uur voorbijlopen.

„Nu moeten we voortmaken, Wim!”, fluistert Hans. „Neem jij de zak, dan loop ik vooruit om te verkennen!”

Alles is veilig en Hans geeft Wim het afgesproken teken hem te volgen.

Nu moeten ze de open strook langs de draad nog oversteken en dan zijn ze er...

„Halt!” horen ze ineens roepen!

Ze schrikken er zo van, dat ze de eerste ogenblikken niet weten, wat ze doen moeten. Ze duiken in elkaar en blijven doodstil zitten.

„Halt!” wordt er weer geroepen en aan het geluid kunnen ze horen, dat de schildwacht dichterbij is dan zoëven. Wat moeten ze doen?

Wim trekt Hans aan de pijp van z’n broek achteruit, om hem te beduiden, dat ze de rimboe in moeten en zelf sleept hij de zak al die kant uit.

Maar Hans heeft z’n plan al gemaakt.

„Vooruit, jô, ga jij er vandoor met de zak en de brieven, dan leid ik die schildwacht wel af!”, fluistert hij.

Wim heeft het begrepen en gaat er vandoor, terwijl Hans ineens rechtop gaat staan en naar de schildwacht roept: „Wie is daar?”

Een elektrische lamp flitst aan en zoekt de plaats waar Hans staat. „Staan blijven, sinjo!”, hoort Hans in goed Maleis roepen. En het is net, alsof hij die stem al eens eerder gehoord heeft...

Dan schijnt de lamp hem in het gezicht en Hans slaat de handen voor de ogen om het felle licht.

„Zo, dat is dus Hans Verheul!”, hoort hij zeggen. „Ja, mannetje, we hebben elkaar al eens eerder ontmoet! Doe die handen weg, want ik wil je gezicht zien!”

Nu herkent Hans de stem... het is die van z'n oude vijand Bong Simandjoentak! !

Maar voor hem is hij niet bang!

„Hallo, Bong!”, roept hij hard, in de hoop, dat Wim het zal horen.

„Dus je weet, wie ik ben!”, zegt Bong, die intussen nog wat dichter bij is gekomen. „Dan hoeft ik me dus niet meer voor te stellen!”

„Jij bent flink vooruitgegaan, Bong!”, zegt Hans heel vriendelijk.

„Eerst was je alleen maar spion, toen werd je handlanger en ging met de Jap mee om auto's te stelen en nu ben je zelfs al een hajo! Als dat zo doorgaat, word je nog wel eens...”

„Houd je brutale praatjes voor je!”, snauwt Bong, „vertel me maar eens, wat jij hier buiten het kamp doet!”

„Dat zal ik je gauw zeggen, Bong!”, antwoordt Hans. „Maar het is een lang verhaal, dus je moet wel even geduld hebben!” Hij denkt:

„Als het me lukt Bong hier wat aan de praat te houden, ziet Wim wel kans ergens anders onder de draad door te kruipen en de buit in veiligheid te brengen. Want de briefjes mogen in geen geval in handen van de Jap vallen!”

„Dat lange verhaal kun je voor je houden! Zeg me vlug, wat je hier doet!”

„Musketen vangen, Bong! Anders niet! In het kamp waren er geen meer en nu ben ik hierheen gegaan. Hier zijn er maar genoeg!”

„Je schijnt te denken, dat je me voor de gek kunt houden, mannetje, maar kom dan maar met me mee, dan breng ik je bij de wacht!”

„Oké!”, zegt Hans. „Laten we dan dadelijk maar gaan!”

„En waar is je kameraad?”, vraagt Bong. „Je was toch met iemand samen?”

„Je hebt gelijk!”, zegt Hans heel bereidwillig. „Wacht hier even, dan zal ik hem halen!”

„Ben je nu helemaal gek geworden?“, roept Bong uit. „Jij blijft hier!“

„Goed, dan blijf ik hier. Zoek mijn kameraad dan zelf maar op. Hij is die kant opgelopen!“

Bong ziet in, dat hij er lelijk tussen genomen wordt.

„De Jap zal wel weten, hoe hij die vriend van jou te pakken krijgt!“, dreigt hij. „Het was zeker Wim!“

„Voor jou een vraag en voor mij een weet!“, hoont Hans. „Kom, laten we gaan, Bong. Ik heb altijd nog liever met de Jap te maken dan met een namaak-soldaatje.“

Bong is woedend. Hij grijpt Hans bij de arm en wil hem zo meenemen.

„Laat me los, Bong, want anders gebeuren er ongelukken!“, sist Hans tussen z'n tanden van nijd. Hij kan niet hebben, dat die verrader aan z'n lijf komt en rukt zich los.

„Loop dan voor me uit!“, snauwt Bong. „En ik schiet als je probeert te vluchten.“

Zo komen ze aan de wacht. Maar de Jap neemt de zaak nogal kalm op, tot grote ergernis van Bong en tot grote opluchting van Hans. Als Bong evenwel vertelt, dat er ook nog een kameraad bij was, wordt de Jap wat aktiever.

„Wie was je kameraad?“

„Dat zeg ik niet!“, antwoordt Hans rustig. „Hollandse jongens verraden elkaar niet!“ en hij kijkt Bong uitdagend aan.

„Goed,“ zegt de Jap tegen Bong. „Sluit hem maar op. Morgen zullen we de naam van z'n vriend wel vernemen. Daar weet ik wel een middeltje op!“

Hans beleeft geen aangename nacht. En Wim al evenmin.

Toen deze hoorde, dat het Bong was, die hen betrappt had, begreep hij genoeg. Voorzichtig is hij met de zware zak een eindje verder geslopen en daar zag hij kans, onder de draad door te komen en z'n buit in veiligheid te brengen. Direkt daarop keerde hij terug om te zien, of hij Hans nog helpen kon, maar toen hij bij de draad kwam, bleek, dat hij al verdwenen was.

„Die zit op de wacht!“, dacht hij en Wim wist niet beter te doen, dan de kampeiding te waarschuwen.

„Ik weet niet, of Hans nog briefjes bij zich heeft!“, vertelt hij gejaagd, „maar hij heeft er wel veel aan mij gegeven, toen we merkten, dat we gesnapt waren. Hier zijn die van mij, want ik weet niet, of Bong weet, dat ik er ook bij was! Misschien komen ze mij ook halen.“

De kampeider neemt de briefjes van Wim in ontvangst en advi-

seert hem naar de barak te gaan en rustig de dag af te wachten. „We kunnen op het ogenblik toch niets doen voor Hans!” Wim gaat druk aan het werk. Hij wil de „bestellingen” nog hebben weggebracht, voor de Jap huiszoeking komt doen! En na een goed uurtje is hij klaar. Als de Jap nu komt, kan hij bij Wim niets meer vinden.

Arme Hans!

De volgende morgen is de kampleider al vroeg bij de Jap om te kijken, wat er met hem zal gebeuren. Maar als hij daar aankomt, ziet hij Hans al staan: hij moet voor straf een buitenband van een auto boven z'n hoofd houden en mag die pas laten zakken, als hij de naam vertelt van z'n smokkelvriend...

Hans wordt doodmoe. Hij heeft geen gevoel meer in z'n armen en af en toe kreunt hij.

Achter hem staat Bong. Die grijnst op de bekende manier en vraagt telkens poeslief: „Vooruit, Hans, vertel me, wie er bij je was. Dan mag je vrij, ja!”

De kampleider gaat naar de Jap en vraagt een einde te maken aan deze onmenselijke marteling. „Je ziet toch, dat het nog maar een jongen is! En jongens hebben honger! Als jullie ervoor zorgen, dat wij genoeg te eten krijgen, is het met het smokkelen afgelopen!” „Als hij zegt, wie z'n kameraad is, is hij vrij!”, antwoordt de Jap. „Dat zegt hij nooit! En als hij het zegt, vinden jullie hem een lafaard!”

Maar hoe de kampleider ook praat, de Jap geeft geen pardon!

En juist wil hij het kantoor van de Jap verlaten, als Bong binnentorst met de boodschap, dat Hans bewusteloos is gevallen!

De kampleider holt naar buiten en vindt Hans: bleek als een dode. Hoe hij het gedurfd heeft, weet hij later zelf niet meer, maar de kampleider tilt hem op en draagt hem naar het kamp...

Bong kijkt de Jap aan, alsof hij zeggen wil: „Vindt u dat zo maar goed, dat mijn prooi me ontsnapt?”, maar de Jap haalt de schouders op en keert in zijn kantoortje terug.

Als de kampleider een vijftig meter met Hans in z'n armen gelopen heeft, kan hij niet meer. Uitgehongerde mensen zijn niet zo heel sterk meer...

Voorzichtig legt hij Hans neer en kijkt, of er geen hulp zal opdagen. Maar Hans opent de ogen alweer en kijkt verwilderd om zich heen. Hij begrijpt de eerste ogenblikken niet goed, wat er met hem gebeurd is.

„Zo, jongen, kom je weer bij?”, vraagt de kampleider vriendelijk. „Jij bent me er ook eentje, hoor!”

„Waar is Bong?“, vraagt Hans fluisterend. Hij is te uitgeput om gewoon te kunnen spreken.

„Bij de Jap, denk ik. Ken jij die hajo dan?“

„Helaas wel! Hij zat bij ons in de klas. Toen werkte hij al voor de Jap!“

Hans probeert op te staan en gesteund door de kampleider lukt het hem naar het kamp te lopen.

Geen vijf minuten ligt hij in bed, of daar verschijnt de Jap met enkele hajo's, onder wie natuurlijk ook vriend Bong.

De hele barak wordt nauwkeurig onderzocht naar smokkelwaar, maar, dank zij de vooruitziende blik van Wim vinden ze niets, wat waarde voor hen heeft...

Als Bong langs het bed van Hans komt, grijnst hij hem toe met die vervelende opgetrokken lip van hem en in zijn ogen leest Hans de haat om de nederlaag, die hij geleden heeft.

Gelukkig is Wim in geen velden of wegen te bekennen: die heeft het advies van de kampleider opgevolgd en is in de keuken verdwenen...

Onder de briefjes, die ze die nacht hebben ontvangen, is er ook een bij van Hans' moeder. Daarin schrijft ze, dat het in de vrouwenkampen steeds slechter wordt en dat er een neerslachtige stemming onder de vrouwen en kinderen heerst vanwege de vele sterfgevallen van de laatste tijd.

„We vragen ons elke dag af, Hans, hoe lang dit nog duren moet! Niet, dat wij de moed verloren hebben en niet meer geloven in de eind-overwinning, maar de nood van elke dag wordt zo hoog, jongen, dat we er bijna niet meer tegen op kunnen. En die nieuwbakken soldaten, die hajo's, behandelen ons nog eens zo brutaal en onbeschoft als de Jap gewoon is te doen. Ben jij nu weer helemaal beter? En ben je nog steeds samen met Wim? Hoe is het toch met je kleren? Ik kan je helaas geen andere sturen, want we hebben zelf niets meer. Als je kon zien, hoe wij er hier bijlopen, zou je schrikken. Maar in de koffer bewaren we allemaal een jurk, om die aan te trekken, als de dag der bevrijding er is! Wat zal dat een feest zijn, jongen! Vergeet je bijbeltje niet te lezen en wees Gode bevolen!“

Voor Wim is er deze keer geen briefje bij, maar dat zal een volgende keer wel weer komen, denkt hij. Hij slooft zich verschrikkelijk uit, om Hans te verzorgen. Hij doet nog meer zijn best dan toen Hans ziek was, want hij vindt, dat hij minstens de helft van de straf had moeten hebben, die Hans ondergaan heeft. Hij had Hans immers aangespoord nog eenmaal naar „buiten“ te gaan?

EEN BOODSCHAP VOOR DE DOKTER

De dagen worden weken, de weken rijgen zich aaneen tot maanden...

De leraren zien warempel nog kans de jongens wat les te geven. De wiskunde-leraar tekent met een stokje de meetkundige figuren in het zand: dat is zijn bord! En de jongens hebben geen schriften meer. Maar het is merkwaardig, wat wilskracht vermag.

Geschiedenis en aardrijkskunde krijgen ze uitsluitend mondeling en toch vallen de resultaten lang niet tegen. Bovendien geeft de school wat regelmaat en afleiding aan de jongens.

Een der leraren valt uit. Hij is een „suikerpatiënt” en de doktoren beschikken niet meer over geneesmiddelen om hem er doorheen te helpen!

Op zeker dag hoort Wim de ene dokter tegen de andere zeggen: „Die meneer Kopers is ten dode opgeschreven, nu er geen insuline meer is. Konden we dokter Delmaar in Medan maar bereiken, want die heeft nog genoeg! De chauffeur van de groentewagen durft niet en de Batak van de lijkwagen is door de Jap ontslagen!” Wim is er ontdaan van, als hij dit hoort en hij praat er lang en breed over met Hans, of die geen oplossing weet.

„Bong is hier niet meer, dus die kan ons niet betrappen, als we naar buiten gaan!”, zegt hij. „De Jap heeft hem overgeplaatst naar een ander kamp.”

„Maar Medan ligt hier bijna 18 kilometer vandaan, weet je dat?”, zegt Hans.

Ten slotte gaan de jongens naar dokter Van den Berg en bespreken het geval met hem.

„Als u ons een brief meegeeft aan dokter Delmaar, zullen wij proberen medicijnen voor meneer Kopers te halen. Als we zaterdagmorgen vlak nà het appel weggaan, kunnen we zondagnacht wel weer terug zijn!”, legt Hans uit. „We kunnen het niet aanzien, dat meneer Kopers op zijn bed ligt te wachten, terwijl er insuline genoeg in Medan is!”

Dokter Van den Berg kijkt de jongens eens aan.

„Jullie durven wel veel, dat weet ik! Maar dit is te ver voor jullie,

jongens! We zijn nu ruim twee jaar geïnterneerd en al die tijd hebben jullie onvoldoende voedsel gehad. Jullie zijn verslapt tot en met!”

Het voorstel van de jongens lijkt afgewezen te worden, tot de kampleiding een plan maakt, dat lang niet gek is.

Op voorschrift van de dokter zullen de jongens twee weken lang extra voeding ontvangen om krachten te verzamelen en dan zullen ze proberen het waagstuk te volbrengen.

„Als iemand het kan, dan zijn het deze twee jongens!”, zegt de kampleider. „Ze hebben al heel wat gepresteerd en het verwondert ons, dat ze er altijd zo goed zijn afgekomen. Een paar maal zijn ze tegen de lamp gelopen, maar dat is geen wonder! Bovendien zijn ze door de zon zo bruin geworden als een echte Maleiër, dus als we ze verkleeden met sarong en topi zullen ze in Medan niet opvallen. Ik geloof, dokter, dat we het maar proberen moeten!”

Zonder dat iemand anders het weet, ontvangen Wim en Hans elke avond in de ziekenbarak van dokter Van den Berg een extra rantsoen en na twee weken kun je het best aan hen zien, want ze zijn steviger geworden.

In de nacht van zaterdag op zondag verdwijnen de jongens.

Op het ochtend-appel telt de Jap hetzelfde aantal bewoners van hun barak, als gisteren en eergisteren, want uit een naburige zijn er twee bij komen staan, zonder dat de Jap dat in de gaten heeft... De jongens weten precies de weg, want die heeft een planter, die vroeger in deze streek gewerkt heeft, hun haarfijn uitgelegd. Ze vermijden natuurlijk de hoofdwegen en tegen de avond komen ze in de buurt van de stad.

„Nu oppassen, Hans, dat we niet opvallen. Het kan nu niet anders meer, of we moeten de hoofdweg nemen, maar het wordt al aardig donker, dus zullen ze niet aan ons zien, dat we Hollanders zijn!” Ze wachten in het struikgewas langs de weg zolang, tot het duister gevallen is en wandelen dan de stad in. Druk is het gelukkig niet, maar ze lopen in een wijde boog om het centrum heen.

En dan bereiken ze het huis van dokter Delmaar!

Tot hun grote verbazing zien ze, dat de zonneschermen omlaag zijn en dat de tuin ontzettend verwaarloosd is.

„Zou hij niet thuis zijn?”, fluistert Hans. „Het ziet er zo verlaten uit!”

„Ik weet het niet!”, antwoordt Wim, „maar ik geloof, dat je gelijk hebt. Wat nu?”

Ze blijven nog wat staan en lopen daarna om het huis heen, maar geen spoor van leven is er te bekennen!

„Zullen we dan maar naar huis teruggaan?“, stelt Wim voor.

„Zonder insuline? En meneer Kopers dan?“

„Weet jij een betere oplossing?“, vraagt Wim weer.

„We gaan naar het ziekenhuis! Daar vertellen ze ons wel, waar de dokter is.“

„Durf jij dat? En als ze ons daar herkennen?“

„Wie niet waagt, die niet wint, jô! Vooruit, het ziekenhuis is hier vlak bij!“

Ze boffen! Net komen ze daar aangelopen, als er iemand het erf van het hospitaal verlaat.

„Zeg, vriend!“, vraagt Hans in z'n beste Maleis, „is dokter Delmaar nog binnen?“

De aangesprokene kijkt de twee jongens eens aan, maar als hij niets verdachts aan hen merkt, zegt hij: „Ik ben hier verpleger. Wat moeten jullie van hem? Is er iemand ziek bij jullie thuis? Kom je obat halen?“

„Ja!“, zegt Wim. „Er is iemand ernstig ziek. Misschien gaat hij dood.“

„Nou“, zegt de verpleger, „loop dan maar door. Hij zit in het kantoor, kijk, daar, naast de ingang!“

Maar de jongens durven niet in het ziekenhuis binnen te dringen, want als ze in het volle licht van de elektrische lampen komen, lopen ze kans ontdekt te worden. Het is ook alweer zo lang geleden, dat ze elektrisch licht gezien hebben...

Ze sluipen door de tuin, tot ze vlak voor het kantoortje van de dokter staan.

Ze zien de dokter zitten, maar helaas, hij is niet alleen! Naast hem zit een Maleiër en... een Japanse officier!!

Ze zijn in een druk gesprek gewikkeld en de Jap is niet al te goed gehumeurd, als je tenminste let op de manier, waarop hij spreekt.

Maar dokter Delmaar blijft heel kalm en haalt ten slotte de schouders op, alsof hij zeggen wil: „Nou, als u denkt, dat u het beter weet dan ik, houd ik verder m'n mond maar!“

Het duurt een hele tijd, voor de bezoekers opstaan en het kantoortje verlaten.

„Kom mee!“, fluistert Wim, „straks komen die twee naar buiten en dan zien ze ons!“

Hans en Wim duiken achter een paar struiken in de tuin weg en wachten het vertrek van de bezoekers af. Die stappen in een auto, die naast de ingang stond te wachten en die de jongens nog niet eens hadden opgemerkt...

Ze beleven de schrik van de dag als de volle autolichten bij het

draaien tergend langzaam over de struiken glijden, waarachter zij verborgen zijn, en halen verlicht adem, als de wagen het erf afrijdt. Als ze weer tijd hebben om hun aandacht op het kantoortje te richten, is de dokter ook verdwenen...

„Waar is die nu zo gauw gebleven?“, vraagt Wim verbaasd.

„Die gaat zeker ook naar huis!“, veronderstelt Hans.

„En z'n huis is gesloten!“

„Laten we nog even afwachten, jô, misschien komt hij nog wel even terug.“

Inderdaad, even later verschijnt de dokter weer, maar hij heeft z'n doktersjas niet meer aan, dus is hij toch van plan te vertrekken.

De jongens begrijpen, dat ze er nu als de kippen bij moeten zijn, willen ze hem spreken en zonder zich lang te bedenken, sluipen ze naar het raam.

Dan kuchen ze zachtjes, om de aandacht van de dokter te trekken. En ze kuchen nog eens, en nog eens. Tot de dokter met zoekende blik de duisternis in kijkt.

„Dokter!“, roept Wim fluisterend. „Dokter Delmaar!“

Maar de dokter heeft het al gehoord. Hij draait eerst het licht uit, zodat het kantoortje nu ook donker is en buigt zich dan uit het raam.

„Is daar iemand?“, vraagt hij in het Maleis.

„Ja, dokter, wij zijn er. We komen obat halen!“, zegt Hans in het Hollands.

„Wat zeg je me nou?“, vraagt dokter ten hoogste verbaasd. „Zijn jullie Hollanders?“

„Ja, dokter, en we komen uit het kamp, want dokter Van den Berg heeft geen insuline meer en de Jap wil het niet bestellen. We hebben een brief van hem voor u!“

„Blijf zitten, waar je zit, jongens, ik kom zo bij jullie!“, zegt dokter Delmaar en nog geen minuut later staat hij ook buiten.

Uitvoerig laat hij de jongens vertellen, wat er aan het handje is en als ze uitgepraat zijn, schudt hij het hoofd en zegt: „Dat noem ik een prestatie, jongens. Ruim 2 jaar honger lijden en dan zo'n afstand te voet afleggen!!! Zijn jullie niet verschrikkelijk moe? En hebben jullie vandaag al gegeten?“

„Dat is wel in orde, dokter, maar moe zijn we natuurlijk wel!“

„En waar gaan jullie slapen?“

„Weten we nog niet dokter. Dat zullen we straks wel zien.“

„Geen sprake van, jongens! Lopen jullie langs deze muur tot de hoek en kijk dan even uit, dat je niemand ziet. Wachten jullie daar op mij, dan breng ik je naar de barak van de besmettelijke zieken.“

Daar is op het ogenblik toch niemand, dan kunnen jullie daar slapen! En ik zal ook zorgen, dat je eten krijgt."

Uitgeput van vermoeienis, maar hoogst voldaan over de goede afloop van de heenreis vallen de jongens als blokken op bed en slapen binnen twee tellen.

Als de dokter om een uur of tien met eten komt, vindt hij hen zo diep in slaap, dat hij ze niet wakker kan krijgen. Hij glimlacht eens en zet het eten dan maar op het kleine tafeltje neer. „Dat vinden ze wel, als ze wakker worden", denkt hij.

Om vier uur in de morgen is de dokter alweer terug.

Hij wekt de jongens, laat hen eerst heerlijk baden en eten en geeft hun dan de zo vurig begeerde medicijnen voor het kamp.

„Hier heb ik zoveel, dat meneer Kopers er wel voldoende aan heeft voor ruim anderhalf jaar!", zegt hij lachend. „En dan zijn de Jappen al lang met de staart tussen de benen naar huis! En moed houden, jongens. Zeg maar tegen de kampleiding, dat de berichten uit Europa uitstekend zijn en dat de Amerikanen de Jappen steeds verder terugdringen. Het begin van het einde van hun macht is er!" Dokter geeft hun twee pakjes mee: in het ene zit de insuline en in het andere voedsel voor onderweg. „Dat kleine beetje, wat jullie nog hebt, is lang niet voldoende," zegt hij.

„En toch is het meer dan ons rantsoen, dokter!", vertelt Wim.

„Het is een schande, jongens, zoals de Jappen jullie in dit land van overvloed uithongeren! Maar, ze zijn hier de langste tijd geweest hoor. Reken daar maar op!"

Hij geeft de jongens een stevige hand en goede raad voor de terugweg en dan gaan Hans en Wim er weer van door.

Wat valt het hun mee, dat ze van die paar uurtjes slaap zo lekker opgemonterd zijn. En het lopen valt heus erg mee. Ze hadden gedacht, dat ze na zo'n bijna twintig kilometer lopen wel erg stijf in de botten zouden zijn. Maar nee, hoor!

Zonder ongelukken bereiken ze de buitenzijde van de stad weer en tegen zonsopgang zijn ze al van de grote weg af. Het moeilijkste deel van hun taak zit erop.

Om een uur of negen houden ze halt en besluiten wat te eten.

Maar, wat zit er in het pakje van de dokter?

Ongelooflijk! Chocolade! !!!

De jongens kunnen hun ogen niet geloven! Chocolade! Bestaat dat dan nog?

En aan het merk zien ze, dat het nog wel Zwitserse chocolade is! Ze weten niet, wat ze proeven. En als ze niet verstandig waren geweest, zouden ze alles in één keer hebben opgegeten!

„Nog wat bewaren voor in het kamp, jô!”, zegt Wim en hij vouwt gauw het pakje weer dicht.

De terugtocht verloopt gelukkig eveneens zonder ongelukken. Ze nemen voldoende rusttijden, want ze worden pas laat in de avond „thuis” verwacht.

Wat een vreugde, als ze behouden in het kamp komen! !

Eigenlijk heeft de vermomming maar weinig dienst gedaan, maar de zekerheid, dat ze moeilijk als Hollanders te herkennen waren, is toch van groot belang geweest.

De kampeiding prijst de jongens uitbundig en ook dokter Van den Berg is vol bewondering voor hun prestatie. Vooral als hij in het pakje van zijn collega nog andere medicijnen ontdekt dan insuline. Dokter Delmaar heeft er nog een flinke hoeveelheid malaria-pillen bijgedaan.

Maar de gelukkigste man is toch meneer Kopers, die, zodra de nieuwe lading binnen is, een injectie krijgt.

Hij bedankt de jongens hartelijk, maar is te ontroerd om veel te kunnen zeggen. „Jullie hebben, menselijkerwijze gesproken, mijn leven gered, jongens!”, zegt hij. „En ik weet niet, hoe ik jullie daar voldoende voor danken kan!”

„Dat hoeft ook niet meneer!”, zegt Hans. „Als wij alle lessen moesten betalen, staan we ook diep bij u in de schuld!”

Maar Hans en Wim zijn zelf ook heel trots op hun prestatie.

Ze worden enkele dagen vrijgesteld van hun dagelijkse corveeën en krijgen van dokter Van den Berg nog een week lang een extraatje toegestopt.

Omdat er nog een zieke schoolkameraad in de ziekenbarak ligt, krijgt die ook een plak chocolade. En er zijn jongens, die bij Hans en Wim komen klagen over ziekteverschijnselen, die alleen te genezen zijn met wat chocolade...

ALS HET NOG LANG DUURT...

Een paar weken later komt het bericht, dat het kamp weer opgebroken moet worden en de burgers voor de tweede keer verhuizen moeten.

„Jullie gaan nu naar een splinternieuw kamp!”, vertelt een toeschietelijke hajo, die door één der gevangenen met een plukje tabak aan het spreken is gebracht. „Maar ik weet niet, waar het ligt! De Jap heeft verteld, dat het er keurig uitziet!”

„Moet je maar geloven!”, is de mening van de meeste kampbewoners.

Weer worden de tuintjes leeggegeten en de vruchtboompjes, die nauwelijks gingen dragen, geplunderd...

De vele zieken zullen moeten achterblijven, want het eerste gedeelte van de verhuizing zal te voet gaan!

Hans en Wim maken van hun schamele bezittingen handige bundeltjes, want niemand kan hun zeggen, hoever ze lopen moeten.

Ouden van dagen, die van hun laatste geld een rottanstoel hebben gekocht, vragen zich af, of ze die nu moeten achterlaten. Maar Hans overlegt met meneer Krouwels, hoe zo'n meubelstuk meegenomen kan worden. Wim biedt aan, dat hij ook de bagage van Hans zal dragen, zodat die voor de stoel van meneer Krouwels kan zorgen.

Het is juist in de regentijd, maar wonder boven wonder is het op de morgen van vertrek stralend weer.

De stemming onder de gevangenen is bepaald opgewekt, want ieder begrijpt, dat je met neerslachtigheid niet ver komt.

Trouwens, de herinneringen aan het kamp, dat ze nu verlaten, zijn heus niet van dien aard, dat er getreurd behoeft te worden. Alleen de onzekerheid van het doel van de reis drukt deze en gene wat terneer.

Hans en Wim lopen naast elkaar en achter hen de heren Krouwels en Haak, die de laatste tijd steeds samen zijn. Het schijnt, dat zij het heel goed met elkaar vinden kunnen.

Wim draagt de bagage van Hans en van hemzelf en Hans sjouwt met de stoelen...

Na een kwartiertje is het duidelijk, dat de Jap hen naar het dichtstbijgelegen station brengt, maar voor velen is die afstand toch te ver om te lopen, want het kampeven heeft hun krachten zo gesloopt, dat deze tocht te veel van hen vraagt. Ze gaan langs de kant van de weg staan en beduiden de Jap, dat ze niet verder kunnen. Met grote schreeuwen en veel gestomp slagen de Jappen er echter in, de stumperds weer op gang te brengen, maar na enkele minuten vallen ze weer uit.

Het blijkt, dat de Jap erop gerekend heeft, want als hij ziet, dat de mensen werkelijk niet meer kunnen, mogen ze op een grobak ¹⁾ meerijden, die achter de stoet meegaat...

Na een wandeling van anderhalf uur komen ze bij het stationnetje aan en daar staat de trein al te wachten.

Het moet gezegd worden, dat het marstempo niet tot het uiterste was opgevoerd en de meesten zijn dan ook helemaal niet overdadig moe. Hans en Wim hebben het zelfs een prettig uitstapje gevonden. De burgergevangenen worden in de goederenwagens geladen, de deuren dichtgeschoven en dan zet de trein zich in beweging.

Wat zijn de heren blij, dat ze nu hun stoeltje bij zich hebben, want zitplaatsen zijn er in de wagons niet...

De mensen staan mannetje aan mannetje en als de zon wat hoger staat, wordt het ondragelijk benauwd.

Uur na uur boemelt het treintje verder, steeds verder de rimboe van Sumatra in.

„Waar willen ze ons toch heenbrengen?“, vraagt meneer Haak.

„Dat zullen we gauw genoeg aan de weet komen!“, antwoordt meneer Krouwels.

Af en toe staat de trein een poos stil, zonder dat iemand de reden daarvan weet.

Honger hebben de mensen gelukkig niet, want de kampleiding heeft ieder een dubbel rantsoen meegegeven. Maar aan drinkwater is al gauw groot gebrek. De Jap vindt echter, dat dit soort „vee“ geen drinkwater nodig heeft...

Tot donker toe rijdt de trein met een sukkelgangetje door en houdt ten slotte stil op een vrij groot station. Hier zal worden overnacht. Maar ruimte om te gaan liggen, is er in de wagons niet en van het voortdurend staan zijn de mensen doodmoe geworden.

„Ik ga op het perron liggen!“, zegt Wim, „het is me hier te benauwd om te slapen!“

En de Jap vindt het zo maar goed...

1) Grobak = tweewielige kar

Hij vindt het zelfs goed, dat de mensen gaan drinken aan een kraantje, dat ergens ontdekt wordt!

En de volgende morgen heel vroeg rijdt de trein weer verder.

Het is nu bekend geworden, dat ze naar Rantau-Prapat gaan. Eén van de kampleiders is dit te weten gekomen van de machinist.

„Ziezo, dat weten we dus!”, zeggen de mensen. „Driehonderd kilometer van Medan af, dat zal toch wel ver genoeg zijn om geen gevaar op te leveren als onze bondgenoten komen...”

Om half vier zijn ze er.

Nu nog het gedeelte te voet naar de plaats waar het „splinter-nieuwe” kamp ligt! En hoe het kan, begrijpt niemand, maar zonder uitvallers bereiken ze na een tocht van een uur de rivier, die ze moeten oversteken, om in hun nieuwe verblijfplaats te komen. Ze zijn er trots op, dat ze deze tocht nog konden volbrengen na twee dagen in de schommelende, stotende wagons gestaan te hebben en nauwelijks te hebben geslapen.

Met een soort pont worden ze overgezet en dan lopen ze nog een goed kwartier.

Dan zien ze hun kamp...

Een groot aantal barakken, opgetrokken van bamboe en afgedekt met boombladeren.

„Is dat alles?”, vraagt er één.

„Moeten we in die varkenshokken huizen!”, roept een ander.

„We moeten allemaal weigeren erin te gaan!”, stelt een derde voor.

„We hoeven ons toch niet als beesten te laten behandelen!”

Rondom het kamp is moeras en aan de lucht, die je inademt, merk je al dadelijk, dat het hier bijzonder ongezond moet zijn.

Bedden staan er niet. In de barakken zijn twee verdiepingen, zodat de ene helft van de mensen beneden en de andere boven moet liggen. Lange wiebelende slaappleaatsen van dertig à veertig meter zijn aan weerszijden van de barak aangebracht en daarop moeten ze huizen.

Ieder krijgt een ruimte van 75 centimeter toegewezen en dat is voortaan zijn tehuis! Op die ruimte moet hij slapen, eten, zitten, zich terugtrekken als hij eens even alleen wil zijn...

Hans en Wim worden in barak no. 11 ondergebracht en omdat zij jong zijn, moeten ze boven slapen, hetgeen later een groot voordeel blijkt te zijn.

Zodra namelijk met het zetten van deze bouwvallige barakken is begonnen, hebben de houtmieren er zich opgeworpen en doen hun uiterste best het hele kamp in een minimum van tijd op te vreten... En de mensen, die op de onderste slaappleaatsen liggen,

krijgen last van houtpulp, dat bij elke beweging, die men maakt, omlaag dwarrelt!

Bovendien liggen ze bij een soort raampje: een stuk van de wand, dat aan de onderkant los is en schuin omhoog getild kan worden. „Het is allemaal wel heel erg primitief!”, zegt Hans, „want door het dak heen kun je de blauwe lucht zien. Ik houd m'n hart vast, als het eens gaat regenen!”

„Het regent hier nooit!”, antwoordt Wim lakoniek. „En bovendien vind ik jou een kniesoor. Het is nooit mooi genoeg. Overal heb je aanmerkingen op. Jongetje, wees toch eens tevreden met de goede zorgen van de Jap. Hij vindt, dat we veel frisse lucht nodig hebben. Overdag hebben we gratis licht en als het regent, stromend water! Wat wil je nog meer?”

De jongens lopen het kamp eens door, om de omgeving te verkennen.

Het blijkt te liggen langs een brede rivier, maar die is onbereikbaar voor hen, want er is een zware prikkeldraad-omheining voor gemaakt. De keuken is een armzalig bamboe-loodsje en een der barakken is gereserveerd voor de zieken. Dan is er nog een soort opslagplaats, waarin de rantsoenen moeten worden bewaard en verder loopt er dwars door het kamp een railsbaantje, waarop een paar lorries staan.

„Van smokkelen zal hier wel niet veel terechtkomen!”, moppert Wim.

„Met die goede zorgen van de Jap hoef je ook niet te smokkelen!”, zegt Hans. „Jij bent ook nooit tevreden met wat je krijgt...”

En hoe goed de Jap voor hen zorgt, merken ze al gauw: na deze twee dagen van transport worden ze in het nieuwe kamp ontvangen met... een kwart liter heet water per persoon! Een portie eten kan er vandaag niet af, vindt de Jap. Dat komt morgen wel weer! De jongens gaan terug naar de barak en hangen hun klamboe op. Al vroeg gaan ze slapen, al zal dat niet meevallen met een rammelende maag!

De volgende morgen moeten er allerlei corveeën ingedeeld worden en er komt ook een transport-ploeg, die ervoor moet zorgen, dat het voedsel, dat de Jap tot bij de rivier brengt, in het kamp komt. Vandaar die rails en die lorries!

Hans en Wim bieden zich aan bij de transportploeg.

„Dan komen we nog eens buiten het kamp, jô!”, zegt Wim. „Wie weet zijn daar wel mensen, die smokkelen willen!”

Maar het is wel een der zwaarste corveeën!

De zware zakken maïs moeten van de overzijde van de rivier ge-

haald worden, met het pontje overgevaren, tegen de steile helling opgesjouwd en op de lorries geladen.

En dan moet de vracht naar het kamp geduwd worden.

De organisatie is niet erg in orde wat de voedselvoorziening betreft, want er gaan niet minder dan zes weken voorbij, voor de mensen een blaadje groente ontvangen. En als er dan eindelijk groente komt, is ze helemaal verrot en moet worden weggegooid. De kampleiding protesteert heftig, met het gevolg, dat de heren bont en blauw geslagen in het kamp terugkomen.

Het water voor de keuken moet gehaald worden uit de rivier, maar na een regenbuitje is het zo grijs van de modder, dat het ondrinkbaar is.

De sterkste mannen vormen het water-corvee en de jongens hebben er respect voor, hoe die dit volhouden: met emmers wordt het water uit de rivier geschept en om de twintig meter geeft men z'n vracht over aan z'n opvolger. Dat gaat zo een uur lang door.

's Middags gaat het hek bij de rivier enige tijd open om gelegenheid te geven te baden en daar wordt door iedereen een gretig gebruik van gemaakt. Je kunt dan meteen je kleren wassen, al hebben de mensen in geen maanden zeep gehad...

Maar het allerergste zijn de W.C.'s.

Er wordt door de kampleiding aan gedaan wat maar mogelijk is, maar de toestand blijft onbeschrijfelijk.

Geen wonder dus, dat er al spoedig dysenterie uitbreekt en de ziekenbarak te klein is voor alle slachtoffers. Er moet een woonbarak ontruimd worden en de bewoners worden elders ondergebracht. Ieders plaatsje wordt dus kleiner en is nu nog 60 cm. breed. Een paar weken later komen er burgergevangenen uit Atjeh en uit Brastagi bij en weer worden de plaatsen kleiner: 45 cm. per persoon.

De regentijd zet goed door en het kamp wordt één grote modderpoel.

Water om de voeten te wassen, is er niet en de toestand in de barakken is niet te beschrijven...

Maar het wonderlijke is, dat de stemming onder de gevangenen zo goed blijft.

Weliswaar sterven er steeds meer mensen, maar die worden onder de gelukkigen gerekend: zij zijn uit hun lijden verlost...

De hajo's, die ook hier bij de bewaking van dit kamp zijn ingeschakeld, worden echter spraakzamer. Er heerst onder hen grote ontevredenheid over de behandeling, die ze krijgen en daar moppen ze graag over tegen de Blanda's. Al gauw blijkt echter, dat

er nog een andere reden is, waarom ze zo toeschietelijk worden: ze vertellen, dat het met Duitsland helemaal niet goed gaat en dat Japan het ene eiland na het andere moet prijsgeven aan de Amerikanen. En nu ze inzien, dat Japan de oorlog verliezen gaat, willen ze graag weer zoete broodjes bakken met de Europeanen... De ene maand na de andere verstrikt en de toestand in het kamp verergerd met de dag.

„Als het nog lang duurt, komt niemand hier levend meer uit!”, voorspelt een der zendelingen en hij stelt voor, dat er wekelijks bidstonden gehouden zullen worden, om samen God te smeken hier toch spoedig een einde aan te maken.

Elke avond is er reeds een dagsluiting, waarin een predikant of zending voorgaat, en elke morgen een ochtendwijding, die door velen trouw bezocht wordt.

Het verbod van de Jap om psalmen te zingen wordt al lang niet meer in acht genomen en hij laat het oogluikend toe...

Het jaar 1944 is zo goed als voorbij.

Niemand heeft er enig idee van, hoe men het Kerstfeest vieren zal, want er is niets meer om te vieren...

Helaas wordt Wim ziek: hij heeft in hevige mate dysenterie en krijgt bovendien nog malaria.

Hans brengt hem naar de ziekenbarak en belooft hem elke dag water te zullen brengen. Door de doktoren is bepaald, dat de „gezonden” niet meer in de ziekenbarak op bezoek mogen, teneinde besmetting te voorkomen, dus moet Hans het water door een raampje aangeven. Ook Wims kleren moet hij verzorgen en de dokter waarschuwt hem, dat hij dit met de grootste zorg doet, want anders krijgt hij ook dysenterie!

De ziekte grijpt Wim hevig aan en hij verslapt zo ontzettend, dat de dokter voor zijn leven vreest.

„Hij is zo verslapt, dat hij het kampvoedsel niet meer verdragen kan!”, vertelt dokter Van den Berg aan Hans. „Had ik nog maar een blik havermost of zo, dan kon ik dat eens proberen!”

„Havermost? Waar haal ik dat zo gauw vandaan?”, denkt Hans. Brutaalweg vraagt hij het aan één der Japanse soldaten, die toezicht houdt bij de transportploeg. Maar die lacht hem uit. Havermost is voedsel voor babies, niet voor grote mensen! Maar om zijn vriend te helpen, laat Hans de spot graag over zich heengaan.

„Mijn vriend is ziek en hij gaat dood als hij geen ander voedsel krijgt!”, vertelt hij. „En jullie hebben nog van allerlei voedsel in voorraad. Geef mij een blik, dan krijg jij van mij dit polshorloge!” Dat helpt meer dan duizend smeekbeden!

„Goed!”, zegt het Japje begerig, „kom vanavond bij de draad en ik zal je een blik geven.”

„Nee,” zegt Hans. „Ik moet er twee hebben. En nog 5 kilo rijst!”

„Afgesproken, je krijgt er twee voor dit horloge en 5 kilo rijst!”

Maar Hans vertrouwt het niet erg. Hij moet ze eerst in z'n handen hebben, vóór hij gelooft, dat de Jap woord houdt.

Op de afgesproken tijd staat hij bij de draad en... warempel, daar komt de Jap aan. Van onder z'n regencepe haalt hij twee grote blikken havermout tevoorschijn en schuift ze onder de draad door. Daarna volgt een zakje rijst.

„En nu het horloge!”, fluistert hij. „Geef op, of ik schiet je neer!”

„Alsjeblieft!”, zegt Hans, „en wees er gelukkig mee!”

Met de rijke buit holt hij terug, regelrecht naar dokter Van den Berg.

„Hier dokter, havermout voor Wim!”, zegt hij, buiten adem van 't lopen.

„Hoe kom jij daar aan??”, vraagt deze hoogst verbaasd.

„Geruild tegen m'n horloge!”, zegt Hans, „maar dat mag u niet tegen Wim zeggen, hoor!”

„Nu is Wim er gauw weer bovenop!”, denkt Hans en hij is blij, dat hij dit gedaan heeft. En inderdaad, nu Wim voedsel krijgt, dat hij verdragen kan, duurt het niet lang meer of hij is weer terug in de barak. Maar voorlopig mag hij nog niet meedoen met de transportploeg, want dat werk is te zwaar voor een pas herstelde zieke.

Hij informeert telkens, hoe Hans toch aan die havermout kwam, maar hij krijgt steeds ontwijkende antwoorden! Tot hij op zekere dag ontdekt, dat Hans z'n polshorloge niet meer heeft en dan begrijpt hij alles.

„Hier Hans, neem jij nu mijn horloge! Dat komt je eerlijk toe!”, zegt hij.

„Nee, dat bewaren we als we helemaal niets meer hebben. Dan kunnen we het ruilen voor eten, misschien!”, antwoordt Hans.

In mei dringt het bericht door in het kamp, dat Duitsland zich onvoorwaardelijk heeft overgegeven!

Wat een vreugde geeft deze tijding!

„Nu kan het voor ons ook niet zo lang meer duren, mensen!”, zegt de kampleiding. „Moed houden, want het komt er nu op aan, nog even de tanden op elkaar te zetten.”

De Jap merkt natuurlijk wel, dat de Hollanders goede tijding hebben ontvangen, want de stemming in het kamp is ineens weer veel

opgewekter, maar hij begrijpt niet goed, hoe ze aan die berichten gekomen zijn.

Enkele weken later gebeurt er iets opvallends: de kommandant van het kamp roept de kampleiding bij zich op de wacht en legt hun een stuk papier voor, waarin verklaard wordt dat hij de Hollanders steeds menselijk behandeld heeft en nooit lijfstraffen heeft toegepast. En hij zegt, dat ze die verklaring ondertekenen moeten.

Aanvankelijk weigert de kampleiding dit te doen, maar als de Jap een dreigende houding aanneemt en zegt, dat hij wel middelen weet, om hen te dwingen dit leugenstuk te ondertekenen, vinden ze het beter hem z'n zin te geven. Bovendien heeft zo'n verklaring toch geen waarde...

En dan wordt het augustus 1945.

Hans en Wim zijn net terug van een transport en liggen even uit te blazen, als het geroep door het kamp klinkt: „Transportploeg, aantreden. Transportploeg, aantreden!”

„Wat zullen we nu hebben?“, vraagt Wim verwonderd. „We zijn net terug!”

„Laten we maar gaan kijken, dan weten we het!“, stelt Hans voor.

„Ja, mannen, wij begrijpen er ook niets van, maar de Jap heeft gezegd, dat er nog een transport voedsel gehaald moet worden,“ legt de kampleiding uit.

„Zeker een wagon palm-olie!“, veronderstelt één der mannen. „Vooruit, mensen, die kunnen we best gebruiken.”

Eens in de zoveel weken laat de Jap een wagon ruwe, ongezuiverde palmolie brengen en de kampbewoners zijn er erg blij mee, want die bevat veel vitamines en vet! Smakelijk is het wel niet, maar daar trekt niemand zich iets van aan. Als het maar helpt tegen de honger en tegen de uitputting!

Maar, als ze aan de pont komen, liggen daar stapels zakken met... rijst!

„Zeker een vergissing!“, zegt er een.

„Geeft niet, mannen, we nemen ze mee! Rijst hebben we in maanden niet geproefd! De Keizer van Japan is zeker jarig vandaag!” Zodra het transport in het kamp komt, barst er grote vreugde uit! De waterploeg sjouwt zich naar om water te halen om de rijst te koken en na een paar uur krijgt ieder een extra portie heerlijke rijst! Wat 'n verrassing!

En tegen de avond wordt er nog eens geroepen: „Transportploeg, aantreden!”

Nu snapt niemand er meer iets van. En voor de mannen van de

ploeg wordt het nu toch te gek! Daarom besluit de kampeiding, dat er anderen moeten meegaan.

En tot grote verbazing van iedereen komt er nu een lading vlees, echt vlees, binnen! Dat is wat anders dan die half-rotte visjes, die ze de laatste maanden kregen!

Tot diep in de nacht is het keukenpersoneel in de weer, om allen het buitenkansje te geven vóór men slapen gaat!

En de volgende dag stroomt het voedsel het kamp binnen!

„Nou begin ik toch heus te geloven, dat er wat aan het handje is, jongens!”, zegt meneer Krouwels. „Die overdaad heeft iets te betekenen, wat ik jullie zeg!”

In de middag moet de transportploeg weer uitrukken en Hans en Wim zijn er als de kippen bij. Bij de pont blijft de Maleise chauffeur van de auto, die het voedsel bracht, tegen z'n gewoonte staan kijken en helpt af en toe een handje mee met overladen. Eén der mannen probeert een praatje met hem te maken en kijkt schuw om zich heen, of de Jap het ook merkt. Nou, die merkt het heus wel, maar... zegt er niets van! Ook al zo vreemd! Op andere keren zorgde hij er angstvallig voor, dat er geen contact mogelijk was, en nu...!

En op de terugweg vertelt de man, dat de chauffeur hem verteld heeft, dat er een grote bom op Japan is gevallen, waardoor er duizenden zijn gedood. En dat er onderhandelingen met Japan gevoerd worden over een onvoorwaardelijke overgave!

„Nou wordt alles duidelijk!”, roept er één. „Japan gaat door de knieën en daarom krijgen wij extra veel eten. Op die manier proberen de Jappen ons gunstig te stemmen! Want ze begrijpen wel, dat er nu behoorlijk afgerekend zal worden!”

En zo is het.

Op 24 augustus moet de hele kampeiding bij de Jap komen.

Het kamp wacht in spanning hun terugkomst af.

Heel vriendelijk worden ze ontvangen en mogen zelfs in de vooraf gereed gezette stoelen plaats nemen. Op de tafel staan flessen wijn en glazen en als allen gezeten zijn, neemt één der aanwezige hoge officieren het woord. Hij vertelt, dat Japan vrede gesloten heeft met Amerika en diens bondgenoten en dat ze van dit ogenblik af dus weer vrienden zijn...

Japanse soldaten snellen op zijn wenk toe en schenken wijn in. Dan nodigt de officier de Hollanders uit samen de nieuwe vriendschap met een heildronk te bekrachtigen!

Zwijgend horen deze heren dit alles aan, zijgend staan ze op en

verlaten het lokaal, zonder ook maar naar de Jappen verder om te zien.

Op deze wijze laten ze de Jap wel heel duidelijk voelen, hoezeer ze deze kruiperige manier van vriendschap sluiten verachten en dat ze er geen ogenblik aan denken om met hun beulen van gisteren nu wijn te drinken.

Buiten staan ze nog even met elkaar te overleggen. Ze keren naar de Jap terug en één der kampleiders neemt het woord:

„Nu Japan de oorlog verloren heeft en er dus weer vrede is, betekent dit voor ons in geen geval, dat er ook weer vriendschap tussen ons is!”, zegt hij in het Engels. „Wij hebben dagelijks bij jullie geprotesteerd tegen de meer dan onmenselijke behandeling en we zullen de rekening indienen, waar dit hoort. Maar wij eisen van jullie, dat er vanaf dit ogenblik onmiddellijk medicijnen en versterkende middelen in ons kamp worden gebracht en dat Japanse soldaten van dit ogenblik af alle kampwerkzaamheden zullen verrichten, zodat onze uitgehongerde mannen rust kunnen nemen. Bovendien eisen we, dat er morgenochtend vroeg auto's klaar staan om een groep mannen uit ons kamp naar de vrouwenkampen te brengen, opdat wij kunnen zien, dat jullie ook daar dezelfde dingen doen als wij hier van jullie eisen.

Bovendien eisen we van jullie dat elke Japanse soldaat, die in ons kamp werkt, in de houding gaat staan, als er iemand tot hem spreekt.

En ten slotte eisen we van jullie, dat er ogenblikkelijk voldoende kleding gebracht wordt. Is dit alles goed begrepen?”

De Japanners hebben het goed begrepen. Sommigen bijten hun lippen stuk van ergernis, maar vinden het verstandig niets te zeggen.

En dan komt de kampleiding terug in het kamp.

Juist is er een hevige tropische onweersbui losgebarsten en ze lopen door een gordijn van regen, maar dat kan de vreugde niet bederven.

Overall breekt er gejuich los. In de barak van Hans en Wim heft iemand het Wilhelmus aan en men probeert het mee te zingen, maar verder dan de eerste regel komt men niet: de ontroering belet hun het zingen. Er zit een brok in hun keel en in plaats van gezang hoort men gesnik... De opgekropte spanning moet eruit... „Vrede, vrede!”, steunt er iemand, „hoe is het mogelijk! O, God, ik dank U!”

De Jappen hebben de eisen goed verstaan, want nog geen half uur later worden er allerlei dingen gebracht, waarom honderd maal

gevraagd is: lampen, klamboes, medicijnen, verbandmiddelen, allerlei groenten, rijst in overvloed, vruchten zoveel je maar lust!!! En een dertigtal soldaten komt in de keuken om onder leiding van de Hollanders te werken.

Waar is die Hollandse vlag zo gauw vandaan gekomen? Kijk, hoe fier hij aan de lange mast wappert!!

Enkele heren vertrekken in Japanse auto's diezelfde avond naar de vrouwenkampen. Het is een zware tocht, want ze hebben lange, al te lange lijsten bij zich van namen van mannen en jongens, die in het kamp zijn overleden. En ze begrijpen, dat ze met lange, al te lange lijsten zullen terugkeren van overleden vrouwen en kinderen in de vrouwenkampen.

De volgende dag is de vreugde nog groter, want nu dringt het beter tot de mensen door, dat er vrede is en dat er aan alle ellende een einde is gekomen.

Er komen steeds meer Jappen in het kamp, maar niet een draagt er een wapen. Ze zijn uiterst beleefd tegen de Hollanders.

De zieken worden zo spoedig mogelijk naar het dichtst bijzijnde ziekenhuis gebracht en enkele doktoren gaan met hen mee.

Om de beurt mogen de mannen naar de vrouwenkampen om hun gezin op te zoeken.

Ook Wim en Hans komen aan de beurt. Het weerzien is onbeschrijfelijk... Moeder doet niet anders dan huilen van vreugde.

„Wat ben je groot geworden, jongen! Ik zou je haast niet meer herkend hebben!”

„En Willy dan?”, vraagt Hans lachend. „Die is een hele dame geworden!”

„Maar jij hebt al een snor!”, zegt Willy plagend. En ze hebben plezier voor tien!

Truusje staat Hans maar aan te staren. Ze kan maar niet begrijpen, dat die grote kerel haar broer is!

„Ken je me niet meer, Truusje?”, vraagt Hans.

„Tuurlijk wel!”, zegt ze. „Jij bent toch Hans!”

In de barak, waar Moeder „woont”, drinken ze koffie!

Zo iets heerlijk heeft Hans in geen jaren geproefd. Ja, de Jap heeft hen ook koffie en thee bezorgd, toen het vrede was, maar zo lekker als Moeder die kan zetten, kan niemand het!

Moeder weet niet, wat ze allemaal voor Hans zal klaarmaken. Maar deze weert dat af!

„Blijf nu gezellig zitten, Moeder, want aanstonds moet ik weer weg en ik heb heus genoeg te eten!”, zegt hij. En hij denkt: „Wat is Moeder vreselijk mager geworden. En wat is ze ontzettend ver-

ouderd! Arme, lieve, beste Moeder, wat heb je veel moeten lijden!"
Als Moeder hem wegbrengt naar de auto, merkt Hans pas goed, hoe verzwakt ze is: als Moeder over een drempeltje moet, moet ze zich aan de stijlen van de deur optrekken...
Maar, ze is er tenminste nog! En hoeveel jongens zijn hierheen gekomen en vinden hun moeder niet meer! Het weerzien geeft hier een lach en daar een traan. Maar de tranen zijn wel erg in de meerderheid!!

Op 31 augustus verschijnen er Hollandse vliegtuigen!
Als gekken staan de mannen met doeken te zwaaien om de aandacht van de piloten te trekken en ja. hoor, ze ontdekken het kamp!
De vliegtuigen blijken bommenwerpers te zijn, maar als de rekken opengaan, werpen ze geen bommen uit, maar grote bussen, die aan parachutes naar beneden komen zweven.
Die bussen zijn gevuld met allerlei heerlijkheden: chocolade, koffie, sigaretten, suiker, blikjes zalm, kleren, medicijnen en wat je maar verder wensen kunt.
De mannen en jongens, die er sterk genoeg voor zijn, moeten de bussen ophalen.
Wel biedt de Japanse officier onderdanig vriendelijk aan, dat zijn mannetjes het zullen doen, maar dit aanbod wordt hooghartig van de hand gewezen: de Hollanders zullen tonen, dat ze de geschenken van hun vrienden zelf wel kunnen halen!
Een betere Koninginnedag hadden ze zich niet kunnen wensen.

TOT ZIENS ACHMAD!

En dan komen de bezoekers uit Medan in het kamp! Tientallen Indonesiërs komen de Hollanders geschenken brengen en vragen of ze toch zo gauw mogelijk weer in Medan willen terugkomen.

„We hebben schoon genoeg van de Jappen! Bijna vier jaar lang hebben we in vrees geleefd. En de armoede is overal groot. Ook hebben we honger! En wat er aan voedsel te koop is, is zo verschrikkelijk duur, dat we het niet betalen kunnen! Het Japanse geld is niets meer waard en Hollands geld hebben we niet meer! De meeste mensen op het platte land lopen in lompen, want kleren kunnen ze niet meer bemachtigen!

Maar, als u komt, gaan we grote feesten vieren! Komt u dus maar gauw!”

De grote mogendheden echter beslissen anders.

Voorlopig moeten alle Europeanen in de kampen blijven, want de Jappen hebben oproerige elementen van de bevolking van wapens voorzien en het is niet veilig nu „naar buiten” te gaan.

Boven het kamp van Hans worden enkele Engelse officieren „gedropt” en die vertellen, dat er op Java een zekere Soekarno met behulp van de Jappen, president is geworden van de nieuwbakken Republiek Indonesia. En, omdat de Hollanders niet in staat zijn het bestuur thans al over te nemen, zullen de Engelsen de orde eerst herstellen, tot zo lang moet ieder blijven waar hij is.

Dat is natuurlijk wel een hele teleurstelling.

Hans en Wim krijgen het nu heel wat makkelijker dan vóór de Japanse overgave. Ze horen nog steeds bij de transportploeg, maar hoeven nu het zware werk niet meer te doen: dat doen Japanse soldaten! Trouwens, alle corveeën worden nu door de soldaten van de Keizer verricht en de kampbewoners krijgen alle gelegenheid op krachten te komen.

De jongens baden elke dag in de rivier. En als ze voedsel voor het kamp moeten halen, moeten ze er alleen op toezien, dat de Jap er niet al te veel van steelt!

De rollen zijn nu volledig omgedraaid: de Jap moet nu maar zien,

hoe hij aan eten komt, want hun officieren weten niet meer, waar ze het geld vandaan moeten halen om voedsel voor hun manschappen te kopen!

Een paar maal per week gaan Hans en Wim naar het vrouwenkamp, dat een goede twintig kilometer van hen af ligt. Want de Jappen vonden het maar veiliger ook de vrouwen en kinderen ver in de rimboe te stoppen en eigenlijk zijn onze mannen daar dankbaar voor, want nu kunnen ze met Japanse legerauto's naar hun vrouwen en kinderen gaan.

Van onze krijgsgevangenen, die enkele jaren geleden zijn afgevoerd, komen eindelijk berichten in het kamp. Het blijkt, dat ze in Siam zitten en dat ze daar voor de Jap een spoorlijn hebben aangelegd. De „dodenlijn” wordt die al gauw genoemd, want bij de aanleg zijn er duizenden soldaten van ons en onze bondgenoten omgekomen van hongersnood en uitputting.

Enkele dagen later komen er van het Rode Kruis lijsten in het kamp, waarop de namen vermeld staan van de overledenen. Gelukkig zijn de vaders van Hans en Wim daar niet bij!

„Nog niet!”, zegt Moeder. „Maar er zullen nog wel meer lijsten komen, vrees ik.”

„Kom, Moedertje, nu niet zo somber, hoor!” zegt Hans. „Waarom zou het Rode Kruis nu juist met Vaders naam een vergissing hebben begaan?”

Moeder is de laatste dagen erg neerslachtig, vindt Hans. Als er nieuwe lijsten binnenkomen, durft ze niet eens te gaan horen, zo bang is ze, dat de onheilstijding komt.

En hoe Hans en Willy ook met haar praten, het helpt allemaal niets: Moeder blijft maar mismoedig en bedrukt.

„Weet je wat ik doe?”, zegt Hans ineens in zichzelf. „Ik heb nog steeds die brief van Vader. Die moest ik „in uiterste nood” aan Moeder geven, heeft Vader gezegd. Ik vind, dat die „uiterste nood” er nu wel is.”

Hij praat erover met meneer Krouwels en die geeft Hans groot gelijk.

„Als je Moeder die brief nu krijgt, zal haar dat ongelooflijk goed doen, jongen. Ze is echt aan het eind van haar krachten en het zal haar zeker opbeuren!”

Als Hans haar de brief geeft, begrijpt Moeder er eerst niets van! „Van Vader?”, vraagt ze ongelovig. „Wanneer heb je die dan gekregen?”

„O, al een hele tijd geleden, Moeder. Leest u hem maar gauw!”, zegt Hans.

Dat hoeft hij heus niet te zeggen, want Moeder zoekt ergens een rustig plekje in het kamp op om Vaders brief te lezen.

Ondertussen maakt Willy voor Hans en lekkere kop koffie klaar en even later ook een voor Wim.

Ja, die Wim! Die komt telkens maar eens kijken, hoe Willy het maakt. En af en toe maken die twee een lange wandeling door het kamp.

„Ik vind die zus van jou reuze leuk geworden, zeg!”, vertelt hij Hans.

„Dat heb ik ook in de gaten,” antwoordt Hans lachend. „En ik geloof, dat zij jou ook „reuze leuk vindt. Ik denk, dat ik gauw overbodig zal zijn!”

„Doe niet zo flauw, Hans!”, zegt Wim en hij is werkelijk een beetje in z'n wiek geschoten. „Tussen ons tweeën kan niets of niemand komen, dat weet je net zo goed als ik. We zijn vrienden en we blijven vrienden!”

„Afgesproken!”, antwoordt Hans. Maar hij heeft toch schik, dat Wim zo lekker „hapte.”

Even later komt Moeder weer bij hen zitten. Aan haar ogen kun je zien, dat ze gehuild heeft, maar haar gezicht staat zo blij! Ze loopt op Hans toe en geeft hem een klinkende zoen.

„Die brief is de beste medicijn, die je had kunnen geven, jongen! Hoe is 't toch mogelijk, dat je die al die tijd hebt kunnen bewaren? Waren er in jullie kamp dan nooit huiszoeken?”

„Jawel, maar de Jappen zochten nooit, waar die brief lag!”, antwoordt Hans eenvoudig.

„Nou,” zegt Moeder, „het was net, alsof ik even met Vader sprak, toen ik zijn brief las. Wat ben ik er ontzettend blij mee!”

Twee weken later kunnen de kampen worden opgebroken en in grote groepen gaan de Hollanders naar Medan terug. Wat een tijd van ellende is daarmee afgesloten!

Onderweg stopt de trein aan elk station en daar staan juichende mensen om de Hollanders te verwelkomen en te verwennen. Op de perrons staan lange tafels met de meest uitgezochte spijzen erop en ieder, die wil, kan er net zoveel van nemen als hij maar lust. Bovendien is er volop limonade, gebak, gebraden kip, sambal en noem maar op! Niemand begrijpt, waar de mensen al dat lekkers ineens vandaan halen!

De Jappen, die door de Engelsen zijn aangewezen de transporten te begeleiden, zien dit alles verwonderd aan. Hun jarenlange propaganda tegen de Blanda's heeft dus niet veel invloed gehad op de bevolking...

In Medan staan auto's klaar om de mensen naar hun huizen te brengen.

Maar, wie gedacht had, dat hij zo maar naar zijn eigen huis kon, heeft het helemaal mis!

In de stad heerst een grote chaos. De Jappen hebben alle huizen leeggeroofd, tot zelfs deurknoppen en schakelaars van het licht toe zijn verdwenen! Slechts enkele woningen zijn gemeubileerd, want daarin hebben de officieren gehuisd. Bovendien moeten er veel meer mensen worden ondergebracht dan er vóór de oorlog in Medan woonden, want de Europeanen uit de omliggende plaatsen moeten ook in Medan gehuisvest worden.

Moeder en kinderen komen in een leegstaande garage terecht en dat hebben ze dus niet slecht getroffen. Dat is in ieder geval beter dan een kamer in het huis, waar al verscheidene familie zijn ondergebracht.

Willy en Hans trekken er dadelijk op uit, om vijf slaapbanken te vinden, want ze willen nu toch niet meer op de grond slapen. Na lang zoeken en vragen worden ze verwezen naar een opslagruimte van de Jap, waarin deze allerlei huisraad heeft verzameld met de bedoeling dat naar Japan te verschepen, maar ze hebben daar geen kans meer voor gehad!

Hans en Willy zijn zo gelukkig niet alleen slaapbanken te krijgen, maar ook een paar schilderijen uit hun vroegere huis en een vloerkleed! !

Wat een reuze bof!

Telkens arriveren nu militairen uit Siam in Medan: Engelse en Hollandse vliegtuigen brengen ze bij groepen naar Sumatra en het is in de school, die als bureau is ingericht, telkens een hartelijk weerzien! !

Als er weer vliegtuigen binnenkomen, zijn Hans en Wim er als de kippen bij. Hans spreekt één der aangekomenen aan en vraagt, of hij ook iets weet van kapitein Verheul... Je kunt nooit weten, nietwaar?

En Hans heeft goed geraden, want die soldaat kent Vader heel goed!

„Maar je bedoelt majóór Verheul zeker? Nou, of ik die ken! Hij is springlevend, hoor! Zeg dat maar aan je Moeder! Hij komt pas over enkele dagen, want de hogere officieren komen het laatst. En kijk dan goed uit je ogen, jongen, want hij heeft een baard, die net zo lang is als die van Sinterklaas!”

Dat is pas goed nieuws!

Maar Wim is nog gelukkiger! Want, terwijl Hans met de soldaat

staat te praten, ziet hij plotseling zijn vader de school binnestappen! Wat een verrassing!

Een paar dagen later komt er weer een vliegtuig uit Siam. Hans en Willy maken dat ze in de school komen en staan even later goed uit te kijken naar een officier met een lange baard... Wie weet, is Vader er deze keer wel bij! Maar alle soldaten en officieren met korte en lange baarden gaan voorbij!

Geen Vader te bekennen.

Net willen ze weer naar huis gaan, als Hans ineens een forse klap op de schouder krijgt en een stem, die hij uit duizenden zou herkennen, hoort zeggen:

„Ha, die Hans!”

Daar staat Vader!!!!... zonder baard!

Geen twee tellen later ligt Willy in z'n armen en knijpen Vader en Hans elkaars handen bijna fijn...

Na de eerste begroeting vraagt Hans, hoe het nu toch met die baard zit?

„Nou, ik had nog één scheermesje over en dat heb ik trouw bewaard tot de dag zou aanbreken, dat ik naar huis ging. En vanmorgen heb ik m'n baard afgeschoren,” vertelt Vader en hij wrijft met welbehagen langs z'n gladde kin.

„Jammer,” zegt Willy schalks. „want Moeder verwacht een man met een baard!”

„Pech gehad,” zucht Vader lachend, „maar zou ik zonder baard ook niet welkom zijn? Kinderen, wat zijn jullie groot geworden en dat nog wel ondanks alle ellende! En hoe is het met Moeder en met Truusje?”

„Truusjè? Zegt u maar gerust Truus, hoor! Kom maar gauw mee naar huis, dan kunt u zelf zien, hoe ze het maken!”

Maar dat gaat zo maar niet voor een officier! Vader moet eerst nog allerlei formaliteiten vervullen en daarom holt Willy maar vast naar huis om het heerlijke nieuws aan Moeder te vertellen! Wat een weerzien is het daar in die garage, een half uurtje later...! 's Avonds raken Hans en Willy niet uitgevraagd naar alles wat Vader in Siam beleefd heeft en Vader vertelt maar, vertelt maar... Maar dan komen Moeder en Willy en Truus aan het woord en Hans praat er telkens tussendoor, want ook hij heeft zo het een en ander beleefd! Het is al erg laat, als de familie Verheul besluit naar bed te gaan.

Maar eerst leest Vader, innig blij en gelukkig dat het gezin weer is

herenigd, de jubelpsalmen 103 voor. Bij Moeder komen de tranen tevoorschijn, maar niet meer van verdriet of van neerslachtigheid! „Jammer,” zegt ze, „dat deze avond zo ontzettend gauw voorbij is. Daar hebben we nu jarenlang naar uitgezien, hè! En nu is het al weer bedtijd!”

„Maar, als we morgenochtend wakker worden, kunnen we vast niet geloven, dat we allemaal weer gezond en wel bij elkaar zijn!”, antwoordt Vader. „Morgen is het nog fijner dan nu, let maar eens op!”

Vader heeft het de eerstvolgende dagen ontzettend druk. Hij moet nog vele militaire zaken regelen, hij moet gekeurd worden, hij moet poolshoogte nemen van zijn eigen zaken en voert lange besprekingen met meneer Krouwels.

Op zekere dag komt hij thuis met de mededeling, dat nu alles geregeld is en dat de militaire kommandant geen bezwaar heeft tegen Vaders vertrek naar Holland!

„En wat onze zaak betreft, daar kan ik voorlopig toch niets in doen. Dus het is maar beter, dat we van de toestemming van de kommandant gebruik maken en eerst met verlof naar Holland gaan. Heeft iemand van jullie daar misschien bezwaar tegen?”, vraagt Vader lachend.

Het voorstel van Vader wordt met algemene stemmen aangenomen en Willy bloost, als Hans zo langs z'n neus weg opmerkt, dat met de vorige boot Wim ook naar Holland is vertrokken...

En wie verschijnen op een goede morgen op het erf van de familie Verheul?

Eba en Achmad!!!

Nee maar, dat is een verrassing!!

Eba sjouwt een grote etensdrager, die Hans zich nog wel heel goed herinnert en Achmad draagt een heel grote tros pisang op de schouder!

Wat een leuke ontmoeting wordt dat!

Eba huilt en lacht tegelijk en ze staat maar naar Truusje te kijken. Ze kan haar ogen niet geloven, dat dat grote meisje de kleine nonni van voor de oorlog is!

„O, nonni, wat ben je groot geworden! En nonni Willy is al een hele dame! Adoe! Adoe!”

Achmad wacht rustig af, tot hij ook eens aan de beurt komt en als het hem te lang duurt, zegt hij:

„Baboe, houd nu je mond een poosje, dan kan Achmad ook eens wat zeggen!”

„Goed zo, Achmad!”, zegt Vader lachend en het wonder gebeurt: van schrik houdt Eba een paar tellen haar mond!

Heel in het kort en erg eenvoudig vertelt de trouwe huisbediende dan, wat hij gedaan heeft met het geld, dat Moeder hem gegeven heeft vlak vóór ze in het kamp moest.

„Achmad heeft gedaan, wat mevrouw wilde en ik kocht een tuin, toean. Mijn vrouw en ik hebben daar rijst verbouwd en vruchtbomen geplant en we hebben geen gebrek geleden. Mevrouw heeft ons een wijze raad gegeven. Dank u nog wel. En van de opbrengst van onze tuin heb ik veel geld overgespaard, toean. Dat kom ik u nu brengen!”

En tot stomme verbazing van iedereen wil Achmad tweehonderd gulden aan Vader overhandigen!

Maar Vader accepteert het natuurlijk niet!

„Dat geld, Achmad, is van jou en dat blijft van jou! Wij hebben het niet nodig, want wij vertrekken over een poosje naar Holland. En ik weet nog niet, wanneer we weer terugkomen. Bewaar het goed en koop er iets nuttigs voor!”

„Nee!”, roept Moeder uit, „ik weet wat beters! Achmads fiets is indertijd door de Jappen gestolen en toen heb ik hem beloofd, dat hij van Vader een nieuwe zou krijgen als de oorlog voorbij zou zijn. Gebruik dit geld daar maar voor, Achmad!”

„Dat is 'n reuze idee!”, zegt Vader. „En als we weer terug zijn, kom je weer bij ons werken, Achmad! Dan heb je meteen een goede fiets om boodschappen voor mevrouw te doen, ja!”

Achmad weet niet, wat hij zeggen moet...

„Mag ik dan weer bij u terugkomen, mevrouw?”

„Natuurlijk, man! Wat graag, hoor! En Eba ook, als ze wil!”

„Eba wil erg graag, mevrouw!”

„Afgesproken dus!”, zegt Vader. „En zo gauw ik gelegenheid heb, komen Hans en ik je tuin eens bekijken, want ik denk, dat je een beste landbouwer geworden bent, Achmad!”

„Maar mag Eba morgen niet komen om mevrouw te helpen?”, vraagt baboe schuchter.

„Erg graag, Eba, want ik ben nog niet zo sterk, weet je. Als je de was voor ons wilt doen?”

„Wassen en koken en afwassen en alles, wat u maar wilt!”, roept Eba zielsgelukkig uit!

In de eerste week van maart 1946 vertrekt de familie Verheul naar Holland.

Met een grote groep andere gezinnen.

Veel bagage hebben ze niet bij zich. Alle bezittingen zijn door de Jappen gestolen. Slechts een paar dingen hebben ze teruggevonden. „Maar we zijn nog nooit zo rijk geweest, wat jou, Moeder!”, zegt Vader.

Moeder knikt dankbaar en gelukkig. „Wat zijn wij gezegend boven talloos vele anderen,” zegt ze. „Wij hebben elkaar allemaal weer terug, gezond en wel, al zijn we dan erg vermagerd en verzwakt. Maar hoeveel gezinnen kunnen dat zeggen? Ik zou er zo wel tien achter elkaar kunnen opnoemen, die een of ander ernstig verlies hebben geleden! En wij hebben elkaar teruggekregen! Wat een zegen!”

Eba en Achmad komen op de morgen van vertrek afscheid nemen. Ze mogen niet mee naar Belawan, zoals dat vroeger ging, want de vertrekkenden worden met militaire auto's weggebracht.

Daarom zijn ze nu hier.

Eba heeft nog een mooi armbandje gekocht voor „haar” nonni Truusje!

Dat is haar afscheidsgeschenk!

En Achmad vindt, dat de familie maar veel vruchten moet eten om weer op krachten te komen, want hij heeft weer pisang bij zich en een paar heerlijke papaja's!

Hij helpt de paar koffers in de auto laden en even later vertrekt de stoet.

Nog een paar laatste handdrukken, nog een laatste groet...

En als de auto, waarin de familie Verheul zit, de hoek omgaat, buigt Hans zich zover mogelijk uit de wagen, zet de handen voor de mond en roept zo hard hij maar kan naar de wuivende Achmad: „Tot ziens, Achmad! Tot ziens! !”

INHOUD

	bladz.
1. Een beetje politiek	7
2. Dief en diefjesmaat	13
3. Op school en daarna	20
4. Vader moet weg	29
5. Bong, de spion	34
6. Lucht-alarm	37
7. Het bombardement	44
8. De vijand komt nader	51
9. De eerste kennismaking met de vijand	56
10. De laatste weerstand gebroken	73
11. In het gevangenkamp	97
12. Hollandse jongens verraden elkaar niet	115
13. Een boodschap voor de dokter	132
14. Als het nog lang duurt...	138
15. Tot ziens, Achmad	150